AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 13 • TEMMUZ 2003 • 3.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2003/07

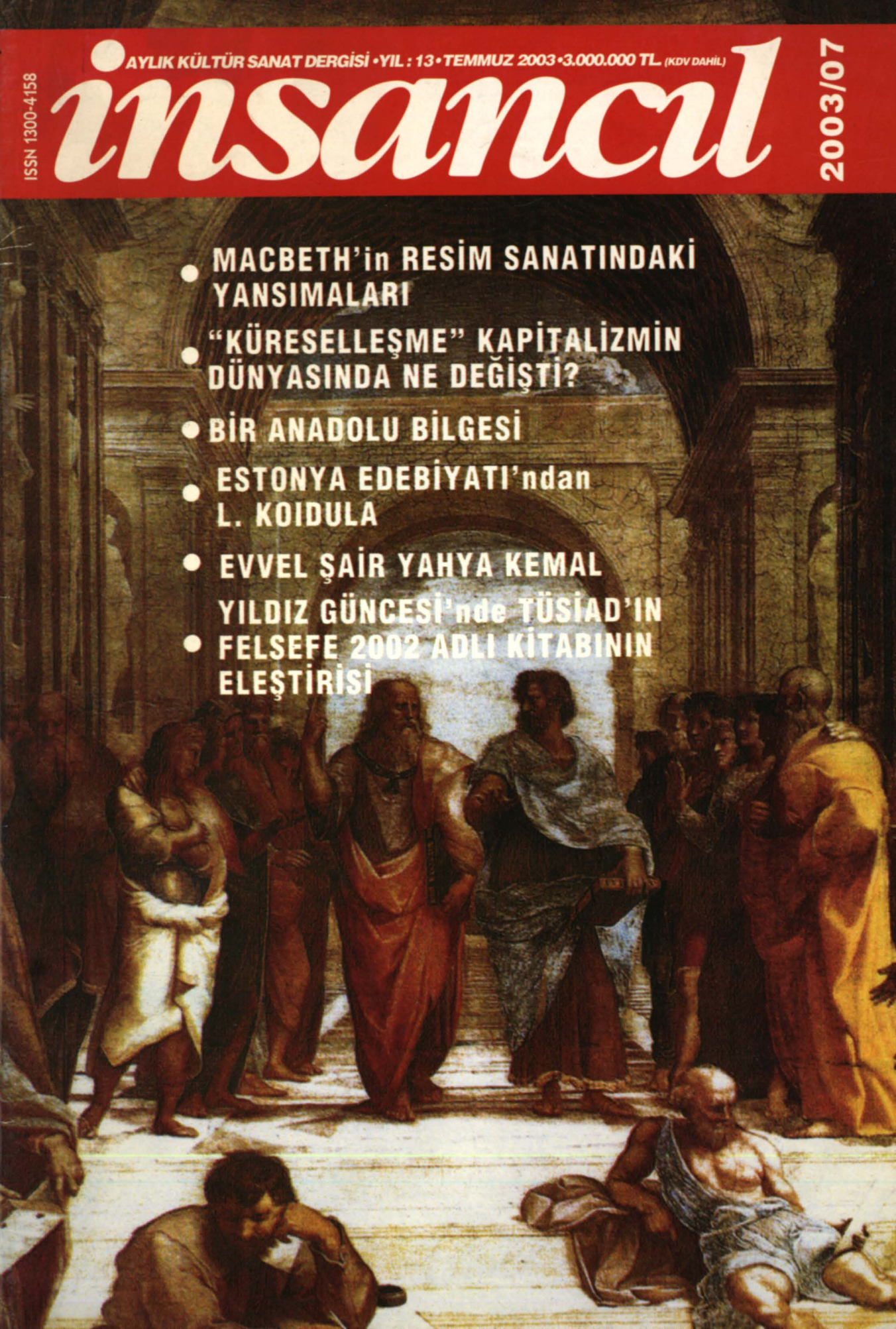

- MACBETH'in RESİM SANATINDAKİ YANSIMALARI
- "KÜRESELLEŞME" KAPİTALİZMİN DÜNYASINDA NE DEĞİŞTİ?
- BİR ANADOLU BİLGESİ
- ESTONYA EDEBİYATI'ndan L. KOIDULA
- EVVEL ŞAİR YAHYA KEMAL
- YILDIZ GÜNCESİ'nde TÜSİAD'IN FELSEFE 2002 ADLI KİTABININ ELEŞTİRİSİ

2003/7 Sayı: 153 **İNSANCIL** Aylık Kültür Sanat Dergisi ISSN 1300-4158

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni Cengiz GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE
Kapak Tasarımı ve Ofset Hazırlık Deniz SARAÇ

Kapak Sanzio Raffaello Atina Okulu adlı eserinden ayrıntı
Baskı ILICAK Matbaası
Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•İsmet ALICI, •Eylem CAN, •Servet ÇOLAK, •Cengiz GÜNDOĞDU, •Berrin TAŞ
Danışma Kurulu
•Doç.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Doç.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Prof.Dr.Zeynep DİREK *(Galatarasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr Sevgi İYİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Küçükparmakkapı, Ipek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Fax. (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergisi@hotmail.com
Atölye Adres: İstiklal Cad. Mustafa Katip Çelebi Mah. Tel Sk. No.20/4 Beyoğlu İstanbul

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 36.000.000 TL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No. 1042 577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Simge Özer PINARBAŞI	MACBETH'İN RESİM SANATINDAKİ YANSIMALARI	1
Berrin TAŞ	ATEŞ (ŞİİR)	4
Çetin YILMAZ	"KÜRESELLEŞME" KAPİTALİZMİN DÜNYASINDA NE DEĞİŞTİ?	5
	ÇİN ŞİİRLERİ (Çeviren Anıl MERİÇELLİ)	8
Bilgesu ERENUS	BİR ANADOLU BÖLGESİ	9
Uğur HACIHANEFİOĞLU	AH ÇEKTİM (ŞİİR)	10
Eylem HACIMURATOĞLU	ŞİİRLER	11
Bülent KUTLU	ESTONYA EDEBİYATI'NDAN (LYDİA KOİDULA 1843-1886)	12
Eray VELİ	EVVEL ŞAİR YAHYA KEMAL	14
Şenay ANKARALI	SOKAKTAKİ ÇOCUK (ŞİİR)	19
H. Cemal- İ.K. KARADAYI	POLİTİKA VE EDEBİYATIMIZIN AYKIRI TİPLERİNE ELEŞTİREL BAKIŞ 3	20
Mustafa GÖKSOY	HAKEDEN KONUŞSUN	22
Turgut BAYGIN	SOBE (ŞİİRLER)	23
Cafer YILDIRIM	ERGEN YASALARIN ŞİİRLERİ	24
Ebru AKTEL	YAPRAKLARIN ANLATTIĞI (ŞİİR)	26
	İNSANCIL'A MEKTUP	27
Sedat UMRAN	ŞİİRDE ANLAM	28
İnci AYDIN	JOSEPH KESSEL / ATLILAR	29
Numan EKŞİOĞLU	AŞK UYKUDA YAŞANMAZ	32
Bülent HABORA	PALMİYEALTI, İSTANBUL, İZMİR AKHİSAR HATTI	33
Medet TURAN	GÜNEŞE YÜRÜYENLER	34
Sabiha ÇETİNKAYA	KURGULAR	35
Nalan ÇELİK	BEYAZ VE SİYAH	36
Çiğdem İSTANBULLU	GÜLÜMSEDİ (ÖYKÜ)	37
Mustafa TABAK	ILIK BİR İSTANBUL GECESİNDE DEĞİL (ŞİİR)	40
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	41
Kaplan KOZANOĞLU	KUŞLAR UÇAR (ŞİİR)	48

MACBETH'in RESİM SANATINDAKİ YANSIMALARI*

(Bu yazıda sözü edilen resimler, derginin arka kapağındadır.)

Simge Özer PINARBAŞI**

Edebiyatın resim sanatına kaynak oluşturması, 18. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıl boyunca yaygın olarak sürmüştür. Bu dönem Avrupa'nın en çalkantılı yıllarıydı. 18. yüzyıl boyunca tüm Avrupa siyasal ve ekonomik bunalımlara sahne olmuş, ilk büyük patlama Fransa'da ortaya çıkmıştı. 1789'da gerçekleşen Fransız Devrimi'nin sonrasında yaygınlaşan Neo-klasik sanat üslubu, eski çağların klasik sanat ülkülerinin yeniden canlandırılmasını amaçlıyordu. Rönesans döneminde ortaya konan yapıtlar ve Rönesansa kaynak oluşturan antik yapıtlar yeniden gözden geçiriliyor, bu yapıtlarda ortaya konan ideal oranlar, simetrik kompozisyonlar yeniden yaşatılmaya çalışılıyordu. Bu, yalnızca biçimsel bir arayış değildi, içerik açısından da antik mitolojik konuların yanı sıra klasik edebiyat yapıtları yeniden gündeme getirilmeye başlanıyordu. Bu dönemin resim sanatına egemen olan temaları Rauch şöyle sıralar: *"...1. Kader, kaderin merhametsizliği ve gaddarlığı ve bundan duyulan korku, 2. yüceltme ve yalıtma, 3. düş ve imgelem, 4. eğitici bir model olarak tarih, deha ve Mısır için duyulan sanat aşkı, 5. çocuk ve 6. Biedermeier'in makul ve sağlıklı dünyası..."*(1)

Neo-klasik dönemde başlayan bu edebiyat ilgisi, 19. yüzyılda Romantizm akımıyla daha da güçlendi. Bu dönemde edebiyat yapıtları arasında en çok resimlenen Shakespeare'in oyunlarıydı. Çünkü Shakespeare'in oyunlarında romantikleri heyecanlandıran her türlü duygu vardı. Ressamlar kadar yazarlar da Shakespeare' in yapıtlarına ilgi duyuyorlardı. Romantik şair Theophile Gautier (1811-1871), o dönemi anlatırken Jules Vabre adlı yazarın Shakespeare'e tutkusundan söz eder: *"...Shakespeare onun için bir tanrı, bir tutku; bir türlü alışamadığı, eşine hemen hiç rastlanmayan ve her karşılaşmasında kendisini hayretler içinde bırakan bir kimseydi; gündüz düşünür, gece rüyasında görürdü; yanından geçenlere: "Baruch'ü okudunuz mu?" diye soran La Fontaine gibi Vabre da pekala "Shakespeare'i okudunuz mu?" diye yolda rastladıklarını durdurabilirdi..."*(2)

Shakespeare'in sanatçılar arasında bu kadar popüler oluşunun nedeni onun trajedileriydi kuşkusuz... Dönemin trajediye olan merakına Rauch da değinmiştir. Ona göre; trajedi tanrısal güçlerin egemenliğini kanıtlayan, kaderden kaçınılamayacağını dolayısıyla kutsal yasaların egemenliğini gösteren anlamda değil, düşünsel deneyim ve tarihsel örnekleri bakımından bir edebiyat türü olarak yeğleniyordu.(3)

Araştırmacılar, Shakespeare'in oyunları arasında *Macbeth*'in bir trajedi olarak en görkemlisi ve oyunculuk gösterisi olarak da en etkileyicisi olduğunu düşünmektedirler.(4) *Macbeth*, oyunda iktidar hırsı uğruna cinayet işleyebilen biridir. Karısı Lady Macbeth de onun ile birliktedir bu suçta... Resmi tarihlerde pek dile getirilmese de tarih boyunca pek çok kral, işledikleri ya da işlettikleri cinayetlerle mevkilerini elde etmiş, yine aynı şekilde bu mevkilerini korumuşlardır. Dolayısıyla Macbeth kişiliği, tarihsel gerçeklere uygun biçimde hareket eden bir kralı ortaya koyar. Karısı da tarihte eşine sık rastlanan hırslı kraliçelerden biridir. Ayrıca Shakespeare'in anlattığı öykünün tarihsel temellere dayandığı, Holinshed'in *İskoçya Tarihi* adlı yapıtında anlatılan olaylardan ve Donwald ile karısı tarafından Kral Duff'ın Donwald'ın şatosunda öldürülmesinden esinlendiği öne sürülmüştür.(5) Shakespeare, olay örgüsüne bu gerçek kişiliklerin yanı sıra cadılar ve hortlakları katarak gerçek ile gizemi ustaca kaynaştırmıştır.

18 ve 19. yüzyıllarda *Macbeth*'i konu alan birçok resim yapılmıştır. Macbeth ve Banquo'nun üç cadı ile karşılaşması sahnesinin ressamları en çok etkileyen sahne olduğu anlaşılmaktadır6. Bu sahne, oyunun akışını belirleyen sahnedir. Cadılar, Macbeth'e kral olacağını söyleyerek, kafasına bu düşünceyi sokarlar ve ardından Macbeth, kral olabilmek için bir dizi cinayet işler. 18 ve 19. yüzyıllarda pek çok ressam bu sahneyi resimlemiştir. Bu ressamlardan birçoğu dönemin resim üslubuna uygun bir biçimde orman manzarasının ön plana çıktığı, figürlerin ikincil duruma düştüğü resimler yapmıştır. John Wootton 1750 tarihli resminde ağırlığı manzaraya vermiş, at sırtında gösterdiği Macbeth ve Banquo figürlerinin arkasına ordularını da yerleştirmiştir. Jean-Baptiste-Camille Corot'nun (1796-1876) yaklaşık 1858/9 yıllarına tarihlendirilen resmi de manzaranın ön plana çıktığı resimler-

den biridir. Ancak bu resimde daha özenli bir düzenleme görülür. Macbeth ve Banquo resmin sağ alt köşesine yerleştirilmiş, arka planda sık ağaçlar görülürken, sol alt köşede duran üç cadı ellerini onlara doğru uzatmışlardır. Cadıların arka planında yalnızca gökyüzü yer almakta, böylece cadı figürleri daha belirgin bir biçimde ortaya konmaktadır (R. 1).

Macbeth'i konu alan birçok resminin yanı sıra Shakespeare'in öteki oyunlarını da resimleyen İsviçreli ressam Henry Fuseli (1741-1825) ise 1783 sonrasına tarihlendirilen resminde yalnızca cadıları resmetmeyi yeğlemiştir (R. 2). Profilden gösterilmiş üç cadı sol kollarını öne doğru uzatmış, Macbeth'in kral olacağına ilişkin kehanetlerini dile getirirken gösterilmişlerdir. Resimde başka bir ayrıntı görülmez. Karanlık fonun önünde yalnızca cadıların yüzlerini ve kollarını görürüz. Saçları şapkayla örtülüdür. Kemerli burunları, çıkık çeneleri ve sert yüz hatları ile adeta erkeğe benzemektedirler. Oyunda da Banquo *"...Kadın olsanız gerek. Ama sakallarınız sizi öyle zannetmeme imkan bırakmıyor..."* (7) diyerek bu erkeksi görünüme dikkat çeker. Kollarını uzatışlarındaki sertlik Neo-klasik üsluba uygun bir jesttir. Cadıların kollarını uzattıkları yönde uçan bir güve görülür. Güve ve kelebekler Yunan mitolojisinde ruhla ilgili simgelerdir, Hristiyan allegorisinde ise vanitas simgesi olarak yaşam, ölüm ve dirilişi simgelerler.(8) Cadıların da kelebekler gibi biçim değiştirme yeteneklerine sahip olduklarına inanıldığı için, cadılığın simgesi olarak kabul edilmişlerdir. Kelebeğin cadının ruhu olduğuna, cadı uyurken ağzından içeri girdiğine, eğer giremezse cadının öleceğine ilişkin inançlar vardır.(9)

Fuseli'nin biyografisinde Shakespeare'i Almancaya çevirecek kadar İngilizce bildiği belirtilir. Yaşamının büyük bölümünü Londra'da geçirmiş ve orada ölmüştür.(10) Yapıtlarında dönemin Neo-klasik üslubunun etkileri belirgin olmakla birlikte yöneldiği farklı konular ve bireysel üslubu bakımından pek çok akıma öncü olduğu söylenebilir. Doğaüstü konular onun başlıca ilgi alanını oluşturmuştur. Yapıtlarında canavarlar, hayaletler, şeytanlar ve garip yaratıklar sık sık yer alır. Casau, onun bu ilgisinin yansıdığı resimleriyle Sembolizm ve hatta Sürrealizm akımlarının öncüsü olduğunu söyler.(11)

Fransız Romantik ressam Alexandre-Marie Colin (1798-1873) de Fuseli gibi yalnızca cadıları resmine konu almıştır. 1827 tarihli *"Macbeth'in Üç Cadısı"* adlı resminde cadıların ikisi 3/4 profilden, biri tam profilden gösterilmiştir (R. 3). Taraz taraz olmuş saçları, dişsiz ağızları, kırışık yüzleri, kemerli burunları ile klasik cadı tanımına uygundurlar. Fuseli'nin cadılarındaki erkeksi görünümden uzaktırlar. Onun resmindeki sert jestler yerine daha yumuşak hareketler görülür. Ortadaki cadının öne doğru uzattığı kolu kıvrıktır, öteki elinin işaret parmağını ağzına götürmüştür. Sağdaki cadı ise bir elini ortadakinin omzuna koymuş, öteki elinde bir asa taşırken gösterilmiştir. Soldaki cadı da bir elinde yılanlı bir asa taşımakta, öteki elini gevşek bir biçimde öne doğru uzatmaktadır. Figürler, Fuseli'nin figürleri gibi fondan keskin bir biçimde ayrılmamış, gölgeli fonla kaynaşmışlardır. Fuseli'nin cadılarının sert görünümüne karşılık Romantik sanatçının daha doğal bir görünümü yeğlediği görülmektedir.

Cadılar, resim sanatına daha önceki dönemlerde de konu olmuştur. Özellikle Hans Baldung Grien, Albrecht Dürer gibi Kuzey Avrupa ressamlarının cadıları konu aldığını görürüz. Ancak bu resimler ahlaksal mesajlar içeren, kötü güçlerin tehlikesini dile getirmek amacıyla yapılmış resimlerdi. Cadılık, tüm Avrupa'da yüzyıllar boyunca en büyük suçlardan biriydi. Engizisyon mahkemeleri yakılarak cezalandırılmalarını öngörüyordu. İngiltere'de 1541, 1562 ve 1601'de cadılara yönelik yasalar çıkarılmıştı. Bu yasalar cadılığı ağır bir suç olarak kabul ediyor ve din adamlarına da ayrıcalık yapılmamasını öngörüyordu.(12) Dolayısıyla bu resimler kötülüğün ve sonuçlarının dile getirildiği resimlerdi. Oysa Neo-klasik ve romantik ressamlar doğaüstü güçlere sahip cadıları daha farklı bir bakış açısıyla resimlemişlerdir. Neo-klasik ressamların işledikleri temaların başında kader temasının geldiğine değinmiştik. Cadıların kader ile bağlantılı olduğu düşüncesi mitolojik inançlardan kaynaklanmaktadır. Cadılar yüzü kırışmış, saçsız, çürük dişli, kısık gözlü, ince sesli ve küfreden yaşlı kadınlar olarak tanımlanır, ellerinde iğ taşıyan ya da örgü ören figürler olarak betimlenirdi. Birinin elinde örekе, diğerinde çıkrık ve ötekinde yaşamın ipini kesmek için makas taşıyan yaşlı kadınlar olarak düşünülen cadıların üç kader tanrıçası ya da Parcae'lerle bağlantılı olduğu düşünülürdü.(13) Yunan mitolojisinde kader tanrıçaları olan Moiralar, insan doğar doğmaz onun ömür ipliğini bükmeye koyulurlar, ipliği kestikleri gün de insanın öldüğüne inanılırdı.(14) Parcae'ler de Roma mitolojisinde kader ve ölümü simgeleyen tanrıçalardır.(15) Oyundaki cadılar da kehanetleriyle pek çok kişinin kaderini değiştirmişler, ölümlerine neden olmuşlardır. Dolayısıyla Neo-klasik dönemde *Macbeth*'in cadılarının kaderle bağlantılı olarak ele alındığını söyleyebiliriz.

Romantik dönemde ise araştırmacılar tarafından "kara romantizm" olarak adlandırılan(16) bir olgu söz konusudur. Bazı sanatçıların beden, ölüm ve şeytan temalarına yöneldiği görülür. Bu dönemde hem edebiyatta hem de resim sanatında şey-

tan, cinler, büyücüler, hortlaklar, vampirler konu edilmiştir. Bilinmeyen, olağanüstü bir dünyaya ait olan bu yaratıklar romantik sanatçının düş gücünü harekete geçirip, onun bilinmeyene karşı duyduğu heyecanı dışa vurmasını sağlıyordu.

Oyundaki olağanüstü ögelerin yer aldığı sahnelerden biri de Macbeth'in şölen verdiği bir sırada öldürttüğü Banquo'nun hortlağını görmesidir.(17) Bu sahneyi resimleyen George Romney (1734-1802), şölen masasının üstünde birdenbire beliren hortlağı kompozisyonun ortasına yerleştirmiş, şaşkınlık ve korkuyla elini havaya kaldıran Macbeth'i ve ona destek olmaya çalışan Lady Macbeth'i kompozisyonun solunda göstermiştir (R. 4). Oyunun en heyecanlı anlarından biri olan bu sahne, romantik sanatçının arayışlarına uygundur.

Dönemlerinin ünlü *Macbeth* oyuncularının da sık sık oyunun çeşitli sahnelerini canlandırırken resimleri yapılmıştır. Henry Fuseli'nin 1812 tarihli dönemin ünlü oyuncuları David Garrick ve Mrs. Hannah Pritchard'ı (1711-1768) *Macbeth* oyununda gösteren resmi, oyunun en etkileyici sahnelerinden birini konu alır (R. 5). Macbeth, Duncan'ı öldürmüş ve elinde hançeriyle Lady Macbeth'in yanına varmıştır.(18) Fuseli oyunu 1760'ta izlemiş ve suluboya bir eskizini yapmış, daha sonra tuvale geçirmiştir. Resimde ışık kullanımı dikkati çeker. Sahnenin etkileyiciliğini arttıran bir ışık düzeni görülür. Aynı sanatçıları oyun sırasında betimleyen Johann Zoffany ise 1768 tarihli resminde daha klasik bir tutum izlemiştir (R.6). Bu resimde heyecan ve korku duyumsanmaz. Oyuncular herhangi bir sahnede poz veriyor gibi görünürler.

Dönemin ünlü oyuncularının resmedildiği bu sahneler dışında bazı ünlü oyuncuların Macbeth kılığında portreleri de yapılmıştır. George Henry Harlow, Mrs. Siddons'ı Lady Macbeth kılığında gösteren bir portre yapmıştır. George Romney de Mr. Henderson'u Macbeth kılığında resimlemiştir. John Singer Sargent'in (1856-1925) zamanın ünlü oyuncusu Ellen Terry'i (1847-1928) Lady Macbeth rolünde gösteren portresi ise dönemin en etkileyici portre çalışmalarından biridir (R. 7). Sargent, arkadaşı Mrs. Jack Gardner'a yazdığı 1889 tarihli mektubunda bu resimden şöyle söz etmektedir: *"...Şu sıralarda resimlediğim kişilerden çoğunu tanıyorsun, dolayısıyla işten söz edeceğim. Henschel, Miss Huxley, Ellen Terry; eğer sen buna resim yapmak dersen, bu seanslar aslında şöminenin yanında ya da terasta lambalarla öğleden sonra ikide oturmaktan ibaret. Burada tepesinde stüdyoları olan bir Eiffel Kulesi olmalıydı. Miss Terry, Lady Macbeth rolüne çıkmaya başladı ve bu rolde muhteşem görünüyor, ama başarılı olduğuna emin olana kadar kostümlerinden birini giymiş olarak onu resmetmeme henüz izin vermedi. Resimsel bir bakış açısından şüphe duymasına gerek yok- magenta* saçları var!.."*(19) Bu portrede kötülüğün yansımasını görürüz. Zaferinin sarhoşluğu içindeki Lady Macbeth ellerinde tuttuğu tacı başına yerleştirmek üzereyken gösterilmiştir. Gözlerinde parlayan kötülük ve kazandığı zaferle kendinden geçme hali çok başarılı bir biçimde yansıtılmıştır.

İnsan yaradılışının zayıflığını, kötülüğün gücünü, doğaüstü güçlerin gizemini yansıtan bir trajedi olan *Macbeth*, edebi yapıtlara yönelen 18. ve 19. yüzyıl ressamlarının her türlü arayışına yanıt veren bir yapıt olmuştur. Kaderi simgeleyen cadılar, düşleri simgeleyen hortlaklar bir yandan bu dönemin sanatçılarının ilgi alanlarını yansıtırken, öte yandan da klasik edebiyatın nasıl her dönemde var olabildiğine ilişkin ipucu sunar.

Resim Listesi

1.Jean-Baptiste-Camille Corot, *"Macbeth ve Cadılar"*, Tuval üzerine yağlıboya, The Wallace Collection, Londra.
2. Henry Fuseli, *"Üç Cadı"*, Tuval üzerine yağlıboya, The Royal Shakespeare Theatre, Picture Gallery and Museum, Stratford-upon-Avon.
3. Alexander- Marie Colin, *"Üç Cadı"*, Tuval üzerine yağlıboya, The Collection of Mr. And Mrs. Sandor Korein, Illinois.
4. George Romney, *"Şölen Sahnesi"*, Kağıt üzerine kahverengi mürekkep, Folger Collection, Washington.
5. Henry Fuseli, *"Garrick ve Mrs. Pritchard Macbeth'de"*, Tuval üzerine yağlıboya, Tate Gallery, Londra.
6. Johann Zoffany, *"David Garrick ve Mrs. Pritchard Macbeth'de"*, Tuval üzerine yağlıboya, Garrick Club, Londra.
7. John Singer Sargent, *"Lady Macbeth Rolünde Ellen Terry"*, Tuval üzerine yağlıboya, Tate Gallery, Londra.

** Bu yazı, danışma kurulunca yayınlanmaya değer görülmüştür.*

*** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğr. Gör. Dr.*

Dipnotlar

1 A. Rauch, *"Neoclassicism and the Romantic Movement: Painting in Europe between Two Revolutions 1789-1848"*, *Neoclassicism and Romanticism*, s. 319.
2T. Gautier, *Romantizm'in Tarihi*, s. 23.
3 A. Rauch, a.g.k., s. 320.
4 A. Bates (Ed.), *The Drama:Its History, Literature and Influence on Civilization*, vol. 14, s. 34-39.
5 A.g.e., s. 34.
6 W. Shakespeare, *Macbeth*, Perde I, Sahne III.
7 A.g.e., Perde I, Sahne III.
8 J. Hall, *Illustrated Dictionary of Symbols in Eastern and Western Art*, s. 14.
9 www.insects.org/ced4/symbol_list3.html
10 F. Claudon, *Romantizm Sanat Ansiklopedisi*, s. 80.
11 J. Casau, *Sembolizm Sanat Ansiklopedisi*, s. 32-33.
12 W.B. Crow, *Büyünün, Cadılığın ve Okültizmin Tarihi*, s. 261.
13 W.B. Crow, a.g.e. , s. 273.
14 A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, s. 226.
15 A.g.e., s. 259.
16 F. Claudon, a.g.e., s. 26.
17 W. Shakespeare, a.g.e., Perde III, Sahne IV.
18 W. Shakespeare, a.g.e., Perde II, Sahne II.
* *Magenta*: Morumsu kırmızı boya veya renk.
19 *Letter to Gardner*, Charteris, s. 100-101.

ATEŞ

ağı
sonsuz bir haykırıştır
uçan kuşlara...

tufanda
dallarım kırıldı
toprağa karışıyor
can damarım

tufanda
dallarım kırıldı
yüzyıllarca ağladım

heeey
dağlar taşlar
ağaçlar kuşlar
duydunuz mu
yaban çiçeğim
gitti buralardan

dinginliğe gizlenmiş
çığlık
gözleri
iki iri zeytin tanesi

heeey
hey
komşular
haberiniz var mı
bir bulutun sırtında
uçtu
keman sesine

doğuran
besleyen
büyüten
toprağın adıyla
sesleniyorum sana

yavrucuğum
Promete'den
aldım ateşi
göğsümde tütüyor
alevi
gün be gün
artıyor sıcaklığı

ağzımda çakıltaşları
kilitledim sesimi
yorgun sabahlara
seni gündoğumlarında
konuşacağım
seni mevsim
bahara durduğunda

BERRİN TAŞ

"KÜRESELLEŞME" KAPİTALİZMİN DÜNYASINDA NE DEĞİŞTİ?

Çetin YILMAZ

Son yıllarda, küreselleşme kavramı etrafında, dünyada ve Türkiye'de geniş tartışmalar yapılıyor. Temel olarak, iki farklı görüşün varlığından söz edilebileceğini düşünüyorum. Bu iki görüşten ilkinde, sürecin kaçınılmazlığı vurgulanarak, "küreselleşme"nin, teknolojik ilerlemelerin bir sonucu olduğu ve bu ilerlemelerin, ihtiyacımız olan bilgilere erişim imkanını arttırdığı, insanların daha hızlı iletişim kurmasını sağladığı belirtilerek, bu imkanların genişletilmesine çalışılması gerektiği söyleniyor. Tabi söylemeye gerek yok, bu sürecin demokratik bir işleyişi olduğu vurgulanıyor. Bu makalenin yazarının da katıldığı diğer görüşte ise, "küreselleşme"nin kaçınılmaz bir süreç olduğu tezine karşı çıkılarak, yaşanmakta olan süreç, kapitalizmin 1970'lerde yakalandığı krizden çıkma çabaları olarak değerlendiriliyor. "Küreselleşme" yerine, "emperyalizm" kavramının, günümüzü anlamlandırma ve açıklamada daha işlevsel olduğunu düşünen bu kesim, iki kavramdan ilkinin daha çok kullanılıyor olmasının ideolojik bir çabanın ürünü olduğunu düşünüyor.

Yürütülen ideolojik kampanyanın, meyvelerini verdiği görülüyor. Örneğin, "emperyalizm" sözcüğü, kendisini "sol" olarak adlandıran kesimler tarafından da artık eskisi kadar kullanılmıyor. Bu süreçte yapılması gereken, ideolojik saldırıya karşı durmaktır. Bu saldırıya karşı durabilmek, kendi kavramlarımızı geliştirmekten ve onlara sahip çıkmaktan geçiyor.

Bazı sorularla yola çıkarsak, daha kolay ilerleyebileceğimizi düşünüyorum. "Küreselleşme" (siz emperyalizm okuyun) yeni bir olgu mudur? Günümüz kapitalist dünyasında, "emperyalizm" kavramının, yerini "küreselleşme" kavramına bırakacağı bir değişim gerçekleşmiş midir?, "Küreselleşme", ulus devlet formunu geçersizleştirmiş midir? Bu sorulara cevaplar ararken, günümüz dünyasını daha net anlayabileceğimizi düşünüyorum.

Küreselleşme Yeni Bir Olgu Mu?

İki alıntı ile başlamak istiyorum: *"Yüzyıl önce küreselleşmenin çapı öyle büyüktü ki, 1890'ların sonunda Kuzey'den Güney'e sermaye transferi, 1990'ların sonunda olduğundan daha fazlaydı. Artan ekonomik bütünleşmenin en belirgin işaretlerinden biri olan ihracatın, küresel üretim içindeki payı 1913'te 1990'da olduğundan daha büyüktü" (Ellwood, 2002:16). İkinci alıntı ise daha eskilerden, "O ülkenin üretimiyle karşılanan eski gereksinimlerin yerini, karşılanmaları uzak ülkelerin ve iklimlerin ürünlerini gerektiren yeni gereksinmeler alıyor. Eski yerel ve ulusal kapalılığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini, ulusların çok yönlü ilişkilerinin, çok yönlü karşılıklı bağımlılığının aldığını görüyoruz. Ve maddi üretimde olan, zihinsel üretimde de oluyor. Tek tek ulusların zihinsel yaratımları, ortak mülk haline geliyor. Ulusal tek yanlılık ve dar kafalılık giderek olanaksızlaşıyor ve sayısız ulusal ve yerel yazınlardan ortaya bir dünya yazını çıkıyor"* (Marx, Engels, 1993:113-114). Yani özü itibari ile küreselleşme yeni bir olgu değildir. Kapitalizm, doğduğu andan itibaren yayılmacı bir özellik göstermiştir. Özellikle 1990'lardan (Sovyetler Birliği'nin çözülmesi) sonra, yayılma hızı daha da artmış ve yakalandığı krizden çıkamamasına rağmen, kendini alternatifsiz olarak sunmayı başarabilmiştir. Fakat sistemin bazı özelliklerinin de değişime uğradığını kabul etmeliyiz. Örneğin, artık reel malların piyasada dolaşmasından çok, spekülatif sermayenin büyük bir hız ve yoğunlukla dünyanın etrafında dönmekte olduğunu görmekteyiz. *"1980'lerin sonunda günde yaklaşık sadece 190 milyar US$ hacmi olan dünya döviz piyasası işlemleri, günümüzde günlük 1.7 trilyon US$ ulaşmış durumdadır. Yirminci yüzyıl finansal sermaye hareketliliğine ilişkin bu gözlemin doğal bir sonucu olarak günümüzde sermaye hareketlerinin ana karakteri giderek daha kısa bir döneme sıkışmasıdır. Örneğin, yukarıda değindiğimiz 1.7 trilyon US$'lık döviz işlemi hacminin %80'i bir hafta içinde geldiği ulusal piyasayı terk etmekte ve ulusal finans piyasalarını spekülatif bir kıskaç altında tutmaktadır"* (Yeldan, 2002:19-20). Spekülatif sermaye, ülkelerinin ekonomilerine büyük bir hızla girmekte, yine bu hızla ülkeyi terk et-

mekte ve arkasında büyük bir enkaz bırakmaktadır. Eğer günümüzde, bir değişimden söz edilecekse bu kapitalizmin, daha da vahşileştiği noktasında olabilir. "Zaman" ve "mekan"dan gittikçe bağımsızlaşan kapitalizm, emekçi kitleler karşısında büyük bir avantaj sağlamış durumdadır. Artık bu kitlelerin hayatlarında daha büyük yıkımlara sebep olabilmektedir.

Günümüz kapitalizminin, "öz" itibari ile geçen yüzyılda insanlığa iki dünya savaşı yaşatan kapitalizmden, farklı olduğunu düşünmüyorum. Aynı yayılmacı ve yok edici mantık, sistemin özüne hâlâ hakim durumdadır. Biçim itibari ile meydana gelen değişimler ise, onun yıkıcılığını ortadan kaldırmamakta aksine artırmaktadır.

Küreselleşme, Ulus Devlet ve Mücadele

Var olan gerçekliği değiştirmek istiyorsak, bu gerçekliğin tahlilini en doğru biçimde yapmaya çalışmalıyız. Bu tahlillerden sonradır ki ancak doğru bir yöntem aracılığıyla gerçeğe müdahalede bulunabilir ve onu değiştirebiliriz. Örneğin, "küreselleşme" bizim gözümüzde insanlığın özgürleşmesi ve eşitliği yolundaki engellerden biri ise, yani ortadan kaldırılması gereken bir süreç ise, o halde "küreselleşme" söylemlerini doğru bir şekilde analiz etmeye çalışarak işe başlamamız gerekiyor.

"Küreselleşme" tezlerinin, en çok dillendirdiği söylem, günümüz dünyasında ulus devletlerin artık yok olduğuna dair olanıdır. Bu söylem, "sol" kesimleri dahi etkisi altına almış görünüyor. Ulus devletlerin, aşınmaya uğradığını, hatta yok olduğunu düşünen sol, bu sürece kabaca iki farklı tepki göstermektedir. Birincisini, milliyetçi bir tepki olarak adlandırabiliriz. Bu tepki, ulus devletin parçalanmasından büyük bir ürküntü duymakta ve bu ürküntü ile "küreselleşmeye" savaş açmış gözükmektedir. İkincisi; liberal denilebilecek bir tepkidir. Özüne bakıldığında, bunun bir tepki olmaktan çok, "küreselleşme"nin tüm insanlığa eşit bir şekilde yayılmasını isteyen -kapitalist dünyada bu mümkünmüş gibi- bir talepler bileşkesi olduğu görülmektedir. Bu görüşün savunucuları, küreselleşmenin aynı zamanda demokrasiyi de içinde barındırdığından hareket ederek, küresel bazı oluşumlardan demokrasi gelebileceğini düşünüyorlar. Solun vermiş olduğu bu tepkiler, daha ayrıntılı değerlendirme gerektirdiği için başka bir yazının konusunu oluşturmaktadır, bundan dolayı bu kısa bölümü burada kesmek durumundayım.

Peki gerçekte kapitalist dünyada neler olmaktadır? Ulus devlet tarih sahnesinden gerçekten silindi mi? Kapitalizmin, artık ulus devlete ihtiyacı kalmadı mı? Bu sorulara şu şekilde bir cevap verilebileceğini düşünüyorum: *"Küresel pazarda sermayenin devlete ihtiyacı vardır. Sermaye, birikim koşullarını ve rekabetçiliği sürdürmek için doğrudan sübvansiyon, vergi verenlerin masraftan kurtarılması operasyonları da dahil (Meksika, Asya Kaplanları) değişik yollarla devlete ihtiyaç duyar. Yoksunluk ve "esneklik" karşısında iş disiplini ve toplumsal düzeni sağlamak ve işgücü hareketliliğini engellerken sermayenin hareketliliğini artırmak için devlete gereksinimi vardır"* (Wood, 2001:95).

"Küreselleşme" ile birlikte yok olduğu söylenilen ulus devletlerin yerini, "Çok Uluslu Şirketler"in aldığı dile getiriliyor. "Küreselleşme" ile ulus devlet arasında bir ters orantı olduğu varsayılıyor. *"Kapitalizm doğduğunda dünya, bir ulus-devletler dünyası olmaktan çok uzaktı. Günümüzde ise, tam da böyledir. Ve yeni çokuluslu kurumlar oluşmuşken, bunlar ulus-devletin yerini almaktan çok ona yeni roller yüklemişlerdir. Aslında, bazı durumlarda da yeni araçlar ve güçler sunmuştur"* (Wood, 2001:6). "Küreselleşme" ile ulus devletler arasında ters orantı kurmak yerine, iki sürecin birbirlerini tamamladıklarını söylemek daha açıklayıcı görünüyor. Ayrıca dünya arenasında, milliyeti belirsiz ulus ötesi şirketlerin varlığı sanıldığından daha azdır. *"Ulus ötesi her şirketin ardında onun ayakları üzerinde durabilmesini sağlayan kendi yerel devletine ve başka iş güçlerine ulaşmasını sağlayan diğer devletlere dayandığı, ulusal bir üs vardır"* (Wood, 2001:95).

Çözülmekte olanın ulus devlet değil de, "refah devleti" arcılığıyla hayata geçirilen bazı uygulamalar olduğu söylemek, günümüz dünyasını anlamlandırabilmek için daha açıklayıcı görünüyor. İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan "refah devleti" (yatırımcı devlet) olgusu, artık geçerliliğini yitirmiştir. *"Kalkınmacı devlet, 1950'yi izleyen çeyrek asır boyunca hem üretici, hem yatırımcı, hem de düzenleyici nitelikler sergileyecektir. Ancak, yeni küreselleşme dalgası altında devlet artık yatırımcı ve/veya üretici niteliğinden arındırılacak ve toplumsal gelir dağılımını -sermaye lehine- düzenleme işlevini sürdürmeye devam edecektir"* (Yeldan, 2002:25).

İkinci Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan sonra kapitalizm, 1970'lerde patlak veren krize kadar en parlak dönemini yaşadı. Keynesyen "refah devleti" modeli de, kapitalizmin bu evresine denk düşmekteydi. "Refah devleti" aracılığı ile çalışanların alım gücü artırılarak, kapitalizmin realizasyon krizi engellenmeye çalışıldığı bir dönemde, "Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde" ithal ikameci sanayi stratejileri uygulanmaktaydı. Bu gelişme stratejisi, içerisinde kalkınma ideolojisini de barındırıyordu. Kalkınmayı gerçekleştirebilmek için, güçlü bir iç talebin varlığı

şartının yerine getirilmesi, sanayi sektörünün güçlendirilmesiyle mümkündü. Böyle bir tespitten sonra, yapılması gereken kendiliğinden ortaya çıkıyordu: *"Sanayi sektöründe çalışmak cazip hale getirilmeliydi"*. İşte böyle bir ortamda, çalışanların sendikal haklarının, toplu sözleşme haklarının, sosyal güvenlik istemlerinin ve ücret artışı taleplerinin karşılanması kaçınılmazdı. Bu uygulamalar Türkiye'de 1960 "İhtilali" sonrasına denk düşüyordu. *"Refah devleti" uygulamaları ile emekçi kitleler, siyasal iktidar özlemlerinden "kendiliklerinden" vazgeçmiş oldular. "Refah politikalarının geliştiği ülkelere bakıldığında işçi sınıfının göreli olarak yüksek istihdam düzeyleri ile yüksek ücretler karşılığında üretim, yatırım ve uluslararası ekonomik politikalar üzerinde denetimde bulunma istemlerinden tümüyle vazgeçtikleri görülmektedir. Refah devleti politikaları, uygulandığı ülkelerde ekonomi ile siyaset arasındaki ayrılmayı derinleştirmekle kalmamış, aynı zamanda her iki alanın birbirinden bağımsız olarak örgütlenmesine önemli ölçüde meşruiyet sağlamıştır. Öyle ki sınıf mücadelesi ekonomik alanda ücretleri, vergileri, kamu hizmetleri harcamalarını içeren toplu pazarlık kurumlarıyla sınırlanmış, buna karşılık siyasal çatışmalar da vatandaşlık hakları, seçme özgürlüğü, insan hakları istemlerine indirgenmiştir"* (Öngen, 1996:266). Fakat "refah devleti" olgusunu, kapitalizmin kendi iç dinamikleri ile açıklamanın yeterli olmayacağını düşünüyorum. Refah devleti uygulamaları, sosyalizmin prestijinin çok yüksek olduğu bir döneme denk geliyordu. Kapitalist sınıflar, bu prestiji çalışanların gözünde minimize edebilmek için, "refah devleti" uygulamalarından yararlanarak, emekçi kitlelere, görece bir refah seviyesi sağlamayı, sistemin devamı için kaçınılmaz olarak algılıyorlardı. Yani bu uygulamaların ekonomik olduğu kadar, ideolojik işlevleri de olduğu unutulmamalıdır. Kısaca şunu söyleyebiliriz: Günümüzde aşınmaya uğrayan, ulus devlet formundan ziyade, kapitalizmin belirli bir dönem yeniden üretimini sağlamış, fakat artık gereksizleşmiş "refah devleti" olgusudur.

Günümüz küresel kapitalizm dünyasında, ulus devletler, kapitalizme karşı girişilen yıkma eylemlerini bastırmakla görevli bir "polis devletine" indirgenemeyecek kadar sistemin yeniden üretilmesinde aktif rol oynamaktadır. Yok olduğu söylenen ulus devletler, çıkardıkları yasalarla sermayenin işini daha da kolaylaştırmaktadırlar. *"Son birkaç on yılda şirketlerin en önemli politik zaferlerinde biri, vergi oranlarını düşürmek oldu. İngiltere'de 1979'da %52 olan kurumlar vergisi 2000'de %30'a düştü.... ABD'de kurumlar vergisi gelirleri 1950'de kamu gelirlerinin %30'unu oluştururken, bugün %12'sinden azını oluşturuyor"* (Ellwood, 2002:58-59). Devletlerin, en önemli işlevlerinden bir tanesi de IMF, Dünya Bankası gibi küresel oluşumlardan alınan borçların tüm toplumun borcu olduğuna emekçi kesimlerin inandırılması olarak karşımıza çıkıyor. Borç mekanizması, "az gelişmiş" ülkelerden, gelişmiş ülkelere kaynak aktarımının en önemli aracıdır. *"1990 ile 1997 arasındaki sekiz yılın altısında, gelişmekte olan ülkeler aldıkları kredilerden daha fazlasını borç ödemesi (faiz artı ana para ödemesi) şeklinde geri verdiler: Güney'den Kuzey'e toplam 77 milyar dolar aktarıldı. Yeni borçların çoğu üretken yatırımlara değil, faiz ödemelerine harcandı"* (Ellwood, 2002:46).

Ulus devletlerin, günümüz kapitalizminin hâlâ en önemli örgütlenme aracı olduğunu gösterdikten sonra, sol kesimde egemen olan, ("küresel" ve "yerel" olmak üzere iki farklı mücadele alanı öngören) "mekansal ölçek" kategorilerine kısaca değinmek istiyorum. *"Her iktidar mücadelesi, aynı zamanda mekanı da ele geçirmek mücadelesidir"* (Lefebvre'den aktaran Şengül, 2000:151). Bu önerme bir adım daha ilerletilerek şu söylenebilir, *"Her iktidar mücadelesi belli bir mekansal ölçek de önermek zorundadır"* (Şengül, 2000:151). Yerel bir mücadelenin olumsuzluğunun şöyle ifade edilebileceğini düşünüyorum: *"Bize göre, yerelin politik mücadele süreçleri için başat ölçek olarak tanımlanması oldukça sorunludur. Çünkü, kendini ulusal ölçekte örgütlemiş çalışan sınıfların kazanımlarını koruma ve ileriye götürme olanağını elinden alır ve onu yerel olanla sınırlandırır. Ekonomik ve sosyal politikaların hâlâ ulus devlet eliyle yürütüldüğü ve ulus-devletin temel iktidar alanı olduğu bir gerçeklikte, yerellik temelli stratejilerin çalışan sınıflar için çok ağır siyasal sonuçları olacaktır"* (Şengül'den aktaran Gündoğdu, 2002:175).

"Küresel" mücadeleden yana olanların en önemli argümanı, küresel kapitalizme karşı ancak küresel bir mücadele ile karşı konulabileceğidir. Kapitalizm, şu ana kadar dünya üzerindeki en homojenleştirici sistemdir. Fakat, *"Çoğu insan haklı olarak bu derece enternasyonalizm ve bu düzeyde örgütlenmenin mümkün olduğuna inanmakta güçlük çektikleri için oyunun bittiği kanaatine varıyorlar"* (Wood, 2001:93).

Her iki mücadele yönteminde de ulus devletlerin artık yok olduğu kabulünden hareket ediliyor. Yukarıda da gösterilmeye çalışıldığı gibi, kapitalizmin, ulus devlet oluşumuna daha uzun bir süre ihtiyacı olacaktır. Böyle bir tespitten sonra yazıyı şöyle bitirebiliriz: Anti-kapitalist mücadele, enternasyonalist mücadeleyi bir an bile unutmadan, ulus devletlere karşı verilecektir. Aksi stratejilerle

Çin Şiiri
Anonim (M.S. 450)

Çiçekli Dağ

Ah Çiçekli Dağ bayırları,
Şimdi sevgilim öldüğüne göre
Nasıl yaşayabilirim bu yalnız hayatı?

Ah sevgilim, beni hâlâ seviyorsan
Tabutunu aç benim için
Ve beni de al yanına.

Ne kadar erkek dolu dünyada
Neden kimsesizim ben
Ve yalnız seni özlüyorum?

Sarmaşı olmayı dilerdim.
Çam ağacında, yükseklere tırmanan,
Senin de gezip dolaşan bulut ormanı.
Böylece görebilirdik birbirimizi
Sen geçerken yanıbaşımdan.

Su Tung-po (1036-1101)
Yol Kenarındaki Çiçekler

Yol kenarında çiçekler açıyor
Kelebekler uçuşuyor
Dereler tepeler yerinde
ama geçmiş zaman insanları yok
Yıldan yıla yaşlanan yitik bir kralın uyruğu,
gezip dolaşan kadınlar gibi şarkı söylüyor
"Acele etmeyin ama eve geri gelin."

Varsıllık ve onur otların üzerindeki çiğ gibidir.
Şimdi o gitti, onu yol kenarındaki
çiçeklerle anımsıyorlar
Krallığından ayrılırken
yavaş adımlarla gitti
Ama eşine hâlâ
"Acele etmeyin eve geri gelin," diyorlar. **Türkçesi: Anıl Merİçelİ**

hareket edildiği taktirde, emekçi kitlelerin iktidar mücadelesinden uzaklaşılacak ve sistem içerisinde kalınarak en fazla demokrasi mücadelesi verilebilecektir.

KAYNAKLAR

— Ellwood, W. (2002) *Küreselleşmeyi Anlama Klavuzu*, çev. B. D. Genç, İstanbul, Metis Yayınları.
— Gündoğdu, İ. (2002) *"Yerel, Yerel Ölçek ve Siyasal Mücadele"*, Praksis, 7, 165-192.
— Marx, K., Engels, F. (1993) *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, çev. M. Erdost, Ankara, Sol Yayınları.
— Öngen, T. (1996) *Prometheus'un Sönmeyen Ateşi Günümüzde İşçi Sınıfı*, İstanbul, Alan Yayıncılık.
— Şengül, T. (2000) *"Siyaset ve Mekansal Ölçekler Sorunu"*, Tonak, E.A. (der.) Küreselleşme Emperyalizm Yerelcilik İşçi Sınıfı içinde, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 111-158
— Yeldan, E. (2002) *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*, İstanbul, İletişim Yayınları.
— Yeldan, E. (2002) *"Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler"*, Praksis, 7, 19-34.
— Wood, E.M. (2001) *"Küresel Kapitalizmde Emek, Sınıf ve Devlet"*, Özgür Üniversite Forumu, 15, 85-99.
— Wood, E.M. (2001) *"Ulus Devlet Dünyasında Küresel Kapitalizm"*, www.sendika.org.

BİR ANADOLU BİLGESİ*

Bilgesu ERENUS

Değerli Yargıçlar,

Düşgücü, yazma yeteneği ve içtenliği dışında hiçbir silahı olmayan bir aydınıM. Halk konusunda ve haksızlıklar karşısında devletle aynı şekilde düşünmem mümkün değil. Çeşitli gözaltılar bir yana, özgürlüğüMün kısıtlanması için çeşitli tarihlerde DGM ve askeri mahkemeye çıkartıldım; 1988'de, 1995'de, 1999'da, bunların hepsi de toplumumuzun çalkantılı dönemlerine rastladı. Yıl 2003 ve işte yine önünüzdeki iddianameyle benim ömrümden en az bir, en çok üç yıl isteniyor. Bütün bunlara karşın, hâlâ profesyonel bir sanık olamadığını itiraf etmem gerekir, olmak niyetinde de değilim. Sorgumu bu yüzden zaman zaman hukuk dilinin dışına taşırırsam, bağışlayın.

Neyle suçlandığımı biliyorum. İddianameye göre yasadışı bir örgüt üyesinin hayatını anlatarak propaganda yapmışım. Sayın Savcı, yasadışı örgüt üyesi diye *"Hasret'le Yüksel'in Avlusu'nda"* adlı yazıma konu ettiğim Hülya Şimşek'i kastediyorsa, yazının yayınlandığı *Yaşadığımız Vatan Dergisi*'nin 3 Eylül 2001 tarihli 108. sayısında, onun ölümünü duyuran bir haberden üç alıntı yapmam mümkün:

1- *"Hülya Şimşek bir örgütün kadrosu yöneticisi değildir."*

2- *"Anadolu Tayad kurucu üyesiydi. Bir de ÖDP üyesidir."*

3- *"O yine kendi deyişiyle kuvvetli bir demokrattır..."*

Derginin Hülya Şimşek'le ilgili saptamaları böyle...

Hukukun bu kadarına aklım eriyor Değerli Yargıçlar, şimdi Sayın Savcı'ya sorabilir miyiz acaba, yasadışı bir örgüt üyesi olmayan birini anlatarak ben, neyin propagandasını yapmış oluyorum; yoksa Hülya Şimşek hakkında sayın savcının bizim bilmediğimiz ve iddianameye alamadığı bazı bilgiler mi var?

Bir yazarı, bir sanatçıyı sorguluyorsunuz, mahkemenize gelmeden önce, kimi kitaplardan sanık maddesini taradım ve sevinerek gördüm ki, sanığa mahkemelerde "savunma sorumsuzluğu" tanınıyor. Kendini savunurken, yeni bir suç işler miyim tereddüdünden sanığı uzak tutan bu ilke, hâlâ geçerliyse, şunu söylemek isterim Değerli Yargıçlar; Her türlü muhalefete tahammülsüzlük göstererek, her türden muhalefeti yasadışına iteleyen anlayış, devletin çıkarlarını halkın ve hakkın dışında arayanlara mahsustur. Savunma sorumsuzluğuma dayanarak, Hülya Şimşek bir örgüt üyesi olsaydı onunla ilgili savunmam yine bundan farkıl olmazdı diyorum.

Bir yazarı, bir sanatçıyı sorguluyorsunuz. Düşgücüm burada, bu koşullarda bile sınır tanımıyor. Hapishanelerdeki tecride karşı çıkarak, kardeşine ve onunla aynı koşulları paylaşanlara, canıya destek vermekten çekinmeyen Hülya Şimşek'i kamu hukuku adına anlatmamı istemediğine göre, Sayın Savcı'nın bana ve benim türümden yazarlara acaba farkıl bir önerisi mi var? Ben bu öneriyi, size zorlama gelebilir ama, "yazılacak başka Hülya yok muydu?" şeklinde algılıyorum.

Böyle bir Hülya var ve ne rastlantıdır ki benim yazdığım Hülya ile yalnızca adları değil yaşları da birbirini tutuyor; her ikisi de 1963 doğumlu, ilginç bir rastlantı daha, her ikisi de önemli bir öğrenim görmemişler, ancak benim yazdığım Hülya, büyük bir alçakgönüllülükle, "dağdan büyük dağ var" derken, yazmak istemediğim Hülya ise kof egosu hepimiz tarafından öylesine şişirilmiş ki, "bilmem kim okumuş da ne olmuş" diyebiliyor. Soyadını vermememe karşın sizler de kimden söz ettiğimi anlamışsınızdır. Değerli Yargıçlar, çünkü artık o toplumumuza dayatılan bir marka.

Onun hakkında bizlere zorla enjekte edilen bilgileri şöyle bir anımsayalım, benim yazmak istemediğim Hülya, pazen entarili fukara kızları oynarken ünlendiyse de, şu an şık, sportmen, güzel ve asi diye anılıyor. Televizyonlarda flört ederken, evine, eşine bağlı Türk kadını imajı sarsılmasın diye, kocasının kaçamaklarına göz yumuyor. Bir profesöre yönelttiği *"cahillik gider, eşeklik kalır"* özdeyişi de ona ait. *"Her şeyi ticarete çevirdim"* diyecek kadar rahat bu kızımız. Yine kendi deyişiyle aslında o bir holdingmiş, gayri menkula yatırım yaparmış, şubat krizinden hisleri sayesinde az zarar görmüş. Kırkına gelmeden önce yaptığı bir açıklamada ise, *"kırkında yanardağ olacağım"* demiş.

Bu kızımızı hemen her gün yazarak, göstererek bize belletenlerin başına bir şey geldiği hiç duyul-

mamıştır. Değerli Yargıçlar, yargılanmamak için ben de öyle mi yapmalıydım acaba?

Yapamam, izninizle söyleyeyim, iddianamenin bana atılı suçunu reddederken aynı zamanda da Sayın Savcı'nın örtülü olarak bana başka Hülyalar yazma önerisini de reddediyorum, hem de bunu kamu hukuku adına yapıyorum. Benim seçimim yaşama gücünü kardeşlikten, paylaşımdan, ahlaktan, dostluktan, erdemden, vefadan ve dayanışmadan alan halk kızlarından, Hülya Şimşek'lerden yanadır. Kendisine hiç şans tanınmamıştı, ancak o diğer Hülya'dan farklı olarak, *"Bana tarih, felsefe, matematik, fizik, geometri, mantık, psikoloji, astronomi, resim, müzik, kimya, biyoloji kitapları getirin"* diyordu. Ölüm döşeğindeydi, acelesi vardı, her şeyi, ama her şeyi bilmek öğrenmek istiyordu. Bilip öğrenemeden açlığının 286. gününde göçtü. Benim yazdığımı Hülya'nın daha doğmadan çocuk bezi reklamlarında oynatarak dünyalığını sağlayacağı bir çocuğu yoktu, ama o bütün çocukları kendi çocuğu bellemiş, onlar için bir sofra tasarımı yapmıştı, *"bu yer sofrasında bir taraf yemek, bazlama yufka, bir taraf sanat, bilim, erdem olsun. Bunlar yanyana gelmeden Sosyalizme ulaşamayız"* diyordu. Soran sesi kulaklarımda hâlâ, *"ben tutuklu yakınıyım, tecride karşı çıkmak bana mı düşerdi, hani nerede partiler, dernekler, kitle örgütleri nerede?"* diye hâlâ soruyor.

Değerli Yargıçlar,

Otuz yıllık yazarlık hayatımda kimi iddianamelerle bana dayatılan gizli ve açık bütün önerilere, kulaklarımın kapalı olduğunu söylemek zorundayım. Yazmak istemediğim Hülyaları yazmak, bu toplumu bencillik, köşe dönücülük, ikiyüzlülük, yalancılık, sahtekarlık, özenti, çıkar, cehalet, şiddet yanlısı olmak, ahmaklık ve kof iddialar batağında yer, bitirir. Benim yazdığım Hülyalar ise, toplumumuza doğruluk, dürüstlük, sevgi, paylaşım, yurttaşlık ve demokrasi bilinci, onur, kardeşlik adalet, hukuk, dostluk, gelenek ve gelecek vaat ediyor. Toplumumuzdaki çalkantılar ancak onların sesine kulak verildiğinde durulacaktır.

İnsanlık hali, bir gün yanılır da reddettiğim türden Hülyaları yazarsam, korkarım önünüze yeniden bir dosyayla getirilmem mümkün. Çünkü, dikkatinizden kaçmamıştır, ben onları da bizim çocuklarımız olarak görüyor ve onlar için de üzülüyorum. Şimdi, şık, sportmen, güzel, asi ünlemli ünlü ve zengin diye anılsalar da, bu düzenin asıl kurbanları onlar, kendileri gibi diğer kurbanları da bir batakta yanıltıp, oyalıyorlar.

Bir yazarı, bir sanatçıyı yargılıyorsunuz Değerli Yargıçlar, sözlerimi bitirirken şu duygumu da sizlerden gizlemeyeceğim; bir Anadolu bilgesi Hülya Şimşek'i yazdığım için kendimi savunmak bir an ağır geldi bana, sanığın önemli haklarından biri olan susma hakkını mahkemenizde kullanmayı bile düşündüm; ama sususum, vatan sevgisiyle dopdolu bu insanların sessizce ölmelerine göz yuman acımasız sansürün daha da işine gelecekti. Bu nedenle konuştum, daha doğrsu bunu bir iç dökme sayın, hukuksal anlamda asıl söylenecekleri ise değerli avukatlarıma bırakıyorum.

Saygılarımla.

(*) Bilgesu Erenus'un İstanbul 6 Nolu DGM'de 21 Mayıs 2003 tarihli duruşmada yaptığı savunma. Başlık dergimizce konmuştur.

ah çektim

dere kenarında fısıltılar
gezinen söğüt ruhları
baltalar ağlamıştı ya o gece

gözlerim arandı ucunda acının
kendimi görmek için

gökyüzüne, toprağa, sevgiye
çiçeklenen rediflere ah çektim.

Uğur HACIHANEFİOĞLU

Delik Deşik Yorganlı Adam

Uyurken rüyana sızan duman
Bir anlık yanık seni uyandıran
Delik deşik ruhun poyraz soğuğu
Hasatın
Güneşini arayan ayçiçeği
Dikenleri acıyla bilenmiş kızıl bir gül
Hasatın
Öfkenin mavi çiçeği
Umuduna tohumlanan
Elinde koca bir çapa, daldın
Kederinin alaca bulaca tarlasına

Şiirle, aşkla, gülüşle yamandı yanıklar
Bir cümbüş, bir yangın yeri ruhun
Seyrine doyum olmayan

Çiçeğim

Soğuk, sert
Dallarını kıran bir rüzgarda
Yapayalnızsın çiçeğim
Buzdan bir camın ardından sana bakıyorum
Rüzgarın ürkünç sesi kulaklarımda
Kalbim parçalanıyor her savruluşunda
Başını her eğişin
Kara bir gölge gibi aramıza giriyor

Gözlerini kaldır yerden çiçeğim
Senin için çarpan yüreğe dön
Sağlam tutun toprağa
Hiçbir rüzgar koparamasın seni yerinden

Yeşer çiçeğim dostlukla...

Balad

Çiçek dürbününde ışık
Yüzünün çizgilerine kırılır
Rengarenk cam parçaları
Cümbüşle çizer seni
Eski çağlardaki söylencelere inancım artar
Gözlerinde gecemde çakılı kalır.

Eylem HACIMURATOĞLU

ESTONYA EDEBİYATI'ndan Lydia Koidula (1843-1886)

Bülent KUTLU

Hayatı:

Asıl adı, Lydia Emilie Florentine Jannsen olan Koidula, 24 Aralık 1843'te, Vandra'da dünyaya gelir. Babası, yazar ve öğretmen olan Johann Woldemar Jannsen'dir. 7 yaşına geldiğinde, ailesiyle bu şehirden ayrılarak, Parnu'ya yerleşir. Annesi Emilie sık sık hasta olduğu için, okula başlayıncaya kadar, yorucu ev işleriyle uğraşmak zorunda kalır.

Koidula, o çağda, Rus İmparatorluğu'nda genç bir kızın alacağı en iyi eğitimi alarak yetişir. 11 yaşındayken, Almanca eğitim veren bir okulda ortaöğrenime başlar. 1861'de, okulu en iyi dereceyle bitirir. Okulda aldığı eğitim, lise öğrenim programına yakın bir programdır ve bu da, Rusya'da kızların almasına izin verilen en yüksek eğitimdir.

1862 yılında, Tartu'da, özel bir öğretmenin sınavından geçtikten sonra, küçük kardeşlerinize ders vermeye başlar. Bu arada, ailesi de 1863'te Tartu'ya taşınır. Babası, Parnu'da çıkardığı, *"Parnu Postası* ya da *Haftalık Gazete"* adlı gazetesini bu şehre taşımıştır. Ancak, gazetenin adını değiştirmiş ve *"Estonya Postası"* yapmıştır. Koidula, gazetedeki işlere yardım etmeye başlar. Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Rusça bilen yazar, çok geçmeden, gazetenin sadece sekreteri değil; aynı zamanda, çevirmeni ve yazarı da olur. Ayrıca, 2000'den fazla aboneye; gazetenin gönderilmesi, abonelerle yazışmalar ve muhasebe işleri de onun görevidir. Koidula, ilk yazılarını gazetede yazar.

Koidula, eserlerini ardı ardına vermeye başlayınca, edebiyat dünyasında tanınmaya başlar. Bu arada, ünlü yazar Kreudzwald da, kendisiyle yakından ilgilenmiş ve onunla mektuplaşmıştır. Koidula, babasıyla arası açık olan Kreudzwald'dan hoşlanmış ve aralarında platonik bir aşk başlamıştır. Ancak Kreudzwald evlidir ve karısı, onun Koidula ile mektuplaşmalarından rahatsızdır. 1868'de, Koidula, Kreudzwald'ı Voru'daki evinde ziyaret eder. Ancak karısı ona evi terketmesini söyler. Böylece, mektuplaşmalarındaki romans da ortadan kalkmış olur.

Koidula, bir süre sonra evlenir. 1873 yılında, kocası Kronstadt'a askeri doktor olarak atanınca; o da, onunla birlikte bu şehire gelir. Ancak, uzaktan da olsa, *"Estonya Postası"*nı izlemektedir. Kendisini ailesine adayan Koidula, 1886'da, 43 yaşındayken kansere yakalanır ve bu şehirde ölür.

Eserleri:

Önceleri, *"Estonya Postası"* için hoş öykü uyarlamaları yapan Koidula; daha sonra, kendisi de yazmaya karar verir. İkinci öyküsü olan *"Değirmenci ve Gelini"*, 1863 yılında kitap olarak yayınlanır. Ancak, yeni ve güzel olan bu öykü pek tutulmamıştır. Öykü, Finceye çevrilmiş: Alman yazar Würdig de, bir uyarlamasını yapmıştır.

Jannsen adıyla, birkaç deneme yazdıktan sonra, iki anonim şiir kitabı yayınlar. Bunlar, 1866'da çıkan *"Kır Çiçekleri"* ve 1867'de çıkan *"Emajögi Bülbülü"*dür. *"Kır Çiçekleri"*, genellikle öğretici ve ahlakçı Alman öyküleri uyarlamalarını içerir. Kitapta, doğa güzelliklerini ve vatan sevgisini anlatan birkaç şiir daha vardır.

"Emajögi Bülbülü" ise, sadece yazarın kendi şiirlerinden oluşur. Eser, Tartu şehrinden geçen Emajögi ırmağı kıyılarında, şairin romantik çığlıklarını duyurur bize. Kitapta, vatan sevisini dile getiren şiirler daha çoktur. Eser, neredeyse Estonya'ya adanmıştır. Vatan için duyulan kaygılar, halkın yüzyıllar boyunca sürmüş olan köleliğine duyulan tepki, ülkenin gelişimine ve başarısına duyulan inanç ve Eston diline duyulan tutku; kitabın ana temalarını oluşturmaktadır. *"Vatanım Aşkımdır"*, *"Son Nefesime Kadar"*, *"Estonya Toprağı"*, *"Estonya Kalbi"*; müzikalitesi zengin, vatanseverlik şiirlerine örnektir.

Kitabın diğer bir bölümü; anneye duyulan sevgi, aşk sevinçleri, yalnızlık acıları, ilkbaharın gelişinde duyulan coşku gibi, özel duyguları anlatan şiirlere ayrılmıştır. *"Uç Haydi!"*, doğa üzerine yazılmış şiirlere bir örnektir. Kitap, anonim olarak çıkar. Ancak, daha sonra kitabın derleyicisi Carl Robert Jacobson; yazarı, Koidula adıyla tanıtır. Bu ad, Estoncada, *"Kkoidulaulik"*in karşılığı olan, *"Şafak Şarkıcısı"* anlamına gelmektedir. Yazara yakıştırılan diğer bir ad ise, *"Emajögi Bülbülü"*dür. Saf duygular, güçlü şiirsel dil, zengin imgelem ve anlatım çeşitliliği, şiirleri ölümsüz kılmaktadır. Bu şiirler, *ortaöğrenim* programına alınmıştır. Ayrıca, 1869 yılındaki şiir bayramında da okunmuştur.

Yazarın ayrıca, Alman yazar Körner'den uyarladığı ve 1870 yılında sahneye koyduğu, *"Kuzen Saaremaa"* adlı bir komedisi de vardır. Bu eser, Eston tiyatrosunun doğuşunu müjdeler.

Sanatı:

Koidula; şiir, öykü ve tiyatro dalında eserler vermiştir. Eston edebiyatında, 1860-1885 yılları arasındaki yükselme devrinin en iyi yazarıdır. Öyküleri, köylülerin hayatlarını ve hayat şartlarını akıcı bir şekilde yansıtır. Şiirleri ise, günümüzde bile, halkının gözünde önemli bir yer tutar.

Koidula, Kreudzwald'a çok şey borçludur. Onun düşünceleri ve zekası sayesinde, babasından daha ilerici bir karakter edinmiştir. Onun etkisiyle, kullandığı yazım kurallarını bile değiştirmiştir. Yurtseverlik anlayışı da, babasının sakınımlı yorumlarından daha gerçek ve güncel bir anlayışa dönüşmüştür.

Kaynakça:

- *Estonian Literature*, Loone Ots/1998
- *Brave İntroduction a l'histoire de la Litterature Estonienne,* Antoine Chalvin
- *Le Nouveau Dictionmaire des Oevres Laffont,* Bompiani/1994
- *Büyük Larousse,* Gelişim Yayınları/1986

Benim Tatlı Ülkem, Seviyorum Seni!

Benim tatlı ülkem, seviyorum seni!
Kalbim ona ait en eski zamanlardan beri,
Senin için şarkı söylüyorum; ey mutluluğum,
Çiçekli Estonya'm benim!
Senin acınla avunuyorum hep;
Neşen ve kederin, hepsi benim olan şeyler.
Tatlı ülkem benim!

Benim tatlı ülkem, seviyorum seni!
Asla ayrılmayacağım;
Binlerce ölünün gömülü olduğu topraklardan
Kıskanç dedikodulardan uzakta,
Her zaman kalbimde yaşayacaksın;
En taşkın sevinçlerle!
Tatlı ülkem benim!

Benim tatlı ülkem, seviyorum seni!
Uyumak istiyorum ve
Senin yumuşak bağrında dinlenmek;
Benim kutsal Estonya'm!
Kuşların şarkı söyleyecek;
Benim için çiçeklerin açacak, öldükten
sonra da.
Tatlı ülkem benim!

Son Nefesime Kadar

Son nefesime kadar, seni sevmek dileğiyle
dolu;
Çiçekli patikalarındayım,
Güzel kokulu vatanımın.
Irmakları ve çayırları göz alabildiğine uzanan
ülkemi,
Anadilimle,
Hep öveceğim ben;
Son saatime kadar.

Ey sevecen vatan!
Taşı; çocukların adımlarını üstündel
Besle onları ve koru;
Narin bedenlerinde gezinsin yağmurların;
Kollarında daha uzun soluklanacağım;
Ey ülkem!
Mutlu olmak mı başka bir yerde;
Bu ne mümkün.

Senin çocukların öylesine bilge;
Öylesine, cesur ve güçlüler kil
Ve kızların öyle işveli,
Zarif bitkiler gibi alıngan ki!
Sana güzel kokular taşıyan,
Rüzgarınsa;
Kartal kanatları
Üstüne konmuş.

Ve gözkapaklarında ağırlaşmış
Gözyaşları;
İnciye dönüşüyor durmadan.
Güzel ülkem, Umutlan!
Çünkü, bir gün değişecek zaman.
Gelecek, sunacaktır sana da;
Sırların altın kasesini.
Başın dik olsun ve yücelerde;
Zamanın öğüdünü unutmadan!

Yitik

Küçük bir dere akardı köyün çimenliğinde,
Yamacında gür ıhlamur ağaçları yükselirdi,
Giderdik biz de oraya sıklıkla;
İki büklüm tepeler konuşurdu sanki bizimle.
Suyun şırıltısında yapılan bu sımsıcak söyleşi;
Bir mutluluk şarkısı düzleminde

Bugün yine aynı sesler çalınıyor kulağıma;
Mutluluk kaçıp gitmiş, yalnızca gözyaşları var.
Ihlamur yaşlanmış, çiçeklerse daha solgun;
Derenin suları da, daha hızlı akıyor eskisinden.
Ama biliyorum ki, bu sesler anlatmıyor;
Yalanlardan ve yitik bir aşktan başka bir şeyi.

Türkçesi: Hüseyin Köse

EVVEL ŞAİR YAHYA KEMAL

Eray VELİ

1877'de muvakkaten (geçici bir süre) kaldırılan Kanun-i Esasi'nin ardından Abdülhamit istibdadı (baskı) yüzünü gösteriyordu. Aslında susturma düzeni Kanun-i Esasi yürürlükteyken de kendini gösterir. Kanun-i Esasi'yi eleştiren bir karikatürden ötürü Teodor Kasap üç yıla mahkum edilir. Bu dönemlerde basına yönelik 'önceden görmeler' gazete sayfasının sansürlenerek 'boş çıkması' gibi durumlara rastlanır.

İstibdat ile yazı yazmak düzenli bir biçimde olanaksız kılınır. Önceden görmelerin, boş bırakmaların yanı sıra yürürlüğe konulan 'sözcük yasakları', 'sansürcü düzeltmeleri' bu düzenli baskının basamaklarıdırlar. Abdülhamit'in kurduğu hafiyelik, jurnal sistemi, yazının yanı sıra düşünceye de kilit vurmaya kalkışır. Abdülhamit kurduğu istabdadın gerekçesini şöyle açıklar; *"Ağabeyimden sonra tahta çıktığımda etrafımı dolapçı ve beni esir etmek isteyen insanlarla çevrili gördüm. Bunun üzerine hayatımı ve tahtımı muhafaza etmek için hileye hile ile karşı koymam gerekti."*

Halit Ziya Uşaklıgil dönemi şöyle anlatır: *"Herkes birbirinden korkar, babalar çocuklarından, kocalar karılarından sakınırdı. (...) babasını, anasını, kardeşini jurnal edenler vardı."*

Söz ettiğimiz sözcük yasaklarını örneklendirirsem baskı daha iyi anlaşılabilir. Dönem; *hürriyet, vatan, millet, zulüm, adalet* gibi sözcüklerin yasaklanmasıyla başlar. Zamanla Abdülhamit'in kardeşlerini anımsatacağı gerekçesiyle *'birader'*, Yıldız Sarayı'nı çağrıştırır düşüncesiyle *'tepe'*, Abdülhamit'in sakalını hatırlatacağından 'boya, sakal' sözcükleri yasaklılar arasına girerler. Cevdet Kurdet 'deli' sözcüğüne ilişkin şunları söyler: *"Deli sözcüğü de yine Sultan Murat'a çağrışım yaptığı için yasaktı. Halit Ziya gençliğinde yazmayı düşündüğü Deli adlı romanı bu yüzden yazamamıştı."*

Abdülhamit'in iri burnundan ötürü *'burun'* sözcüğü de yasaklılardandır. Abdülhamit basın yasaklarını şöyle açıklar: *"Bizim memleketimizde halk henüz çok saftır, çok az okumuştur. İnsanlarımıza çocuk muamelesi yapmaya mecburuz. Çünkü gerçekte onlar, büyük çocuklardır. Aileler ve terbiyeciler gençlerin elinde zararlı yazıların bulunmamasına itina gösterdikleri gibi, hükümet de biz de halkın zihnini zehirleyecek her şeyi ondan uzak bulundurmalıyız."*

Dönemin baskısı altında Halit Ziya, 1902'den II. Meşrutiyet'in ilanına, 1908'e kadar hiçbir şey yazmamıştır. Sansüre karşı *Edebiyat-ı Cedideciler*'in ilgi çekici eylemini Hüseyin Cahit Yalçın anlatır: *"Kırmızı üzerine beyaz yazı. Kırmızı beyaz, bayrak rengi, Türk rengi, yurt rengi. Sansürcünün baskısıyla dilsiz hale gelmiş kitaplarımız hiç olmazsa uzaktan görünüşleriyle zihinlerde yurt kavramı uyandıracaktı ve aynı zamanda kırmızı kan ve devrim rengi."*

İstibdat devri aydınının yalnızlığının, çaresizliğinin anlatıldığı H. Ziya'nın, *'Üç Mektup'* adlı öyküsünde yanlışlıkla birkaç gün gözaltında kalan öykü kişisi, gözaltı sonrasında hummalı bir hastalığa tutulur. Notlar tuttuğu defterinin hafiyelerce arandığını düşünmektedir. Kendisine bakan doktoru ve annesini jurnalci sanarak 'özkıyım'a karar verir. Öykü bize istibdat devri aydınının 'kahraman' portresini çizer. Öykü kişisi bir mektupla durumunu yazara bildirir ve hikaye şöyle sonlanır: *"Ve bu iş bitince ben şamdanımla önce kapının önüne yığılan şeyleri, sonra cibinliği, perdeleri, bütün duvarları çevreleyen kundakları tutuşturacağım. Bir dakika içinde burası korkunç bir alev tapınağı olacak; alevler duvarları, tavanı, döşemeleri yalayacak; ondan koskocaman bir meşale; kurtuluş ve doğru yol meşalesi gibi parlayacak (...) Alevler korkunç kasırgalarla kıvrana kıvrana göklere yükselirken ben, elimde gökyüzünden yeni indirilmiş bir Tanrısal kitap gibi defterimle cehennem kasırgalarının üstünde ateşlerden yaratılmış bir önder olarak görüneceğim.*

O zaman tüm evrenin gürültüsünü susturan gür bir sesle günlüğümü, yeni dinin insanlığa mutluluk verecek kutsal satırlarını okuyacağım. İstanbul'un üzerine bu özgürlük övgüsünü bir cennet çeşmesi gibi boşaltacağım. Halk, dalga dalga gelecek, sesime koşacak ve ayaklarımın altındaki zindan, içinde o kötücül kadınla yanıp kül olurken ben, alevlerin arasında, ateşten bir başbuğ koltuğunda yüksele yüksele, tüm ulusu ardımdan sürükleye sürükleye, mutluluk ve esenlik göğüne götüreceğim..."

İşte bu dağdağalı yüzyılın son çeyreğinde doğar Yahya Kemal, asıl adı Ahmet Agah'tır. Balkan savaşlarının ardından Yugoslavya'ya geçen Üsküp'te doğmuştur, 1884. III. Mustafa devri sancakbeylerinden Şehsuvar Paşa ve Nişli Hafız Mehmet Paşa soyundan, Üsküp belediye başkanı İbrahim Naci'nin oğludur. Annesi divan şairi Leskovçeli Galip beyin yeğeni, araştırmalarda 'iyi huylu bir kadın' denilen Nakiye hanımdır. Beyatlı soyadı paşa dedesi Şehsuvar'ın Türkçeleştirilmesidir. Lise çağına geldiğinde Selanik'e giden Agah annesinin ölümüyle tekrar Üsküp'e döner. Çocukluğunun Üsküp'ünü şöyle anlatır. *Kaybolan Şehir:*

"Üsküp ki Yıldırım Beyazıd Han diyarıdır / Evlad-ı Fatihan'a onun yadigarıdır // Firüze kubbelerle bizim şehrimizdir o / Yalnız bizimdi, çehre ve ruhiyle biz'di o. // Üsküp ki şar dağında devamıydı Bursa'nın / Bir lale bahçesiydi dökülmüş temiz kanın. // Üç şanlı harbin arş'a asılmış silahları / Parlardı yaşlı gözlerle bayram sabahları. // Ben girmeden hayatı şafaklandıran çağa / Bir sonbaharda annemi gömdük o toprağa, // İsa Bey'in fetihte açılmış mezarlığı / Hülyama ahiret gibi nakşetti varlığı // Vaktiyle öz vatanda bizimken, bugün niçin / Üsküp bizim değil? Bunu duydum, için için. // Kalbimde bir hayali kalıp kaybolan şehir! / Ayrılmanın bıraktığı hicran derindedir. // Çok sürse ayrılık, aradan çok geçse sene / Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene."

Yahya Kemal lise eğitimini tamamlamak için İstanbul'a gelir. Burada bulunduğu kısa sürede Paris söyleşileri aklını çeler. Öte taraftan İstanbul'un hafiyelik kokan havası canını sıkar. Paris'e kaçmaya karar verir, durumunu şöyle anlatır: *"Memleketi zindan, Avrupa'yı nurlu bir alem gibi görüyordum. İstanbul'un hafiyelik kokan havasından ürkmüştüm, bilhassa Asya ahlakından müteneffirdim. Gençlere vapurda, sokakta, tramvayda, köprüde, her yerde bıçkın takımından sözde güzide zümreye kadar eski şarkın göreneklerini kollayan binlerce insan tarafından dikilen bakışları beni isyan ettiriyordu. Kendi milli muhitimin cenderesinden kurtulmak Tevfik Fikret'in şiirinde, H. Ziya'nın nesrinde ve bu iki müteceddidin peşine takılmış gençlerin eserlerinde, Fransızcadan tercüme edilmiş romanlarda gördüğüm aleme atılmak istiyordum. Bilhassa Paris hayalimin fevkında bir yıldız gibi parlıyordu. Manikyanın tiyatrosunda La Dame aux Camelias'yı görmüştüm. Romanını okumuş ve ağlamıştım. Bu aşk serencamının kahramanı Armand Duval ve o hazin Marguerita Gautier'in geçtiği o bulvarlarla, o tiyatro localarıyla, o Bougival sayfiyesiyle, visallerıyle ve ayrılıklarıyla gözümde tütüyorlardı, gönlümü Paris'e çeken diğer bir sebep de Jön Türklüktü."* Şair Paris'i şöyle anlatır. Eski Paris Şiirinde: *"Eski Paris'te bir ömür geçti, / Jaures'in gür sadası devrinde, / Tuncu canlandıran ilahtı Rodin, / Verlaine absent'i Baudelaire afyonuna / Karışan sihirli haz'dı şiir. / Ayrılıp hoş geçen bu rüyadan / Uğradık bin dokuz yüz on dörde. / İlk ateşlerle can verince Peguy / Varmışız eski alemin sonuna. / Yaşamış olmayan bilir mi bunu? / Eski Paris'te bir ömür geçti. // Başka yıldızda bir hayat imiş o. / Yaşamak zevki her saatte esen, / Daima nurlu bir geceydi zaman, / Dinleyen söyliyen kadar arif, / Seyrden oynıyan kadar hassas. / 'Chat Nour' neşesiyle 'Lune Rousse'da / O devir, Gölgeler Tiyatrosu'nun / Karacan perdesinde bitti gibi. / Başka yıldızda bir hayat imiş o. / His ve haz yüklü kainat imiş o."*

Yahya Kemal 1903'te Paris'te Abdullah Cevdet'in yönlendirmesiyle Meaux Koleji'ne girer ve bir yıl içinde Fransızca öğrenir. Ekim 1904'te Paris Siyasal Bilimler Okulu'na yazılarak, dış siyaset bölümüne devam eder. Okul hocalarından Albert Sorel, şairi oldukça etkilemiştir. Şöyle der hocası için: *"Milliyetimizin mazideki ufuklarına onun musahabelerinde gözlerim açıldı."* 1908'e değin okula devam eden Y. Kemal, 1912'ye kadar 'öğrenci yaşamını' sürdürmüş ve bu tarihten sonra İstanbul'a dönmüştür.

Şairi Paris'e çeken nedenlerden Jön Türkler, 1902, 1907 yıllarında gerçekleştirdikleri iki kongreyle etkinliklerini sürdürmüşlerdir. 1908 Temmuz devriminin ardından Jön Türkler İstanbul'a dönerler.

4 Şubat 1902'de Prens Sabahaddin'in çabalarıyla 60-70 kişilik bir katılımla gerçekleşen I. Jön Türk kongresi şu iki nokta üzerinde durmuştur: a. Yalnız propaganda ve yayın yoluyla devrim yapılmaz. Dolayısıyla askeri kuvvetlerin de ihtilal harekatına katılmalarını sağlamaya çalışmalı. b. Yabancı hükümetlerin müdahalesini davet yoluyla memlekette iyileştirme çalışmalarına girişilmeli.

Birinci noktayı İsmail Kemal bey ortaya atmıştı. İkinci öneriyse Ermenilerden geliyordu. İkinci öneri üzerine Prens Sabahaddin şunları söyler: *"Biz memleketimizde bir ihtilal yapmak amacıyla toplanmış bulunuyoruz. Fakat içerde ihtilal çıkarmayı başardığımız takdirde bu hareketin iyi şekilde sonuçlanacağı kesin değildir. Kargaşalık sırasında herhangi yabancı bir hükümetin kendi çıkarı adına, işlerimize müdahale etmesi muhtemeldir. İşte biz bu müdaheleyi önlemek için çıkarı çıkarımıza uygun bir hükümetle daha önceden anlaşmış bulunmalıyız. Yani içeride bir hareket oluşturduğumuz zaman bundan yararlanmak emeline düşecek hükümetlerin müdahelesini bertaraf edecek hür ve demokrat hükümetlerle şimdiden uyuşmalıyız ve bun-*

dan sonra ihtilal harekatına geçmeliyiz." Kongreye Jön Türkler'in yanı sıra Ermeniler adına Silişyan ve Rumlar adına da sözcüler katılmışlardır.

İkinci Kongre Ermeni Taşnak Sütyan örgütünün girişimiyle toplanır. Kongre yayınladığı bildiri ile şu noktaları vurgular:

1. Hükümetin eylemlerine karşı silahlı savunma.
2. Siyasi ve iktisadi yaşamı bozmak.
3. Hükümete vergi ödememek.
4. Orduya propaganda. Askeri ihtilalcilere karşı gelmemeye davet edilecek.
5. Genel ayaklanma.
6. Olayların göstereceği durumlara göre gerekli önlemler.

Katılımcılar: Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti, Ermeni Taşnak Sütyan, Mısır Cemiyet-i İsralliyesi, Armenya gazetesi (Marsilya), Razmik (Balkan ülkeleri), Hayrenik (Amerika), Ahdi Osmanl Cemiyeti (Mısır), Teşebbüs-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti. Ahmet Bedevi Kuran kongreye dair şöyle der: *"Beyannamedeki imzalardan anlaşıldığı gibi, bu ikinciyi Jön Türk kongresine bütün Osmanlı ihtilalci fırka ve komiteleri katılmış ve kongrede temsil edilmişlerdir. Bu şekilde ilk kez olarak Sultan Abdülhamid muhalifleri birleşmiş ve ortak amaç etrafında toplanmış oluyordu. Fakat bir süre sonra Rumeli'de baş gösteren askeri ayaklanma, beyannamede karar altına alınan çalışma tarzının uygulanmasına gerek bırakmadan, Meşrutiyet'in ilanıyla sonuçlanmış ve bu ayaklanma başarının başlıca etkeni olmuştur."*

Bu çalışmaları yürüten Jön Türkler'i ve Jön Türklüğü Yahya Kemal şöyle değerlendirir: *"Berlin Muahadesi'nin yaraları kapandıktan sonra kendine göre bir siyaset tutan ve bir idare usulü kuran Sultan Abdülhamid'i Sani'ye karşı İstanbul'un yüksek mekteplerinde ve sonra Paris'te bir zümre tarafından girişilen muhalefet hareketi idi. (...) 1903'te Gençtürklük, fikir sahasında hiç fiil sahasında yine hiçti. Fikir sahasında o kadar hiçti ki yeni, müsbet bir şey söylemedikten gayri gayesi olması iktiza eden eski Kanun-ı Esasi ile de meşgul değildi. Gençtürklerin politika, diplomasi, hukuk, padişah, millet, vatan ve din etrafında söylediklerini ve yazdıklarını birkaç cümlede hülasa edebilirim: 'Hepimiz Osmanlıyız. Abdülhamid zulmetmese Hristiyan tebamız çok iyi vatandaş olurlar. Ermeni katliamını icra eden Yıldız Sarayıdır. Ermeni meselesi Abdülhamid ile Ermenilik arasındaki bir mücadeledir... Yunan Harbinde galip geldiğimiz halde üste Girit'i verdik. Abdülhamid'in cinayetidir...' Tekerrür eden sözler bunlardı. Gençtürklük zihniyeti padişahlığı, Osmanlı Hanedanını, bu hanedanın, Abdülhamid müstesna, bütün azasını seviyordu. Osmanlı Saltanatını varlığımızın esası sayıyordu."* Anılarında Jön Türkler'den böyle söz eden Yahya Kemalde Gençtürkler arasına katılmıştır. 1904 yılındaysa şairi sosyalist düşünce etkiler: *"İstanbul'dan çıkarken dine karşı kafamda şedid bir aksül amel (sert bir karşı çıkış) vardı. Paris'te dinsizliğim arttı. 1904 senesi Paris'te kilise ve din düşmanlığının azdığı ve sosyalist cereyanın sert bir rüzgar gibi estiği seneydi. Mitinglere ve nümayişlere karışıyordum. Sokaklarda 'İnternational'i söylerken kalbim geniş bir insanlık sevgisiyle doluyordu ve gözlerim yaşarıyordu. Jaures, Pressense, Vailant, Alman anarşist Sebestian Faure ve Malato'nun nutuklarını hararetle dinliyordum. Dinsizlik ve ihtilalcilik heveslerim arta arta anarşist Jean Greve'nin Temp Nouveaur gazetesinin ateşli kaari'i ve müfrit bir tilzimi (ateşli bir okuru ve aşırı bir öğrencisi) oluverdim. Bu düşünüşte ve yeni bir tarzda kekelediğim bazı mısraları Doktor Abdullah Cevdet görmüş ve pek ziyade beğenmişti. Victor Hugo'yu seviyordum, bu merhaledeki düşünüşüme epey uygun olduğu için anlamakla, romantizme kolay bir kapıdan girmiş oldum. İhtilalci hararetim 1905'e kadar sürdü ve sonra sönmeğe yüz tuttu. Kendimi Paris'in heva vü heveslerine kaptırdım."* Yahya Kemal'in Türk şiir dilini kurmasından sık sık sözedilir de onun bir dönem 'toplumcu' çizgiyi benimsemesi 'unutulur' Yahya Kemal'in divan şiiri geleneğinden süzülerek Osmanlıcanın yanı sıra Türkçeyi şiir dilinde kullanmasında bir dönemki 'yıkıcılığının' etkisini aramak hayalcilik olmasa gerektir. 1911'de Paris'te bulunan muhaliflerle öğrenciler arasında diyaloğu sağladığını ve 'öğrencilik' yaşamını sürdürdüğünü söyler.

1912'de İstanbul'a dönen şair, şiirlerini, çıkardığı *'Yeni Mecmua'* da yayımlamaya başlar. Aynı yıl kendisine *Darüşşafaka* lisesinin tarih ve edebiyat öğretmenliği verilir. Kısa bir zaman sonra Sultan Selim'de açılan *Medreset ül Vaizin*'de medeniyet tarihi okutur. Bu sıralarda şair, *Türk Ocağı*'nda ve *Bilgi Derneği*'nde açılan dil ve tarih tartışmalarına katılıyordu. Aralarında bir sürtüşme olmasına rağmen Ziya Gökalp, Yahya Kemal'i destekleyerek onun *Darül Fünun*'a tarih öğretmeni olarak atanmasına yardımcı olur. 1915-1918 yıllarında şair bu okulda sırasıyla medeniyet tarihi, batı edebiyatı tarihi, Türk edebiyatı okutur. 1918'de ikinci paylaşım savaşından yenik çıkan Osmanlının durumunu şöyle anlatır. *1918: "Ölenler öldü kalanlarla muztarip kaldık / Vatanda hor görülen bir cemaatiz artık / Ölenler en sonu kurtuldular bu dağdağadan / Ve gözkapaklarının arkasında eski vatan / Bizim diyar olarak kaldı ta kıyamete dek // Kalanlar ortada genç, ihtiyar, kadın, erkek / Harab-olup yaşıyor tali'in azabiyle / Vatanda düşmanı seyretmek ıztıra-*

biyle / Vatanda korkulu rüya içindeyiz gerçek / Fakat bu çok süremez, mutlaka şafak sökecek / Ateş ve kanla siler, birgün, ordumuz lekeyi / Bu, insana oğluna şeyn olan mütarekeyi"

Yenilginin ardından öğrencileriyle birlikte Kurtuluş Savaşı'na bağlanarak yıllarca çeşitli gazetelerde yazdığı gibi '*Dergah*' dergisini çıkaran gençlerin önderi gibidir. Şair imparatorluğun son çağını şöyle anlatır: *"Biz Türklerse daha son asırda elimizde bulunduğunu hatırladıkça ağladığımız o ülkelere, yeni devirler kazasınca hakim değildik. Biz o ülkelerin bekçiliğini ifa ediyorduk. Tüccar milletler mahsulünü topluyordu."* Yahya Kemal, 1920'de ulusal esaslara dayanılarak bir devlet kurulmasından yanadır. Sınırların misak-ı milli sınırlarında olmasını destekler. Milliyetçilik konusunda Fransız hoca Albert Sorel'in söylediklerini anımsar. *İleri* gazetesindeki makalesinde, şöyle yazar: *"Albert Sorel: 'Şimdi elinizde Osmanlı saltanatını fedakarca bekleyen bir Türk Milleti ve türkleşmiş bazı unsurlar var. Saltanatınızı bu millete ve bu unsurlara medyunsunu (dayandırınız). Size desem ki yalnız Türk ve müslüman bir Türkiye kalsanız ve bu yeni vatan yeni Almanya, yeni İtalya gibi yeni esaslar üzerine kurulmuş eski bir saltanat olacağınıza yeni bir devlet olsanız! Lakin gaye-i hayallnizce rencide olursunuz. Tarihin en müsbet bir neticesi atalar tesirini gideremez. Siz Türkler Avrupa toprağına ordularla girdiniz, adım adım çekileceksiniz. Lakin zannederim ki siz türkler de er geç derslerimde gördüğüm genç bulgarlar, genç sırpların milliyetçilik derdine tutulacaksınız. Şimdiki genç türk cereyanınız sadece bir cereyandır.'*

Sorel'in vefatından on ikl sene sonra bu sözleri hatırladım. Vefatı Temmuz İnkılabı'nın olduğu seneye tesadüf edlyordu. O zaman bir müddet, üzerimde acı bir tesir bırakmış bu sözlerin boşluğuna inanmıştım. Lakin o zamandan beri ilmln bir kerameti gibi her gün daha ziyade kuvvetle teeyyüd ettiler."

Misak-ı Milli'den yana şair 1912'de şunları yazar: *"Birinci İnönü, İkinci İnönü, en sonra da Dumlupınar muzaffariyetlerini, İstanbul halkı has bir tecessüsle duydu (...) Bütün bu muzaffariyetler ancak birer merhaledirler. Gaye İzmir'e Edirne'ye kavuşarak bir devlet olmaktır."* Şair bu dönemlerde Mustafa Kemal'i Anadolu'nun beklediği adam olarak adlandırır.

Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının ardından Yahya Kemal, Lozan Konferansı topluluğuna danışman ünvanıyla katılır. Lozan dönüşünde 1922'de ikinci B.M.M.'ye Urfa'dan milletvekili seçilir. 1925'te Türkiye-Suriye sınır komisyonunda çalışır. Yahya Kemal bundan sonra çeşitli ülkelerde elçilikler yapar, halkevleri estetik danışmanı olur. 1948'de emekliye ayrılan şair, 1958'de ölür.

Yahya Kemal'in Şiiri

Yahya Kemal şiiri üç kaynaktan beslenir:

1) Divan şiiri 2) Fransız şiiri 3) Eski Yunan şiiri

Eski Yunan şiirinin etkisine dair Hilmi Yavuz şöyle der: *"Yahya Kemal'in 'halis şiir'in ardına düşüşünün tarihinin 1905'te başladığını biliyoruz. Anılarına bakılırsa, o yıl eski Yunan şairlerinin Lecomte de Lisle tarafından Fransızcaya çevirilerini okumuştur... hem de hayranlıkla! Syrakusalı Theokritos'u, onun izinden giden hemşehrisi Moskhos'u, İzmirli Bion'u... 'Onları okuduktan sonra kendi ana dilim gözüme beyaz bir mermer gibi göründü diyecektir."*

Yakup Kadri hatıralarında, Yahya Kemal'e de söz vererek şunları söyler: *"Kaldı ki o, kendisini ve Türk Milletini ne asyalı ne de şarklı telakki ediyordu. Biz akdenizliyiz, diyordu. 'Bugünkü medeniyet ilk ışıklarını bu denizin kıyılarında saçmaya başlamış, insan ve insanlık tam ölçüsünü, tam değerini, ilk defa burada bulmuştur (...)' Belli idi ki Yahya Kemal bunları söylerken mallermeleri, herediaları, bakiler, nedimlerle bir arada, bu potanın içinde kaynatıp eriterek ortaya arık bir şiir madeni çıkarmayı düşünüyordu. Bunda muvaffak olabilecek miydi, olamayacak mıydı, bilmiyordum."*

1. Divan Şiirinin Etkisi

Yahya Kemal'in üç şiir kitabı bulunur. Bunlardan ikisi divan şiirinin takipçisidir: '*Eski Şiirin Rüzgarıyla*' ve '*Rubailer*'. *Eski Şiirin Rüzgarlarıyla* isimli kitabında Yavuz Selim devri Osmanlı tarihini anlatır. Kitap bir '*selimname*'dir. Şöyle başlar: *"Devri Sultan Selim'i yazmak için / Seyf-i meslul kıldı hamesini / Halk Yahya Kemal'e rahmet okur / Guş ederken Selimnamesini"* (Seyf-i meslul kıldı hamesini: Kalemini bir kılıç kıldı)

Kitapta Sultan Selim devrinin yanı sıra, İstanbul gazelleri, musammatlar, şarkılar bulunur. Yahya Kemal eski tarihleri anlatan şiirleri niçin yazmıştır, şöyle yanıtlar sorumuzu: *"Bana Mallerme'nin bir sözünü daha doğrusu bir nasihatını nakletmişlerdi. Şiir yazmasını öğrenmek isteyen bir talebesine Verlaine'nin 'Fetes Galantes'indeki şiirleri taklit etmesini tavsiye etmiş. Ben de alakadar oldum. 'Fetes Galantes' şiir mecmuasını bulup okudum. O kadar hoşlandım ki birçok parçalarını ezberledim. Biliyorsunuz ki bunlar onsekizinci asır lisanıyla yazılmıştır. Ben de İstanbul'un fethinden Şeyh Galib'e kadar geçen zaman zarfındaki eğlencelerimizi yahut eski hayatımızın bazı safhalarını gazel gazel o devirlerin şiir lisaniyle yad ve terennüm etmek hə-*

vesine düştüm ve böyle başladı. Fakat baktım bu öyle zannettiğim gibi kolay iş değil. Bu tarza iyice vukuf olmak lazım, ünsiyet lazım. Bunun üzerine eski şairlerimizi daha yakından tetkik ettim. Fakat bunu estetik bir hisle olmaktan ziyade milli bir hisle yaptım. Bunlar milli kültürümüzün hazineleridir, diye. Çünkü çok milliyetçi idim. Ve tıpkı şiirimizi tetkik ettiğim gibi, musikimizi mimarimizi de tetkik ediyor idim. Ve işte kendi anlayışıma göre eski devirlerimizin lisaniyle o devirleri ifade etmeye çalıştım. Muvaffak oldum mu, olamadım mı bilmiyorum." "(O) Selimname yazmasıyla, son büyük osmanlı şairi Baki'nin bıraktığı yerden devam etmek istediğini, kendisini o sürece eklemlediğini ve asıl son büyük osmanlı şairi olduğunu vurgulamaya çabaladığını niçin değerlendirmemelidir?" H. Bülent Kahraman söylediklerinde haklı görünür. Yahya Kemal rubailerinde de 'geriye dönüş' içindedir. Şöyle der Haluk Şehsuvarluoğlu'na yazdığı şiirde: *"Çık tayy-ı zaman et açılır her perde / Bir devr geçir istediğin her yerde / Ben hicret edip zamanımızdan yaşadım / İstabul'u fethettiğimiz günlerde"*

Gelelim '*Kendi Gök Kubbemiz*'adlı kitabına. Yazımda Yahya Kemal'in yaşamını anlatırken yer verdiğim şiir örnekleri bu kitaptan alınmıştır. Okunduğu gibi bu şiirler aruz vezniyle Türkçe yazılmıştır. Bu şiirlerde de divan şiiri etkisi görülür. İstanbul bir 'kartpostal' anlatısıyla karşımıza çıkar; ancak bu anlayışın dışına çıkabildiği şiirlerine de rastlanır şairin. Her ne kadar divan şiir etkisinden çıkabildiğini söylesem de Yahya Kemal'in bu şiirlerinde dahi İstanbullu fakir, fakir olmakla mutludur; çünkü muslümandır! Sözgelimi *'Hayal Şehir'* şiiri: *"Git bu mevsimde, gurup vakti, Cihangir'den bakl / Bir zaman kendini karşındaki rüyaya bırak! / Başkadır çünkü bu akşam bütün akşamlardan / O ilah isteyip eğlence hayalhanesine / Çevirir camları birden peri kaşanesine / Som ateşten saraylarla bütün karşı yaka / Benzer üç bin sene evvelki mutantan şarka / Mestolup içtiği altın şarabın zevkinden // Elde bir kırmızı kaseyle ufuktan çekilen / Nice yüzbin senedir şarkın ışık mimarı / Böyle mamur eder ettikçe hayal Üsküdar'ı / O ilahın bütün ilhamı fakat anidir / Bu ateştan yaratılmış yapılar fanidir / Kaybolur hepsi de bir anda kararmakla batı. // Az sürer fakir Üsküdar'ın saltanatı / Esef etmez şimdi güneşin neler yıktığına / Serviler şehri dalar kendi iç aydınlığına / Ezeli mağfiretin böyle bir ikliminde / Altının göz boyamaz kalpı kadar halisi de / Halkının hilkati her semtini bir cennet eden / Karşı sahilde, karanlıkta kalan her tepeden / Gece, bir çık fıkara evlerinin lambaları / En sahih aynadan aksettiriyor Üsküdar'ı"* (mağfiret: Tanrı'nın kullarını yargılaması, bağışması, Hilkat: Yaratılış, yaratılıştan)

Şiirde 'batı'nın aydınlatıcılığı sahtedir. Üsküdar 'kendi iç aydınlığıyla' gerçektir, huzurludur. Yine bir başka şiirde müslüman Atik Valde'yi 'huzurlu' sayar Yahya Kemal: "(...) / *Bir top gürültüsüyle bu sahilde bitti gün / Top gürleyip oruç bozulan lahzadan beri / Bir nurlu neşe kapladı kerpiçten evleri / Yarab nasıl ferahlı bu alem nasıl temiz! / (...)"*

II. Fransız Şiiri Etkisi:

Elbette bu bölüm uzun boylu araştırılabilir. Biz sadece şairin şiirlerinde ve anılarında yer alan belirli görünümleri saptayacağız. Yahya Kemal yukarıda alıntıladığımız gibi kimi Fransız şairlerini ezberleyecek kadar okumuştur. Şairin anılarından ve araştırmacılardan öğrendiğimiz kadarıyla Yahya Kemal, şu Fransız şairlere ilgi duyar: Verlaine, Peguy, Bodler, Mallerme, Heredia. Şöyle söyler Bodler'e dair: *"Bodlercilik, üstümde uzun zaman bir sıtma gibi kaldı."* Şair Heredia'nın derli toplu şiirlerini okumanın da kendisi için hayatının en büyük talihi olduğunu belirtir. *'Büyü Şiir'* adlı şiirinde Fransız şiirini ve Fransa'yı şöyle anlatır: *"Paris'te genç iken koyu Baudelaire-perest idim / Balkon'la, Yolculuk'la, Güzellik'le mest idim./ Sinmişti şi'ri ruhuma ulvi kader gibi / Absent'e damla damla sızan şeker gibi. / Hülyasının yarattığı iklim o başka yer! / Gür defnelerle çevrili, afyonlu bahçeler... // Her zevki bir haram olan efsunlu cennetin / Koynunda vardı lezzeti bin türlü nimetin / Bir gün veda edip o diyarın hayatına / Döndüm bütün bütün vatanın kainatına. / Lakin o bahçelerden geçen devrelerden beri / Kalbimde solmamıştır o şi'rin çiçekleri."*

Yahya Kemal'e Göre Şiir Nedir

Yahya Kemal şiir nedir sorusunu şöyle yanıtlar: *"Şiir kalbden geçen bir hadisenin lisan halinde tecelli edişidir; hissin birden bire lisan oluşu ve lisan halinde kalışıdır. Düşündüklerimizi vezinle ve lisanla ifade edişimiz şiir değildir. Bir mısranın şiir olup olmadığı gayet aşikardır. 'Deruni ahenk' ile ifade edilmişse şiirdir. Fakat duyulmaksızın yalnız vezin ve lisan mümaresesiyle (alışkanlığıyla) söylenen şiir olmaz.*

Şiir bir nağmedir. Lakin Frenklerin kuğu nağmesi dedikleri çok nadir ve halis bir cevherdir. Bu nağmeyi ifade etmek için vezin ve lisan ancak ve ancak birer alettir.

Şiirde nefes ve ses iki unsurdur. Mısraların ayakları yerden kopmazsa yahut en hafif bir kulağı bir ses gibi doldurmazsa halis şiir değildir.

Benim için mısra üzerinde günlerce, haftalarca durmak zarureti hasıl olmuştur. Bu tarz uğraşış, bana gittikçe şiirin keşfedilmesi güç bir cevher olduğu duygusunu verdi.

Şiirin duygusunu lisan haline getirinceye kadar yoğurmak ve en çok toplu bir madde haline sokmak, o kadar ki mısra güya hissin ta kendisi imiş gibi kaarie (okura) *bir vehim vermek... İşte bunu özlüyorum."*

Yahya Kemal'e dair söylenecek, eleştirilecek, sayfalar sürecek yazılar yazılabilir, yazılmalıdır da. Ben, genç bir şiir heveslisi, kendi adıma onu ve devrini, şiir anlayışını anlamaya, elimden geldiğince anlatmaya çalıştım. Çalışmam Yahya Kemal'e eleştirel bir bakıştan çok, onu içerden tanıma gayretidir. Umarım bu yazı, Yahya Kemal eleştirilerinin yapılmasında küçük de olsa bir katkı sağlar.

Kaynaklar

1. Cevdet Kudret, *Abdülhamit Döneminde Sansür*, Cumhuriyet Kitapları.
2. Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*. T.T.K.
3. Halit Ziya Uşaklıgil, *Hepsinden Acı* İnkılap / Aka Yay. 1984.
4. Ahmet Bedevi Kuran, *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*, Kaynak Yay. 2000.
5. Hasan Bülent Kahraman, *Yahya Kemal Rimboud'yu okudu mu?* Y.K.Y 1997.
6. Hilmi Yavuz, *Yazın Dil ve Edebiyat*, Boyut Kitapları, 1999.
7. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İletişim Yay.
8. Hilmi Yücebaş, *Bütün Cepheleriyle Yahya Kemal*, Aka kitabevi 1962.
9. Sermet Sami Uysal, *Şiire Adanmış Bir Yaşam Yahya Kemal Beyatlı*, Yahya Kemal'i Sevenler Derneği, 1998.

Yahya Kemal'in Kitapları

1. *Siyasi ve Edebi Portreler*, İstanbul Fetih Cemiyeti (İFC), 1986.
2. *Eğil Dağlar*, İFC, 1992.
3. *Edebiyata Dair*, İFC, 1990.
4. *Çocukluğum Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım*, İFC, 1999.

Şiir Kitapları

1. *Eski Şiirin Rüzgarıyla*, İFC, 1999.
2. *Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş*, 1988.
3. *Kendi Gök Kubbemiz*, İFC, 1999.

Felsefe dünyasındaki sessizlik bozulacak...

Ömer Naci Soykan'ın eserleri İnsancıl Yayınları'nda. Yakında...

SOKAKTAKİ ÇOCUK

Ayakları çıplak
Hissetmez soğuğu
Sıcağı bilmez ki
Üşüsün!

Katıksız ekmeğini
İştahla yer
Yemekleri bilmez ki
Yesin!

Sokaktır onun oyunu
Kendince icad eder
Oyuncakları bilmez ki
Oynasın!

Çocuk dünyasında
Yüzü güler
Başka dünya bilmez ki
Ağlasın.

Şenay ANKARALI

POLİTİKA ve EDEBİYATIMIZIN AYKIRI TİPLERİNE ELEŞTİREL BAKIŞ - III

Hatice CEMAL - İsmet Kemal KARADAYI

M.

Adları "dolu"ya çıkmış kimi "sanatçı" ve "politikacı"nın nice "kof yanları" var... Siz onlar için "ötekiler"i tanımazsınız. Onlarınki boş laf! Neden mi? "Üçüncüler"e kocaman burunların Kaf Dağı'ndan düşmesini beklerler, işe bakın.

İsteklere ve ülkelere göre renklendirilmiştir "yerküre"ler... Yerkürelerin kimi bölgelerinde, kimi yörelerinde, kimi köşelerinde, "Lanet"i icadeden insanlarca, bilisizlerin başına bela olmuş "vahşet" uygulamaları var. Yok edemiyorsun oturup ağlayın.

Özel'in yoldaşlığı var, genel'in çağdaşlığı... Öznel'in ve nesnel'in anlamı, çoğu "yaşayan"larca bilinmiyormuş, aldırmayın.

Değeri yok "dedim-dedi"leri asıl "değer"lerine üstün tutan, yol'u, yön'ü belirsizler var... Cadı süpürgeliler, erincine düşkünler; ünlerini "ilk an" ve "kara kan"lardan alan, alaylı, kalaylı, devaynalı "cüce"ler hiçbirirne bakmayın!

Hukuksuz yönetimler var. Ve haksız yöneticiler! "Susun!" Hayır susmayın!

N.

Gördüm ki, onlar da "bilimi, edebiyatı, politikayı değerlendirme (jüri) üyesi olmuşlar... Ve gördüm ki onlar:

Bir yerlerden getirilmişler, yerleri belli değil. Bir şeyleri söylemişler, ne dedikleri belli değil. Ödül verecekler, bildikleri belli değil...

Uzmanlığı, donanımı istemezler. Gelişen ne, değişen ne, görmezler. "Ahbap-çavuş ilişkileri" üzerinden yürür, palazlanınca da "ben ne dersem"leri ileri sürerler... Kartvizit budalası, hacıyatmaz babasıdırlar, gerçeği ve geçerliyi sevmez, istemezler...

Onlar, değerlendirme raporlarını açıklama yürekliliğini bile gösteremezler...

Ölçüleri de, yorumları da kendilerine kalmalı onların...

O.

Temmuz'du. Birden bastıran sıcaklar insanları bunaltıyordu. İşte orada, "vakt-i zamanında" yaman yazılar yazmış(!) bir adam, uzun kollu, desenli gömleği içinde, bir yandan alçakgönüllü görünüyor, öte yandan ucuza düşürülecek "üçüncü arsa"nın haritasına takılmış, öyle, mutlu gelecekler umuduyla uçuyordu... Son öneriler, iyi saptanmış yerler için not aldı, yüksek sesle güldü ve tanıdıklarına "yine beklerim" deyip onları oturduğu yerden uğurladı.

Aradan üç gün geçmişti. Sokaklar yine kuru, insanlar terden yine sırılsıklamdı... Arabaların gürültüsü, duvarları "baskı resim"lerle süslenmiş işyerinin ta içlerine dek uzanıyor, yapılan konuşmaları güçleştiriyordu. Ara ara sessizlik.

Dükkan sahibi adam bu kez gömleğinin üstüne kravat takmıştı. Boynunu bir sağa bir sola oynattı. Sözü, oradakilerin ağzından aldı. Ülkelerin kültür devrimlerinden başlayarak Türkiye'nin devrimci kuruluşlarına dek ne varsa... Cumhuriyet'e ilişkin ulusal, toplumsal yaşantılar, çağdaşlıklar, gerçekler, gelişimler ne ise hangi dönemlerde hangi aydınlıklara, halk gereksinmelerine ulaşılmaşsa... tümünü eleştirdi, küçümsedi, karaladı ve sanki katlayıp yanında duran kırık dökük çöp sepetine attı... Dinleyenler ayaktaydı ve ona tepeden bakıyor; alçakta oturup "yüksekten atan" bu, arsa düşkünü ve köşeyi döner dönmez "özel borsa"ları bulmuş adamdan bir an önce kurtulmayı düşünüyorlardı... Tam sırası... "İyi günlere"!

Ayağa kalkmadı. Bu kez "yine beklerim" demedi. "İstif" de, ütülü pantalon da bozulmamıştı... Ona göre ötesi "ben sağ, ben salamet"!

Ö.

En yakın arkadaşı anlatıyordu, gülerek: "*Saplı süpürgeye eşarp bağlayın, öper.*"

Okuldayken adı neye çıkmışsa çıkmış, söylenmiyor. Şimdiki adı, "çalçene röntgen"!

Koca İstanbul'da gitmediği görmediği yer kalmamış. Öyle der. Sözümüz oralarda kaz, ördek, ne varsa hani onu beklermiş... Kim yer?!

Yaşar Kemal'le tanışmış... Ona, "*sizin şiir kitabınızı okudum, çok sevdim, başucumda duruyor...*" demiş. Romancımız, gümbür gümbür, "*karıştırıyorsun, ben şiir yazmam*" deyince evindeki kitaba bakmış. Meğer çok sevdim dediği başucu kitabı, adını sekreterinden öğrendiği Ümit Yaşar'mış...

Bana, *"kuş şiirleri"* yazmamı öneren bu, evet, o "yakın arkadaş"ının deyimiyle "pis zampara", otel yollarındaki ayıplı suçunu, benden dinlediği "insan manzaraları" neyse, onu unutup arkadaşına yükledi.

"Komi"lerin, "bubi tuzağı"na benzettikleri, kimilerinin de "bedavacı abi" dedikleri bu tilki, nice ocakların dibine incir ağacı dikmiştir...

P.

"Bey, paşa, ağa, efendi..." sanlarının devrimle kaldırıldığına bakmayın. Şimdi bunların başına bir de "hacı" takılıyor.

İşte böyle bir "hacı bilmem kim efendi" "büyük kent" ilçelerinden birine "üst düzey"den atanmıştı. Geldi. Tanıştık...

İri yapısına uygun burun deliklerinden fırlayan ak kıllar, olur olmaz, sesli güldükçe daha bir uzuyordu. Odasında ya da sokakta yürürken onu, ensesi kalın'lığına bakıp baston yutmuş sanırdınız...

İlçeden kente her inişinde "süper market"lere uğrar, oralardan iyi sucuklar, kuşgömü pastırmalar alırdı. Bir de, türlü tereyağlardan parmak parmak yutup beğendiğinden kilo kilo tarttırırdı...

Kimin arabasına binerse onun düdüğünü çalar; arada, şişkin ceplerinden çıkardığı akide şekerlerini şakırdatarak, şapırdatarak emer; et yer gibi ciklet çiğner, üstüne "malboro" içerdi... Ütülü pantalon giydiği, temiz görnlekle gezdiği görülmemişti...

Aynı görevin uğraşdaşlarıydık... Bir gün kısa tutmaya çalıştığım zorunlu "sohbet"lerden birinde, "O gomonisti elimden Yargıtay almasaydı..." filan! Bu tümce gibi yarım bıraktım. Sözünü ettiği "gomonist", yazıştığımız, çok değer verdiğim A.F. Cihan idi... İçtiğim çayı, dışarı çıkınca kustum...

R.

"Kırk yasin"le işe başlamış. Püf noktalı "torpil"e ulaşır ulaşmaz da koca bir ilin "temsilciliğine soyunmuş...

"Müdür"lük özentisini görgüsüzlüğünde taşıyan bu kırtasiye canlısı, tam da durumuna uygun, kurnazlığını korkaklığıyla, ürkekliğini kaçamaklarıyla bağdaştırmaya çalışan "idare-i maslahat'çı bir amir, bir memur" tipiydi...

Her konuda sürekli "ben" diyordu. Bir başka "ben" konuşunca da çekip gidiyordu... Söz dağarcığı dar, midesi genişti... İki sorunu bir araya getirip "üst makam"lara sunmayı başaramayınca, "çalışma arkadaşları"na kızıyor, onlar hakkında "zâta mahsus-gizli rapor"lar düzenliyordu. Eksiklerine toz kondurmuyor, "okkanın altı"nı kullanarak, hıncını ezme eylemiyle tamamlıyordu... Evini "maroken koltuk" uğruna uzaklarda tutan bu tutucu adam, "kıdem"ini ikide bir "yüksek rütbe"lere "havale" ediyor, böylece, ayırdına varamadığı "acz"ini ucuza satıyordu...

Bir gün, benzerine rastlamadığı bir "karar" geçmişti eline. Türkçe tümceleri yanlış anlıyor, apaçık anlaşılırı ters yorumluyordu. Oysa iki sözcük arasına küçücük bir virgül koysa, gözünde büyüyen "problem"i çözmüş olacaktı... Bu sırada telefon çaldı. Bakanlık'tan olsa gerek. O, telefondakine önünü iliklerken biz, "maroken koltuklu oda"sını kendisine bırakıyorduk...

S.

Övünüyor: *"Ben olta ile değil, avımı (kadın) zıpkın kullanarak yakalarım..."* Ayrıca *"el sıkarken zina, kibrit kutusundan bina"* yapmaya bayılıyormuş(!)...

Aklına estiği yerlerin Baş'larına çalımlı, gözüne kestirdiği alanların kuş'larına alımlı telefonlar etmekten; bir de hani yaz olsun kış olsun, "yakın ev" duş'larına girmekten çekinmez... Kaygı duymadığı "yetkili"ye saygı göstermez... Çıkarı varsa birilerini "saz"a götürür, birilerine de "kız" getirir... Çok yüzlülük onu, giderek "yüzsüz"lüğe dönüştürmüştür... Ne zaman yola çıktığı, kimleri kaç pula sattığı bilinmez... Borç alır vermez, burcunu "hurç"ta arar. Ve ararken onun ipiyle hiçbir kuyuya, hiç ama hiç, inilmez... "Ehli keyf"tir; evdeki nargilesinin yanına kesinlikle "votka-narsuyu" ister...

Ş.

Ona, *"tarihin masal olmuş kadınlarından biri"* diyorlar... "Ruhsal kalıtımından kalma orta dereceli bunalımlar varmış... İnsanlara kızdığı zaman "eşya"yı kırar, kaykay'lı koşularla aşkın "yalçın duvarlar"ına tırmanır, "ajan gözlüklerini"ni güvercin kanatlarına bağlayarak bilinmez yönlere gidermiş... Şimşekli bulutların yağmursuz gölgelerine sığınırmış; "mum kokulu" gecelerden kalma korku yangınlarını, "yatıştırıcı"larla söndürmeye çalışırmış; kristal bardakların kırıldığı "geç kahvatı"lardan sonra, sonu gelmeyen "intihar" bayraklarını açarmış...

İş'ten kaçar, çalışmaz, "tembel"liğini alkol sığınmalarına saklarmış bu, "kolejli gazeteci masal kadın" Bir özelliği de onun, nerde "varsıl rozet" varsa onu yakasına takmak, onunla "yolu kapalı han"larda, "telli tepe"lerde kucak dolusu dolaşmakmış... "Biyo-enerji"ye inancı nedeniyle elini ve ağzını kimseye vermezmiş, "merhamet"i dillere destan bu güzel, cimri kadın...

T.

Issız ve sıcacık, hasırlar ve kilimler üzerine "kuştüyü" yastıklar atılmış "divan"da eğilip doğruluyor, yalandan olduğu belli hıçkırıklar içinde durmadan gözyaşı döküyor, burnunu siliyor adam... "Marifet"i, "'yüce muhabbet"inden, "vecd"inden geliyor!

Kurs, kamp, kasa, "emanet"... Cennet, cehennem, "dâr-ül harp", "âsâ" Adı "İkinci Süper Mürşit", soyadı "cin sait" "Mürit"lerine göre "yüzünde al, ağzında bal" olan bu "sahte mücahit", Arap'ın devesini sever, "manda"larla iyi geçinir; "büyük oyun"unu, "ulufe"ler dağıtarak daha kolay gerçekleştirebileceğini düşünür... Parolası "yeşil örümcek" olan "modern fatih"in "ak iktidar"ı, "başı pireli"lere göre uzak değildir...

U.

Arkadaşlıklarında "bonkör", dostluklarında "nankör"dür... "Eş" tutmakta "acemi", "ev" yapmakta "usta"! "Hesabi"likleri kapıldığında "asabi"leşir; han bitti, sen yolcusun" dediği "paldır küldür"leri kovar. Ama hemen ardından ne yapıp ederek "hayırsız sevgili"sinin dizlerine kapanır... O zaman da "kese"nin ağzını daha çok açar, "diyar diyar", doyumsuz"u doyurmaya çalışır...

Çokça "okur"luğu vardır bu başedilmez "sevdalı"nın... Ve, "nüfuzlu" kişilerden de, "nüfus"una kaçamaklar yazdırmaktan da hoşlanmaz, bir; "kin tutmam" diyen kindarlardan, "din tanımam" diyen dindarlardandır, iki...

Ü.

Geçerliliğini dün'ler, boy boy ölçerliğini bugün'ler kurar... Aklını peynir ekmekle yememiş: "politika" yaptığı sürece "güverte"lerde görünmüş, "ince liberte"ler sergilemiştir... Çokça karaya oturttuğu gemi'nin hem kaptan'ı, hem dümenci'si olmakta olağanüstü beceri göstermiştir... Her yerde şapkalı duran bu "hesap-kitap adamı"na kimse, uygulamalı yanlış gerçekleri kabul ettirememiş, söylememiştir... İz sürdüğü sokaklar, Osmanlı spartaküslerinin sert adımlarıyla bile aşınmamıştır...

O, tüm ülkelerin değil, tek ülkenin "dokuzuncu harika"sıdır...

Ömer Naci Soykan'ın ilk elde yayınlanacak eserleri İnsancıl'da...

Türkiye'den Felsefe Manzaraları 1
Türkiye'den Felsefe Manzaraları 2
Türkiye'den Felsefe Manzaraları 3

HAKEDEN KONUŞSUN

Berrin TAŞ'a

Birikim derinliğinden uzaklaşınca
Donuklaşıyor kavramlar
Bilinçlerde kutular
Girmiş içine bakıyorlar
İşte böyle körkütük
Kısır tartışmalar döngüsünün
Beklenirken kıyısında
Yaratıcılık durgunlaşıyor
Oysa
Oysa duyarlılığa eylem kuran
Hasretinin renklerini toplarken düşgücünden
Hiçbir iktidara sığınmaz
Araştıran sevinçli huzursuzluğu
Uymaz
Uyarır

Mustafa GÖKSOY

SOBE

Gördüm
Avuçlarında gökyüzünün masmavi ipi
Salına salına uçuruyordun bulutları

Duydum
Oynaşan seslerinizi
Yeryüzünün kanatsız kuşları

Saklanma artık duvarların ardına
Hani sobeleyecek arkadaşların nerde?

Sizleri zamandan kimler çaldı?
Kaç paralık mermiymiş
Oyunumuzu bozan mızıkçı

Hangi gözlere
Hangi körebe?

Hangi duvara
Hangi sobe?

Ne zaman göçtü kırlangıçlar
Babalar evlerine ne zaman döndü
Kalem tutmak nasıl bir şey
Ne demek yahu açıklayın banka hesaplarını?
Diplomasi nedir?
İki kişiyle de oynanır mı?
Nedir savaş
Tahta tüfekle vurunca da kazanılır mı?
Niye saklandık evlerimize?
Sokaklar da bizim değil miydi?

Hangi gözlere
Hangi körebe?

Hangi duvara
Hangi sobe?

Kırlangıçlar da döndü çocuklar,
Babalar yine umutla gidecek
Umutla dönecekler evlerine
Senin yerini bombalara söyleyen
Hangi oyunbozan duvar çocuk?

Gördüm
Dudağın düştü önce ömrüne
Sonra anladı yüreğin
Yittiğini
Duydum
Siren sesleri çalıyordu türkülerin yerine
Başıbozuk çirkin sirenler...
Bi şey olmaz yaşarsın demişlerdi
Senin kanınla ne kadar yükseldi borsa?
Senin yokluğun kaç dolar eder?
Gözlerini duvarlara yumupta sayamayışın
Kimlere özgürlüktür çocuk?

Hangi duvara
Hangi sobe?

Hangi gözlere
Hangi körebe?

Çağırdım amca
Çağırdım kardeşlerimin adını
Başka dillere
Başka uzaklara seslendim
Kardeşlerim var diye bilmiştim
Çocuk aklı işte amca

Bulamadım düştüğüm yerde gözlerimi
Parmaklarımı üç ev ileride toplamışlar
Seslendi ayaklarım az öteden
Bir zamanlar birlikte yıldızlara yürüdüğümüz
Yürüdükçe arkadaşım
Koştukça sırdaşım
Ayaklarım
Gelmediler amca...

Ya kulaklarımı bulabildiniz mi?
En son gökyüzünde görmüştüm tekini
Bulursanız ona ninniler fısıldayın
Annemin sesiyle anlatın devlerin öyküsünü

Hangi duvara
Hangi sobe?

Hangi gözlere
Hangi körebe?

Bir çocuk varedebilir misiniz sayın akıllı bomba?
Ya siz güçlü tank
Namlunuzla ve üç askerinizle birlikte
Bir çocuğa masal anlatabilir misiniz?
Peki ya siz sayın apoietler
Yumup gözlerinizi on'a kadar sayabilir misiniz?

Hangi duvara
Hangi sobe?

Hangi gözlere
Hangi körebe?

Önüm
Arkam
Sağım
Solum
Sobe

Savaşa saklanan namert olsun mu amca?

Turgut BAYGIN

ERGEN YARALARIN ŞİİRLERİ

Cafer YILDIRIM

Haftalık ya da aylık aktüel dergilerin kapak konusu sıkıntısı çektiklerinde -okuyucunun duygularını kışkırtacak, onu ucuz yoldan avlayacak konu olarak anlamak gerekir- kullandıkları jokey konular vardır ki bunların neler olduğu artık herkes tarafından biliniyor. Jokey konuların en kralı ise cinselliktir. Cinsellik her boyutuyla, Türk toplumunda daima ilgi çekmiştir.

Büyük ölçüde geleneksel tutumlarla belirlenen bu alanın kapalı yapısından dışa vuran kimi fantastik haller, az rastlanır ilişki biçimleri, henüz özgürlük zeminine oturmamış karşı cins ilişkileri, cinsiyet çeşitlenmeleri, kimi politik yapıların, kapalı grupların içsel bağlamdaki ilişki tarzları bu aktüel dergiler tarafından defalarca kapak konusu yapılmıştır.

Bazı masum anılar kötü amaçların içtenlikli bir açıklaması olabiliyor. Kibarlığa ve efendiliğe büyük önem atfeden, ince, duyarlı bir kimlik görüntüsü sergileyen gazetecimiz şöyle yazıyor: *"Renkli anılarımı yaşadığım mekânlar ve zamanlar pek fazla sayılmaz. Neyse, o günlerde Nokta'da kapak konusu sıkıntısı başgöstermeye başladı. Ayda bir ya da iki, cinsellikle ilgili kapak yapıyoruz. Ama artık o konular da tükenmeye yüz tutmuş. Bekâret olgusunu, sosyal içerik sorusuyla iki kez işlemişiz. Transeksüeller, eşcinseller, jigololar, telekızlar hakkımızı da kullanmışız. Lezbiyenliğe gelince, Güner Kuban'ı ilk kez, sarışın, fıstık gibi İsveçli sevgilisiyle kapağa taşımışız. Hatta Eşo Gelin başlığı altında Anadolu'da cinsel obje olarak kullanılan zavallı eşeklerin dramını bile yansıtmışız kapak sayfalarına. İşlemediğimiz bir Nekrofili kalmış, o da zaten kalsın.* (Arda Uskan, *Radikal İki*, 23 Ekim 2000)"

Bir yandan "dehşet uyandırıcı bir sapkınlığın okurun temiz dünyasına taşınmaması gerekir anlayışı" sahiplenilirken, diğer yandan cinselliğin her alanına el atmak, yani okura ne kadar çok tuzak kurabilmiş olmakla övünülüyor. Ticarete endeksli yayın ahlâkı eşdeğer konular arasında birisini lanetleyerek diğerlerini alabildiğine sömürme hakkı ediniyor. Tükürüğünü bile taç hâline getiriyor. İfşaat nasıl bir yayıncılık ahlâkıyla karşı karşıya olduğumuzu bütün yalınlığıyla gösteriyor.

Kırsalın cinsel yaşantısına ilişkin bir olgu, *"Anadolu'daki zavallı eşeklerin dramı"*, *"Eşo Gelin"* başlığıyla kapak konsu olarak sunuluyor. Bir taraftan alabildiğine sulandırılıp düzeysiz bir mizahı duygusuyla gerçeklik ciddiyetinden kopartılırken, diğer yandan duygusal bir söylemle kuşatılarak duyarlık alanına yerleştiriliyor... İki farklı yaklaşımın ürünü olan iki söylem *"Eşo Gelin"* ile *"zavallı eşeklerin dramı"* marazî olmayan bir mantığın ya da omurgalı bir kişiliğin bağdaştırması hiç kuşku yok ki mümkün değildir. Bu durum ne pahasına olursa olsun kazanma, hangi yöntemle gerçekleştirilebilirse gerçekleştirilsin sömürme ahlâkının kişilikleri nasıl parçaladığının, aynı bedende farklı hatta karşıt kişilikler ürettiğinin çarpıcı bir örneğidir.

Ticarî ahlâkın yaklaşım biçimi bir tarafa, kırsalın cinsellik serüveni, sıkışmışlıklar, pratik hamleler, kırılışlar, gizli ve suçlu aranışlar, hoyratlığa uzanan fiiller, her anlamda sürprizler ve bütün özel ayrıntıların örgülediği ergenlik yaralışlarının öyküsüdür. Bu öykü, edebiyatın sayfalarına bazen çevresel bir dekor, bazen sosyolojik bir olgu, bazen entellektüellerin gözlemine düşmüş şaşırtıcı bir gerçeklik, genellikle de yoksullukla sarmallanmış geleneksel yapının ürettiği bir eğitim sorunu olarak yansımıştır. Türk mizahı ise konuya belden aşağı güldürü malzemesi olarak yaklaşmış ve bu tutumunu genel bir eğilim olarak sürdürmekte ısrarlı olmuştur. *"Eşo Gelin"* adlandırması da yaygın mizah kültürünün bir ürünüdür.

Olgunun en fazla üzerinde durması gereken disiplinin bilim olduğu ise aşikârdır. Fakültelerin cinsel bölüm uzmanlarının, sosyoloji kariyerlerinin, psikologların kuşkusuz habersiz bulunmadıkları toplumsal gerçeklik üzerinde yeterli ve doyurucu alan çalışmalarının yapıldığı söylenemez. Yapılan çalışmalar ise toplumun tartışma gündeminde her ne nedenle olursa olsun yer edinememiştir.

Görünen odur ki bir mahremiyet alanı niteliği taşıyan mesele en doğru ve samimi biçimde şiir tarafından algılanmış; bir mahremiyet alanının barındıracağı karşıtlıklar, iç çelişkiler, dramatik duygu çizgileri en saf hâliyle şiir tarafından ele geçirilmiştir.

"karlı bir kışın ortasında
terleyen bıyıkların teniyle buluşan jilet
mağrur bir kan lekesine gülümserdi
bedenen yakarışını öğütlerdi bize
o kan lekesi, göklerin geniş vatanlarını

etin çıplak kelimeleriyle döndüğümüz
kısrakların uysal teslimiyetinden
susmayı öğütlerdi bize zaman
bir deneyin bütün sıcaklığını
susarak anımsamayı" (Cafer Yıldırım, *Bedenlerin Yakarışı* şiirinden)

Özgürlüğün dinç ve sağlıklı hayatını içeren talep, yani arzulanan bedenin, boyutlanan içsel enerjinin aranışı olan "göklerin geniş vatanı", kendi anlamının dışında bir başka hayatın, dilsiz, tercümesiz, kuşatılmış bir hayatın varlığına yönelik bir işarettir de. Gerçeğin tasviri ise şöyledir:

"her mevsim varlığını yeniden üreten
varlığını yeniden onaran
kâğıtlara düşmeyen gölgesiydi
mürekkebe bulaşmayan ışık
söze dökülemeyen sızı" (*Bedenlerin Yakarışı*)

Yaralarını kendi yöntemleriyle onaran, dile dökülmeyen, kâğıda düşürülmeyen, sunduklarıyla yetinilen, nasıl bulunmuşsa öyle kabul edilen bir hayat.

Böylesi bir hayatın açık olan, sergilenen, şenlikli şölenli cephesinden bir kesit sunarken şiir aynı zamanda onun gizlilikle sargılanış nedenini de ortaya koyar.

"Davullar zurnalar arasındaki şaşkın güveyi
Yürümek isterim son yolunu
Uyumak son geceni
Görmek isterim düşünü
Ergenliğinde tanıdığın hayvanlarla boğuşmanı"
(Süreyya Berfe, *Yeni Güveyi* şiirinden)

Açıktır, sıra dışı, olağandışı olanın olağanüstü bir anlam alanında gizlenmekten başka çaresi yoktur.

Susarak anımsamak, içsel yaşantıda konuşmak anlamına gelir. Süreyya Berfe böylesi bir durumun dışsal davranış biçimlerini usta bir gözlem ve kavrayış gücüyle yorumluyor.

"Ah toy güveyi
Gelin geliyor gelin
İç biraz daha
Bir kurşun daha sık
Gelin geliyor gelin
Tayını tanıdığın atla"

Biri duyuş, diğeri gözlem ağırlıklı bu iki şiirdeki dikkat çekici ortak öge attır. Gündelik hayatta kırsalın cinselliği daima eşekle anımsanır ve temsil edilirken bu şiirlerin birisinde kısrak, diğerinde ise türün genel adıyla anılan atın söz konusu edilmesi bir tesadüften ibaret değildir.

Türk destan ve efsanelerinde kurt gibi, yer gibi, su gibi, ağaç gibi at da kutsal bir motiftir. Onun kutsal bir motif oluşu toplumsal yaşamda oynadığı rolü, toplum psikolojisinde edindiği yeri de gösterir. Canlı bir savaş aracının savaşçı bir toplumun maneviyat dünyasında ağırlıklı ve özenli bir yer edinip kutsal sayılan değerler arasına yerleşmesinde şaşılacak bir taraf da yoktur. Şaşırtıcı olan topluma ait cinsellik gerçeğinin anlatımında şiirin yine kutsallık atfedilen bu değer üzerinden yürümesidir.

Kültigin adına 732 yılında diktirilmiş anıt, atın Türk toplumunun yaşantısında ne denli ağırlıklı bir yere sahip olduğnu çarpıcı bir biçimde göstermektedir.

"Kültigin o savaşta otuz yaşında idi. Alp Salçı ata binip atılarak hücum etti."

"Kültigin otuz bir yaşında idi. Alp Salçı akına binip atılarak hücum etti."

"Kültigin Azman akına binip atılarak hücum etti."

"Kültigin Az yağızına binip atılarak hücum edip bir eri mızrakladı."

"Kültigin Azman akına binip hücum etti, mızrakladı."

"Kültigin Az yağızına binip hücum etti."

Yengi ve yenilgi, hayat ve ölüm kuşatması içindeki savaşçının atıyla birlikte anılması, savaşçının kimliğiyle birlikte atının kimliğinin de paylaşılan yazgıda önemli bulunması nedeniyledir.

Ata yönelik bu bakışın, Türk toplumunun daha sonraki dönemlerinde de sürdüğünü gösteren birçok örnek vardır. Köroğlu ile Bolu Beyi arasında kıyasıya süren mücadelenin başlama nedeni de at ve ata verilen değerdir. Köroğlu'nun Kırat'ıyla ilişkisi de tıpkı Kültigin'in atlarıyla ilişkisi gibi yoldaşlık duygularıyla biçimlenmiştir.

"Kanım Kırat, gözüm Kırat
Kaçıp çekilip gidelim
Her yanında çifte kanat
Uçup çekilip gidelim

Fanisin, hey dünya fani
Esirin eyledin beni
Yüzdürmeye Kırat seni
Tuna gibi sel olaydı"

Yine on altıncı yüzyıl halk şairlerinden Ruhsati'nin bir şiiri binicisi ile at arasındaki ilişkinin ne denli özenli ve incelikli olduğunu gösteriyor.

"Bir saat görmesem açılmaz aynım
Resmi aşkar, donu mercan kıratım
Üstüne gelince cuş eder gönül
Hem arka hem de öne kalkan kıratım

Gerdanına gümüş rahtı düzdürdüm
Hem de halis mecididen sızdırdım
Mahkemede şeceresin yazdırdım
Soyu belli Türkistan'dır kıratım
Eşinir, haykırır pehlivan gibi
Diker kulakları bir ceylan gibi
Setten aşar gider balaban gibi
Yakışır methine destan kıratım"

On dokuzuncu yüzyıl halk şairi Dadaloğlu'nun şiirleştirdiği at sevgisi gerçekte bütün bir toplumun atla ilgili duygu ve değer yargılarının anlatımıdır. Dadaloğlu iyi bir atın özelliklerini sayarak toplumun atla ilgili beğeni ölçülerini de ortaya koyar.

"Altın beli kısa, boynu uzun
Kuru suratlı elma gözlüsünü
Kızın iplik iplik süt beyazını
Severim kıratı, bir de güzeli

Atın büyük sağrı kalkan döşlüsü
Kalem kulaklısı, çekiç başlısı
Güzelin dal boylu samur saçlısı
Severim kıratı, bir de güzeli

At koşu tutmasın çıktığı zaman
Yalı kaval gibi yıktığı zaman
At dört, kız on beşe yettiği zaman
Severim kıratı, bir de güzeli"

Savaşçı bireyleri çiftçi, yol işçisi, kömür kazıcısı, kapı bekçisi, hamal, memur, marangoz olarak biçimlendiren süreç, atı da savaş dünyasının zahmetli ve seçkin atmosferinden çıkarmış, yük arabalarının, değirmen taşlarının, kömür küfelerinin derekesine indirerek onlardan bir parça, o mekanizmaların bir parçası durumuna getirmiştir.

Demek ki ekonomik ve sosyal tarihin seyri, kamunun ruhunda atı da yeniden biçimlendirmiştir. Şiirin yakaladığı çarpıcılık işte tam bu noktadadır. Şiir popüler olanın sıradanlaştırıcı tuzağına düşmemiş, konunun sarsıcılığına, fiilin taşıdığı şiddete en dramatik halkasından yaklaşmayı başarabilmiştir. Bu dramın bir ucunda kutsallık atfeden toplumsal maneviyat, diğer tarafında ise onu cinsel bir obje hâline getiren katı gerçeklik vardır.

Ömer Naci Soykan'ın ilk elde yayınlanacak eserleri İNSANCIL'da...

- **Arayışlar 1**
- **Arayışlar 2**
- **Göntülden Dile Öz Sözler**

YAPRAKLARIN ANLATTIĞI

Baha'ya

Bir çocuk koşar denize doğru
Ellerinde kuru yapraklarla
Bir erkek ıssız serin gecede
Yaprak hışırtıları arasında
Dalıp gider bir yıldızda sevdiğine

Bir insan dipsizliğinde karanlığın
Lambasının cılız ışığıyla
Çizer yaprağına
Kendi gibi çocuk bir dünyayı
Tohum güneşe durur ilk defa

Bir çocuk bir erkek bir insan
Buruk yalnızlığın duvarını
Tırnaklarıyla kazıyarak
Akıtır kanını yaprağının damarlarından
Çizdiği dünyanın sokaklarına

Ebru AKTEL

İNSANCILA MEKTUP

İnsancıl dergisinin 2003 Mayıs sayısını aldığımda, daha önceden de yaptığım gibi hemen içindekiler bölümüne göz gezdirdim.

Sizin yazınızın başlığı, bir noter olmam nedeniyle dikkatimi çekti; "noterler ve edebiyat" başlığı beni sevindirmedi de değil...

Bir noterin yada noterlik mesleğinin edebiyatla ilgisini yazmışsınızdır düşüncesi ve heyecanı ve rüzgar hızıyla yazınızı okumaya başladığımda, nasıl bir düş kırıklığı yaşadığımı anlatamam...

Yazınız bir noterin hukukçu olduğunu bilmediğiniz bilgisi ile başlıyor ve sevimsiz işletmeler tanımlaması ile devam ediyor. Bu tanımlama bile, sizin bir eleştirmen olarak yeterli duyarlılığı göstermediğiniz ve araştırma yapmadığınızı baştan gözler önüne seriyor. Ne noterin çirkinliğini ne de noterlik bürolarının asalak bir kurum olmasını bırakmışsınız. Ancak bu tanımlamaların ardından, noterlik bürolarından dışarıya çıkıldığında ceplerin hafiflediğini de belitmeden edememişsiniz...

Sanırım asıl önemli nokta burası; parasal yönü.

Noterler ve noterlik mesleği ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmadan, karşılaştırmalı bilgiler edinmeden ki, bir eleştirmenin baştan yapması gerekendir, böylesine acımasız, düzeysiz, eleştiri sınırlarını zorlayan bir yazı yazmanız benim gibi yazına biraz ilgi duyan bütün noterleri, potansiyel noter olarak gördüğünüz avukatları ve yine bilmiyorsanız açıklamak zorundayım potansiyel noter olan Cumhuriyet Savcılarını ve Yargıçları üzmüştür.

Noterlik mesleğinin Avrupa ülkelerinde en saygın meslek guruplarından biri olduğunu sanırım söylememe gerek yok. Yoksa siz bunu da mı bilmiyordunuz sayın Albayrak?

Bir noterin hayatında baştan sona bir şiir kitabı okumadığını söyleyecek kadar gözünüzü pardon kaleminizi döndüren şey nedir?

Elbette noter bir hukukçudur ve beğense de beğenmese de yasaları uygulamak zorundadır. Pratik bunu gerektirir. Nasıl geçmişte bir Cumhuriyet Savcısı yürekleri dağlayan bir idam infazını gerçekleştirmiştir. Noter kitapların yakılmasına, kıyılmasına tanıklık eder ama şunu biliniz ki, sizden daha fazla belki de yüreği kıydır.

Bu ülke normların uygulanmaması nedeniyle muz cumhuriyeti olmuştur ve sizin gibi eleştiri sınırlarını zorlayan, yasaların kendisine uygulanmasını istemeyen bireylerin varlığı nedeniyle tökezlemektedir.

Size son olarak şunu söyleyebilirim: Küçük hesaplar nedeniyle yazdığınız yazının içeriği yargısız infazdır asıl.

Umarım eleştiri yazılarınızı da böyle gelişigüzel yazmıyorsunuzdur.

Noterlik Yasasına, birazcık çağı yakalamış iseniz Noterler Birliğinin internet sayfasına birazcık göz gezdirseydiniz, belki size yararlı bilgiler bulabilirdiniz.

Son olarak şunu söylemek isterim ki, Mustafa Kemal Atatürk'ün vasiyeti de bir noter huzurunda yazılmıştır. Sevgi ve saygılarımla...

Uğur ÖZTUNA/Çarşıbaşı Noteri

Bir dünya kuruluyordu o sabah hiç kimse bilmeden. Gecenin neye varacağı kestirilemiyordu. Soğuk olması gereken, normal ötesi bir kış sabahıydı. Yabancıydı kent. Ana kucağı sıcaklığı taşımıyordu. Sokakta tanışık insanlara rastlanmıyordu.

En kötüsü memleketinde misafir olursun, yaşadığın yerde el. Sakınılmaz bir yabancılıktır bu duygu. Kendi diyarında hoş geldin derler sana. Tuhaflaşırsın. Doğduğun yerler gitgide uzaklaşır. Unutursun liseden arkadaşlarını, anılarını. Her seferinde yeniden tazelenmek ister. Neler yaşıyorduk biz buralarda diye sorarsın kendine. Dalıp gitmelerini algılayamazlar. Ne yabancısındır, ne tanıdık.

Bir hayal kuruluyordu o sabah ben bilmeden. Kazalara kurban verdiğimiz sevdaların yasını tutuyorduk. Gözlerimiz mutsuzluğu çağrıştırıyordu, bir bakışta anlaşılabilecek.

Eski bir dosta rastladım. Yıllardır görüşmemiştik. Olgunluk çizgileri yüzünde belirmişti ve hâlâ duyarlıydı hayata. Oturup sohbet ettik. Eski günlere dalıp gittik beraber. Suskunluğumuzu sorusu deldi. "Mutlu musun?" Ne garip kimbilir ne kadar zamandır duymadım bu soruyu. "Mutlu musun?, inandığın gibi, istediğin derece yaşayabiliyor musun?"

Duraksadım. Öylesine bir soru değildi. Cevabı yoktu. Hazırlıksız sözlüye kaldırılmış bir öğrenci gibi hissettim kendimi. Gözler tavanda. Biliyormuş da unutmuş numarası.

Kim böyle bir soruya olumlu cevap verebilirdi. Düzenin karmaşasında boğulduğumuz günlerde, durup kaç kişi sorabiliyor bu soruyu kendine. Ya da ne kadar ilgileniyoruz etrafımızdaki insanların mutluluğuyla. Bireysel tatminler aradığımız "anı yaşama", felsefelerine takıldığımız, en yakın arkadaşımızla aynı bardaktan su içmeye çekindiğimiz, savaşı, zulmü, yurdun satıldığını görünce bile duyarsız kaldığımız, bir insanı sevmeyi aslında tüm insanlığı sevmek olduğunu bilmediğimiz, gitgide yalnızlaştığımız bir çağda yaşıyoruz. Duyarlılığı hastalık sayıyor doktorlar.

Soru özgürlükte bağdaşık. Onun gibi adı var, kendisi yok. Çaresizlik taşıyor. İfadesizlik sorunu yaşıyorum. Hikayeden açıkoturumlar geliyordu aklıma. "Soruyu bir kez daha alabilir miyim", "Öncelikle bu soruyu sorduğunuz için teşekkür ederim"

Yaşadığım yüzyılın insanları kadar yabancı bu soru. Ne söylenebilir ki? Bir dünya kuruluyordu o anda. Hiç kimse bilmiyordu. Soramadıklarımıza özgeçmişimiz yazılıyordu.

Şenyıl YEŞİL/Samsun

ŞİİRDE ANLAM

Sedat UMRAN

Şiirde kuru mantığın kurallarına dayanan bir anlam makbul değildir. Şiir şairdeki ruh durumunun tablolaştırılışı olarak düşünülürse, onun irrasyonel güçleri disipline ederek, içsezgisiyle (hads, Intuition) duygu ve düşüncesini bir söz sanatına dönüştürmesi için sözcüklerle özel bir sempatinin içinde bulunması gerekir.

Şiirde anlamı yadsımak, bir söz sanatı olan şiiri yadsımak demektir, ama anlamı çok açık olan şiir de okuyucunun imgelem gücünü harekete geçirmeyeceği için şiirin büyüsünden yoksun kalır.

Nasıl bir mercek güneşin ışınlarını bir odak noktasında toplarsa, bu tam odaklanışın işareti olarak bir siyah duman tüttürürse, şiirde de yoğunlaşmanın sağladığı bir kıvama ulaşmak söz konusudur. Doğuştan getirilen şair yeteneği, şiirin yazılması için gereken bütün güçlükleri kolayca aşar, şairde zorunlukla özgürlük birleşmiştir, onda şiir yazmak sonsuz bir sevinç halinde belirdiğinden, bu itilimden (impuls) yararlanan şair yapıtını ortaya koymakta gecikmez.

Başka insanlarda kopuk olan ruh durumları şairde şiiri yaratmak yönünde kesintisiz bir akış halindedir. Şair yeniyi aramaz, yeni onun fizyolojik yapısından ortaya çıkar. Bu demektir ki yüksek bir şairlik yeteneği şaire yeniyi buldurtur. Şiirde anlam şairin mizacının ona dikte ettirdiği anlamdır, bu bir tür düş mantığıdır, ama düşten farkı şiirde 'iradenin', istemenin bir yaratış sürecini başlatması ile kendini açığa vurur.

Şiir dili konuşma dili gibi her gün kullanılmadığından eskimez, aşınmaz. O şiirde özgün üslubu sağlar, en uzak çağrışımlar iyi birşairde bir araya getirilir, duyarlıklı şair onları büyülü bir şiir dünyasında yeniler, onlara yeni anlamlar ve tatlar yükler.

Gözlem gücünü kullanan şair petrol arayan bir mühendis gibidir. Uygun alanları keşfederek sondajlamalarını sürdürür, birden hiç beklenmedik anda toprağın derin katmalarından petrol fışkırır. Bir iç süreçten geçirilmemiş olan dizeler kristalize edilmemiş dizelerdir. Onlar bize tat vermezler. Şiirde dili aşkınlaştırma olayı gerçekleştirilir. Bu dilin kendine uyanmasıdır. Günlük hayatta eskiyen, paslanan dil, şiirde ölümsüz hayatına kavuşur. Şiirde konusal varsıllık ona çeşni katar. Denenmemiş bir çok konu şairden keşfedilmesini beklemektedir. Nesneleri anonim yaşantılarından kurtarmak, onların kör-düğümlerini çözmek, şairin ödevidir. Böylece nesneler gündelik kullanımdan uzak kalarak bize gizli kimliklerini, iç dünyalarını duyururlar.

Eskilerin teşhis ve intak diye anlattıkları şey bizim divan şiirinde bol bol görülür. Nedim'in şiirlerinde bunun en güzel örneklerine rastlamaktayız.

TERZİ VE MAKARALARI

Renk renk dizilmiş makaralar
Yeşiller, pembeler, karalar
Acılarımızın kopmayan ipliği
Bir elin sapasağlam büktüğü
Bir terzi teyelliyerek diker
Günlerin top top açtığı kumaşını
Dizer üstüne boncuk boncuk gözyaşını
Her birinde takılı kendi iğnesi
Görsek de çalıştığını, duyamayız o sesi
Elinde koskocaman zaman makası
Biçer bize kendine uygun giysiyi
Boydanboya acıyla astarlanmış arkası!..

Sedat UMRAN

JOSEPH KESSEL/ATLILAR

İnci AYDIN

Eser, Afganistan bozkırlarında geçmektedir. Bozkırda, atalardan kalma bir at oyunu etrafında örülmüştür kurgu. Oyunun adı buzkaşıdır. Savaş taktikleri, ustalık, bilgi, beceri gerektiren oyundur bu. Eser, üç ana karakter etrafında geçmektedir: Tursen, Uraz, Gardi Geç, Tursen, buzkaşi oyununda türlü başarılar kazanmış çopendozların en ünlüsüdür. Yaşı gereği köşesine çekilmiştir. Uraz, Tursen'in oğludur. Babası gibi o da buzkaşi oyununda adını duyurmuştur. Ancak baba ile oğul arasında bir iktidar mücadelesi vardır. Eserin temel çatışmasını bu oluşturur. Eserin başından sonuna kadar dağıtılmıştır bu çatışma. Gardi Geç, "Cümle Alemin Atası" adıyla bilinir. Karakterlerin sıkıştığı noktada, yazar yaşlı bilgeyi devreye sokar. Buzkaşi oyunu için özel yetiştirilmiş at Cahil de önemli karakterler arasında yer almaktadır.

Eser, tehlikeli bayırlardan yukarı tırmanan bir kamyon anlatımıyla başlar. Kamyondaki yolcuların arasında Gardi Geç de yer almaktadır. Çizilen atmosfer kül rengidir. İç sıkıcı renk yolcuların durumunu da belirginleştirmek için koyulmuş bir unsurdur. Gardi Geç'in yaşama bakışını görürüz burada. Yaşamak artık anımsamaktan ibarettir yaşlı bilge için. Düzlüğe çıkıldığında mola verilir. Orta Asya'nın göbeğinde, sıra dağların tepeslndeki bu durak yeri, pek çok şehirden insanları bir arada barındırır. Bu insanlar arasından biri Kabil'de Kral buzkaşisi oynanacağını haber verir oradakilere. Oyundan haberdar olanlar heyecanlanır. Diğerleri ne olduğunu bilmedikleri bir oyunun Kabil'de oynanmasını önemsemezler. Bunun üzerine Gardi Geç'e söz düşer. Oyunu anlatmaya başlar. Yazar, pek çok yolcunun geçtiği bir yerde, oyunun haberini verdirmiştir. Bu rastlantısal değildir. Nedensellik ilişkisi sağlam kurulmuştur. Bilmeyenler, buzkaşinin ne olduğunu merak ederler. Masalsı bir üslupla Gardi Geç, anlatmaya başlar.

Eyer üstünde yaşayan ve ölen Moğolların geçtikleri topraklara götürdükleri bir oyundur bu. Biniciler, her türlü koşula dayanabilecek şekilde yetiştirilmiştir. Atlara binebilmek için çopendoz olmak gerekir. Binicinin ünü yayılınca, çopendozların en yaşlıları, en aman bilmezleri bir araya toplanır. Binici, onların önünde sınav verir. Sınavı geçerse, Bay veya Han onu hizmetine alır. Artık onun buzkaşi oynamaktan başka bir işi yoktur. Çopendoz, oyundan yılda yaklaşık yüz bin Afgan lirası kazanır.

Peki nasıl oynanır bu oyun? "Sürüden bir teke seçilir. Kafası kesilip koparılır. Ağır olsun diye gövdesi kumla doldurulup su ile şişirilir. Hayvanın tüylü gövdesi yerle bir hizada olmak üzere sığ bir çukurun içine konulur. Çukurun yakınında bir yere sönmemiş kireçle küçük bir halka çizilir. Buna "Helal" denir. Türkmencede "Adalet Halkası" anlamına gelir. Helal'ın sağ tarafına bir direk, soluna bir başka direk eşit uzaklıkta dikilir. Ne uzaklıkta dikileceği konusunda belli bir kural yoktur. Dört nala bir saat, üç saat, beş saat gidilen uzaklıkta olabilir. Her buzkaşinln hakemleri diledikleri gibi karar verir. Biniciler çukurun çevresinde toplanır. Bazen on, bazen elli, bazen yüz. Hakemin işareti üzerine hepsi başı kesik gövdenin üstüne atılırlar. İçlerinden birisi kapıp kaçar. Peşinde öbür biniciler, sağdaki direğe yönelir. Tekenin gövdesiyle direği dolanıp soldaki direğe götürmesi, onu da dolandıktan sonra halkaya varması gerekir. Başsız tekeyi kireç halkanın ortasına atabilen oyunu kazanır. Ama bu başarıya ulaşmadan önce ne dövüşme, ne kovalamacalar, ne engelleme ve asılmalar, yeniden birbirine girmeler yer alır. Dövüşün her türlüsüne izin vardır. Saatten saate, elden ele, eyerden eyere geçerek başsız teke direkleri dolanır, halkanın yolunu tutar. Sonunda biri tekeyi ele geçirir, öbür binicilerden sakınmayı veya onları alt etmeyi başarır, gövde elinde dörtnala kireç halkasına koşturur, tekeden geriye ne kaldıysa onu şöyle bir sallar ve '*Helal*' diye bağırır."

Oyunun içeriği hakkında bilgi edindikten sonra, Tursen'i tanırız Miamana kentinde. Bir iç çatışma yaşamaktadır Tursen. Yaşlandığını bir türlü kabul etmek istemez. Ancak sabahları koltuk değneklerine tutunarak kalkması, eklem yerlerinin ağrısı hep yaşlılık belirtisidir. Giyinirken zorlanmasına karşın yardımcısı baçayı çağırmaz yardım için. Kimse tanık olsun istemez "Büyük Tursen"in bu haline. Yeteneklerin sınırını ölçme yolu onları son haddine kadar sınamak, her gün sınamaktır Tursen için.

Kamçısı, adeta onun bir parçası olmuştur. "İnsan ve hayvan kanına bulanmış, tere batmış adeta cilalanmıştı". Tursen ve diğerleri, ilin en zangin ve cömert beyinin hizmetindedirler. Tursen aralarında en yaşlısı ve kıdemlisidir. Atlar onun sorumluluğuna verilmiştir.

İnsanların nesneye yükledikleri anlama değinir yazar bu bölümde. Baça Rahim, elindeki toprak testiyi, değerli bir porselenmiş gibi tutmaktadır. Baça, elindeki nesnenin değerini, ne olduğundan çok ne amaç için kullanılacağına göre ölçmektedir. Tursen, baça için zamanın ötesinde bir tanrı gibidir. Bu hayranlık Tursen'e güç verir.

Maimana, Mezar-ı Şerif, Katagan: Hepsi aynı kandadır. Aynı dili konuşurlar. Çocukları yürümekle ata binmeyi aynı zamanda öğrenirler. Üç ilin çopendozları yarışacaktır Kral Buzkaşisinde. Çopendozlar kürklü yuvarlak bir başlık giyerler. Başlıklarının tepesi astragan yünündendir. Kenarları ise tilki veya kurt kürkü ile çevrilmiştir. Bu başlıkları ancak, buzkaşide ustalığını isbat etmiş olanlar giyebilmektedir.

Tursen, ahırların efendisidir. Zengin Bay, sadece parayı sağlar. Gerisi Tursen'in başarısıdır. Taylar onun seçimine göre satın alınır. Çiftleştirilecek aygırlarla kısrakları o kararlaştırır. Hayvanların yemini, yataklığını o denetler. Alıştırmaları, talimleri, eğitimi o yönetir. Her atın hangi yaşta ilk yarışmaya katılacağına o karar verir. Atların her birini yarıştan yarışa izler, kusurlarını düzeltip yeteneklerini geliştirir. Yaralarını, kırıklarını tedavi eder. Oyunda ağır sakatlanan atları o öldürür.

Buzkaşi atları nasıl olmalıdır? Nadir ve zıt nitelikleri bir arada bulundurması gerekir bu atların. Atılgan ve sabırlı, rüzgar gibi hızlı, eşek gibi inatçı, aslan gibi yürekli, özel yetiştirilmiş bir köpek gibi usta. Bu atlar arasında en iyisi Cahil'dir.

Daulabat çarşısı, ilin en eski çarşılarından biridir. Tursen, bu çarşıda, Maimana ilini yöneten kişi, bölgenin buzkaşi başkanı olan bölge yöneticisi, Osman Bay ve atları Kabil'deki kral buzkaşisine katılacak ünlü ahır sahiplerinden ikisiyle buluşacaktır.

Çarşı betimlenir önce. Ticaret, kabullenilmiş yoksulluk ve umursamaz zenginliğin sürüp gittiği çarşıyla birlikte günümüz dünyasına eleştirel bir bakış sunulur. Tursen, bu zamanı sevmemektedir. Rahat konuşan hazırcevaplar ülkesinde Tursen az konuşur. Bu durumu, saygı ve çekince yaratmaktadır.

Daulabat'ta hayvan dövüşlerine büyük bir ilgi vardır. Bu dövüşlerden en çok ilgi göreni yapılmaktadır o gün: Deve güreşi. Bu güreşi izleyenler içinde kurt gülüşlü, ün tutkunu Uraz da yer almaktadır. Babasının kendisini çağırmasıyla, istemeyerek de olsa "Büyük Tursen"in yanına gider. Tursen, herkesin içinde buzkaşi için hazır ettiği "çılgın at"ı oğlunun başkent Kabil'de binmesi için vereceğini söyler. Dahası, yarışı "Çılgın At" kazanırsa, aygır Uraz'ın olacaktır. Uraz başta olmak üzere herkes şaşırmıştır. Yemekler yendikten sonra ayrılırlar. Uraz, kendisini bekleyen Amerikan arabasıyla Kabil'e doğru yola çıkar. Tursen, içindeki boşluğun ne olduğuna anlam veremez.

Bu bölümün başlığı "İki Yıldız"dır. Dolunay, ufuk çizgisinin üzerinde henüz yükselmiştir. Güneş, yolunun sonuna daha varmamıştır. İki yıldız yan yana gelir. Güneş batacaktır. Yerini, geceyi aydınlatan Ay'a bırakacaktır. Güneş Tursen'i, Ay Uraz'ı simgeler.

Başkent Kabil'de buzkaşi oyunu için hazırlıklar tamamlanmıştır. Seyirciler arasında yabancı kadınlar da vardır. Oysa, buzkaşi oyununu kadınlar izleyememektedir. Bütün çopendozlar, kral buzkaşisi için hazırlanmış özel giysiler giymişlerdir. Altmış çopendoz, yarış için hazırdır. Uraz, kendisi dışındakileri küçümser. Kendisi, diğerlerinden farklıdır. Kazanmak için oynar.

Ustalıkla hayvan leşini kapar Uraz. Ancak bir süre sonra eşsiz attan alaşağı edilir. Gururu incinmiştir. Uraz, kendi takımından olsa bile bir başkasının kazanmasını istememektedir. Takım oyununda bireysel zaferin peşindedir. İkinci oyun başlar. Oyunun ortalarında Uraz'ın bacağı kırılır. Kırık bacak, eser boyunca karşımıza çıkacaktır.

Kabil'de bir hastaneye kaldırılır. Kırık bacak alçıya alınmıştır. Avrupalı bir hemşire, Uraz'ı soymuş, ona dokunmuştur. Bir kadının ünlü bir çopendoza bu şekilde davranabilmesi şaşırtmıştır onu. Utanç içindedir. Modern tıpa inanmayan Uraz, bakıcıların otları, merhemleriyle iyileşme özlemi içindedir. Mukhi (seyis), Uraz'ı ziyarete gelir. Kral buzkaşisini, kendi takımlarından Salih'in kazandığı haberini verir. Salih, zaferi Cahil'le kazanmıştır. Çılgın Atla... Eser boyunca Uraz'ın yaşayacağı çatışkının başlangıcını bu haber belirler. Takımı, o olmadan da kazanabilmiştir. Dünya, o olmadan da dönmeye devam etmektedir. Bu yıkım içerisinde hastaneden kaçmaya karar verir. Atı Cahil, seyisi Mukhi de beraberinde. Alçıyı Mukhi'ye kırdırır. Maimana'ya doğru yolculuk başlar.

Kent tuzaklarla doludur Uraz için. Bozkırlara doğru gitmektedirler. Yolda uçan kartalları görürler. Kartal, kentten bozkıra, özgürlüğüne doğru giden Uraz'ı simgelemektedir. İnsanlar en iyi kalabalıkta gizlenirler. Uraz da böyledir. Utancını gizleyebilmektedir. Bacağı sızlamaya başlamıştır. Bedenin acılarıyla savaşı başlar. Bacak yerinden kesilene kadar savaşı sürecektir. Konakladıkları yerde, Kan-

daharlı bir tüccardan "Büyük Tursen"in öyküsünü dinlerler. Öykü, babasının gölgesinden kurtulamamış Uraz'ı rahatsız eder. Güneş simgesi yine karşımıza çıkar. Büyük Tursen'dir Güneş. Çoktan batmış güneşin ışınlarından kurtulmak için eliyle yüzünün üst kısmını örter Uraz. Sakındığı ışık babasından gelmektedir.

Bulundukları yerden ayrılıp tekrar yollara düşerler. Zifiri karanlık bir gecede ilerlemektedirler. Mukhi, en azından, tek bir yıldız görmek istemektedir gökte. O da zamanı gelince olacaktır. Mukhi'nin karınlık yüreğinde, Zere'nin yıldızı parlayacaktır.

Uraz'ın yenilgisi, onu hayata dair düşünmeye götürür. İnsanlara bakışı değişmektedir. Gururu ve yalnızlığı, insanları küçümsediği oranda artmış olan Uraz, ilk kez sorgulamaktadır kendisini ve çevresini. Kurt gülüşü silikleşmiştir. İnsanların övgüsünü kazanmak için giriştiği oyunları anımsar. Kendisini bu oyunlarda görmemektedir artık.

Gökyüzü ve Uraz arasında paralellik kurmuştur yazar. Bütün yıldızları kaybolmuş gökyüzü tüm gurur nedenlerini yitirmiştir. Mutludur o nedenle. Uraz gibi...

Bir tek oyundan vazgeçmemiştir Uraz. Hayat yarışında kaderi alt ederek kazanacaktır.

Sağlıklı ve güçlü seyisinin kendisine acıdığını düşünür Uraz. Bir oyun oynamaya karar verir. Birlikte yola çıktıklarında eğe Uraz ölürse, Cahil Mukhi'nin olacaktır. Böyle bir kararla ömrünün en önemli yarışına girmiştir. Bu kararı belgelemek için bir yazıcı çağırtırlar. Yazıcı gözleri kör bir ihtiyardır. Ancak işinin ehlidir. Uraz yazdıracaklarını söyler. Bu arada, yazıcı nasıl kör kaldığının öyküsünü anlatmaya başlar. Hırslarına yenik düşmüştür. Yazıcının öyküsünü öğrenirken, yazar gerçekleşecek olayların ipucunu bize sunmaktadır. Sanat eserinde hiçbir ayrıntı boş yere kullanılmaz. Kör yazıcının öyküsünün, romanın ilerleyen bölümlerinde Mukhi'nin tutumuyla ilişkisi vardır.

Maimana iline geri dönersek, Uraz'ın haberi oralara varmıştır. Oğlunun bacağının kırıldığını, yarışı kazanamadığını öğrenmiştir Tursen. Tursen'in çatışkısı başlar böylece. Bir yandan soyuna gölge düşürdüğü için oğluna kızmaktadır, bir yandan da oğluna duyduğu kıskançlığın ona kötü talih getirdiğini düşünerek kendisine kızmaktadır. Tekrar genç olma isteğiyle doludur.

Oğlu için ayrılan genç, hırçın ata biner. Bu at, oğlunu simgelemektedir. Tursen, kara atı çatlatıncaya kadar koşturur. Kara at ölür. Onun ölümü, Uraz'ın kral buzkaşisindeki yenilgisidir. Buna neden olan Tursen'in kem gözleridir. Sonunda itiraf eder kendisine. Oğlunun yenilgisine içten içe sevinmektedir. Soylu bir ata haksızlık etmiştir. Atlara verilen önemi eserin ilerleyen bölümlerinde de görürüz. Adeta, yaşamlarının bir parçasıdır. Yıllardır, bedeninin bir parçası gibi taşıdığı kamçıyı bırakır. İnsanlara acı çektirmeyi de.

Mukhi ile Uraz'ın yolculukları devam etmektedir. Uraz'ın bacağı her geçen an çürürken, Mukhi'nin niyeti bu bacaktan çıkan kokudan daha pis bir koku yaymaya başlamıştır. Anlayışlı, iyi niyetli Mukhi'nin yerini bambaşka biri almıştır. Yeni Mukhi, hırslı, açgözlü ve bencildir. Cahil'i ele geçirmek için Uraz'ın ölümünü beklemektedir.

Dilencilikle geçinen küçük göçebelerin ateşini görüp yanlarına giderler. Bunların arasında Zere adlı bir kadın da vardır. Mukhi ile Zere o gün birlikte olurlar. Mukhi'nin birlikte olduğu ilk kadındır. Kadın ve cinselliğe bakışını görürüz Uraz'ın. Cinsellik, tecavüzü, ırza geçmeyi çağrıştırır ona. Şiddet eğilimli yanı, bu konuya bakışında da kendisini gösterir.

Bamiyan kenti yolun yarısıdır. Bu yönde ilerlerken Zere de aralarına katılır. Zere'nin yoksulluğu acıma hissi doğurur Mukhi'de. Diğer yoksulları ve kadınları düşünmeye başlar böylece. Zere, zengin olma hırsıyla doludur. Bu amaçta Mukhi'yi kullanır. Uraz'ın ölmeyeceğini düşünerek, koynunda sakladığı belgeyi ve Cahil'i kaçırmaya karar verirler. Uraz henüz uyumadığı için, ikisini yakalar. Kızın zenginliğe olan tutkusu, Mukhi'nin kızı mutlu etme arzusu yan yanadır.

Yine konakladıkları bir yerde, dövüş olacağı haberini alır Uraz. İki koç dövüşecektir: Yıdırım ve Topuz. Yine simgeler kullanılmıştır. Pençeleri ve gagası vernikle kan kırmızısına boyanmış leş kargası Uraz'ın yakınına konar. Karga ölümü simgelemektedir. Yıldırım ve Topuz, Mukhi ile Uraz'dır. Bu dövüşten biri canlı çıkmayacaktır. İkisinin de savunacak gururu vardır. Oyunun sonucunu belirleyen unsurlar: Dayanıklılık, ustalık, kazanma istemidir. Taktikleri sayesinde Topuz kazanır dövüşü. Uraz'ın tuttuğu koç kaybeder. Ancak dövüş henüz bitmemiştir. Beklenmedik bir anda, Topuz'a bir rakip çıkar. Tek boynuzlu, cılız bir koçtur bu. Uraz, bu koçu tutar ve bahse girer. Cahil'i öne sürer. Tek boynuzlu koç da bir simgedir. Uraz'ın bacağının kesildikten sonraki güçlü duruşudur. Görünüşü zavallı tek boynuzlu koç heybetli görünüşlü Topuz'u yener. Uraz bahsi kazanmıştır. Cesarettir kazanan. Tek boynuzlu koç gibidir o da. Eksikliğini yetkinliğe dönüştürecek güçtedir.

Zere, Uraz'ı öldürmek için türlü yollar denemeye devam etmektedir. Zehirli bez, zehirli su, azman köpekler... Her seferinde de kazanan Uraz olur. Uraz'ı ölüm karşısında uyanık tutan, bacağının acısıdır.

Cahil, yolda ölenlerin gömüldüğü bir mezarlığa sapar. Burada Gardi Geç (cümle alemin atası) ile karşılaşır. Gardl Geç şarabın öyküsünü anlatır, acılarını dindirmek için haşhaş verir Uraz'a. Düş ile gerçek arasında gidip gelir Uraz. Beş Göller'e doğru yola koyulurlar. Dar bir yokuş tırmanmak zorundadır Uraz. Tırmanış, hayatın kendisidir. Bu tırmanışta, acı bilincin canlılığını sağlamıştır.

Kendi iline varmıştır artık. Çobanların yanında konaklarlar. Çobanlardan birinden bacağının kesilmesini ister. Eli ayağı bağlanır Uraz'ın. Kesim işleminden Mukhi ve Zere'nin haberi olmayacaktır. Bacak kesildikten sonra, kendi bedenini yönetecek duruma gelir Uraz. Diğerlerini haberdar etmez. Hatta, ölmek üzere olduğunu gösterir onlara. Mukhi ve Zere ikilisi bunu fırsat bilir. Gece onun üstüne çullanırlar. Uraz, onları oyuna getirmiştir. İkisinin saldırdıkları boş bir yataktan ibarettir.

Bozkıra vardıklarında, Zere ve Mukhi kapatılır. Zere, suçu Mukhi'ye yüklemekte gecikmez. Baba ile oğul, kahvaltı masasına otururlar. Uraz, başına gelen her şeyi anlatır. Maskelerin kırıldığı andır bu, baba ile oğul arasında. Konuşmanın sonlarında maskeler tekrar yüze geçirilir. Yazar, nesneler arasında birlik kurmuştur. Kahvaltı masası, baba oğlun konuşmasının başında gayet güzel çizilmiştir. Maskeler takılırken, tatsız tuzsuz bir görünüme bürünür sofra.

Suçlular hakkında kararı Uraz verecektir. Mukhi'yi affeder. Cahil'l ona verir. Zere'nln ise en yakın zamanda oradan ayrılmasına karar verir.

Uraz için mutluluk, bozkırın kendisidir. Cahil'le bozkırdayken kara, uğursuz bir kuş görür. Bu kuş da simgedir. Hiçbir zaman önüne geçemeyeceği karakteri, kaderidir. Salih için yapılacak kutlama töreninde de kendisini gösterir bu durum. Kendi adının geçtiği bir türkü söylenmektedir dilden dile. Bu Uraz'a yetmemektedir. Kutlamanın olduğu arada, Cahil'le bir gösteri yapar Uraz. Sonra da verdiği kararı açıklar babasına. Buzkaşi yarışlarına katılacaktır diğer illerde.

Tursen, o günün sabahı farklı uyanır. Tepesindeki tavanın çatlağı hepten açığa çıkmıştır. Çizikler, lekeler içindedir. Uzun zamandır bakmaya korktuğu kendi yüzüdür tavan. Nesneler arasında birlik sağlam kurulmuştur tavan-Tursen ilişkisiyle. Başasının kendisine yardım etmesine izin verir Tursen. Kendisini kabul etmiş insanın dinginliği içerisindedir. Artık şundan emindir. Herkes kendi kaderi olan karakterini yaşayacaktır.

*** Joseph Kessel, Atlılar, Fransızca aslından çeviren Dursun Hatko (Behice Boran), II. Basım, 1963.**

AŞK UYKUDA YAŞANMAZ

Buzlarım buharlaşır eser durur yönüne
Kirpiklerin bir tek damla çiğ almaz
Gözlerin ışıldanmaz

Buzlarım eriyerek akar durur yönüne
Dudaklarından geçtim ayakların ıslanmaz
Adımların hlçbir yöne sıklanmaz

Suyun şarkılarını diyaframdan söylerim
Tarafından bir tek notam duyulmaz

Dalgalar çıldırırlar
Aşkın yörüngesinde sevginin yöresinde
Aşk sıçrayıp çırpınır sevgi sana davranır
Ah sen hiç kıpırdanmaz

Yalvarırım yapına beynin hükmetsin artık
Yüreğin seziversin
Aşk uykuda yaşanmaz

Numan EKŞİOĞLU

PALMİYEALTI: İstanbul, İzmir, Akhisar hattı

Bülent HABORA

Birkaç yıllık zorunlu bir aradan sonra, Palmiyealtı'yla yeniden "Merhaba"laşıyorum, İnsancıl dostlarıyla. "Zorunlu ara"nın anlamı, biraz sağlık (Benim değil, en sevdiğim insanın), ama çokcası, kıt kanaat da olsa yaşamak için 24 saatimin çoğunluğunu vermekti... Şöyle açıklayayım: Yılın 8-9 ayı yaz olan İzmir'de, 37-40 derecelerde bile, 30 ay içinde bir kez bile parmağımı denize sokamadım, çünkü çalışıyordum.

Süleyman Beyin "Aile fotoğrafı"ndakilerden ya da Türk-İslam dünyasının büyük atıcılarından din kardeşimiz Recep Beyin takımından olmadığım için böyle yaşamak zorunda kaldım. Her şey bir yana, onur duyuyorum bu yaşamımdan. Onursuzluğun "Erdem" sayıldığı bir ortamda, ben yine de mutluyum. "Ne mutlu Türk'üm diyene"den çok daha önemli, "Ne mutlu onurluyum diyene"lik.

İstanbul'da bir İstanbullu:

Birkaç yıl sonra İstanbul'a geldim, Nesrin'in (Eşim) rahatsızlığı dolayısıyle. (Bu arada şunu söyleyeyim: Ş. Avni Ölez'le Aydın Özakın'ın gösterdiği yakın ilgiyi, dostluğu unutamayacağım.) Bu hastalık yüzünden bazı gerçeklerle karşılaştım. 64 yıllık yaşamım boyunca öğrendiğim, belki de en önemli gerçek oldu: İnsan, ne yaparsa kendi başına yaparmış. Örgütlülükmüş, falanmış-filanmış(!). Küreselleşme yolunda kapitalizm gerekeni yapıyor.Düzen işini görüyor. Ama ben yine de, bazılarının "Fanatiklik" saydığı aptallığıma devam edeceğim. Örgütlülükten sosyalizme uzanan "Gerçek yol" için savaşımı sürdüreceğim, son kalan dinazorlar gibi...

İstanbul'a, elimde "Yeşil kart"la geldim, hiç olmazsa hastane masraflarının bir bölümünü kurtarmak için. Yine eskilere döneceğim. Devrimci ozanlarımızdan Ataol Behramoğlu'nun başında bulunduğu TYS'na bir çokkez başvurdum. Özal'ın dönemindeki emeklilik kolaylığından yararlanmak için. Sağ olsun örgütüm, çok yakından ilgilendi(!) ve ben yeşil kart almak zorunda kaldım. Sanayicilerin, TIR sahiplerinin, 60 parça tarlası olanların aldığı yeşil karttan. Neyse...

Bu yazımda, "İstanbul'da bir İstanbullu"dan söz edecektim. Sağlık olayları dışında gerçek dostlarımı gördüm. Güngör Gençay'ı, Müşür Kaya Canpolat'ı, Ömer Nida'yı, Nurer Uğurlu'yu, Osman Yeşil Çobanoğlu'nu, Cengiz Gündoğdu'yu...

Haaa, bir de İstanbul var, gerçek dost.

Doya doya gezdim kentimi. Bilge Karasu'nun bana öğrettiği, Beyoğlu'ndaki Santa Maria Kilisesi'nin arka sokağındaki "Ortaçağ"ı seyrettim. Hâlâ ortaçağ, o üç tane uydu anteni dışında. İmrahor'a gittim. Yine Karasu'nun bana tanıttığı camlyi gördüm. Devletimiz sahip çıkmış on yıllar sonrası. Duvarla çevirmiş, kapı kilitli. Cengiz Tuncer'e öğretmiştim burayı. O da senaryonun bir sahnesini değiştirip, "Sevmek Seni" filminin bir bölümünü burada çekmişti.

Evrensel gazetesine, yeni yerine gittim. EMEP'e uğradım. Arkadaşlarımı gördüm. TYS'na uğramadım, gerek görmedim. Ama bazı ilginç şeyler öğrendim. Örneğin, benim İzmir TYS Temsilcisi seçildiğimin hemen arkasından, 24 saat geçmeden, İstanbul kökenli olduğum için beni Genel Merkez'e fişfikleyen "Sen, ben, bizim oğlan şairleri"ni.

Örgütlülüğü bugün de savunuyorum.Ne acıdır ki, aday bile olmadığım bu son İzmir seçiminden sonra yine bazı İzmir sanatçıları beni şikayet etmiş TYS Genel Merkezi'ne...

İzmir diye bir yer:

İzmir garip bir kent. Futbolcusundan işadamına kadar herkes bir "İzmirlilik" kompleksi içinde. Adam kalkıyor, "Bizans'a (Yani İstanbul'a) İzmir bayrağını dikeceğiz," diyor. İzmir medyası, "İzmir Partisi" kurmaya soyunuyor, ilerde Diyarbakır, Trabzon partilerinin kurulmasına yeşil ışık yakıyor. Merkezi hükümetl bile sallamıyorlar. Varsa-yoksa İzmir. Sanatçısı da, yazarı da, ozanı da böyle... Araştırmacılar biraz bu konuyu araştırsalar, çok ilginç ve ilginç olduğu denli düşündürücü bir takım gerçeklerle karşılaşabilirler, eminim.

S. Avni Ölez'le ilgili bir "Saygı Günü" düzenlendi İzmir'de. TYS'nin bir İzmirli üyesi, İzmir'deki seçimi tek başına benim ayarladığımı söyledi. Bunu da TYS Genel Merkezi'nden öğrendiğini belirtti. Üstelik de ben bunu, son TYS Genel Kurulu'nda söylemiştim. Birileri, din kardeşimiz Recep gibi atıyor, ama kim? Çünkü ben, "Yeşil kart" çıkartmak için İzmir'deydim, TYS Genel Kurulu'na katılma-

mıştım. Aslında herkes haklı, çünkü Türkiye'de "Yalandan kimse ölmüyor"

Ben yanlışımı biliyorum. Arkadaşlarım Bilsen Başaran ve Metin Erten'le birlikte, TYS İzmir Temsilciliği olarak 2 yıl içinde, 200'den fazla etkinlik yapmıştık. 1 Eylül etkinliğine de katılmıştık, birileri gibi korkmadan. "Polis gelir, 1 Mayıs'a katılmayalım,"dememiştik. Savaşa karşı da TYS İzmir Temsilciliği vardı. Pir Sultan Abdal'da da, Türkçe Günleri'nde de, Nazım Hikmet Yılı'nda da (Övünmek gibi olmasın dünyada Nazım Hikmet Yılı'nı ilk başlatan İzmir TYS oldu.) Sümerbank'ın, Tekil'in peşkeş çekilmesine karşı olan eylemlerde de vardık. Yerel televizyonlarda da, radyolarda da, bize karşı olan gazetelerin sayfalarında da vardık. Biz, iki yılda, birileri gibi 3 "Sen-ben-bizim oğlan etkinliği"yle değil, 200'den fazla ağırlıklı etkinlikle çıkmıştık. Bu acıttı birilerini. Onun için bizim afişlerimizi yırttılar. Afişlerimizin yırtılmasına karşın açık hava tiyatrolarını doldurduk...

Neyse... Aydıncıkları affetmiyorum... AKP'nin iktidara gelmesine bu tip kokteyl aydınlarının karşı çıkmaya hakları yok. Bu kafada gittikleri için de içkili lokantalarda "Vatan, millet, Sakarya edebiyatı"nın ötesine gidemiyorlar.

Akhisar:

Manisa'nın Akhisar İlçesinde yüzlerce yıldır kutlanan bir şenlik var: Çağlak Festivali... Tam 544 yıldır kutlanıyormuş.

Bir söyleşi için gittim Akhisar'a. İlk kez 1941'de gitmiştim, babam göstürmüş beni. Bir yaşındaydım, doğal olarak hiçbir şey anımsamıyorum. 63 yıl sonra bir daha gittim.

1972'de, Avrupa'nın en temiz kenti seçilen Chur'a (İsviçre) gitmiştim. Sigaramı yere atamadım, çünkü her yer pırıl pırıldı. Akhisar da Chur gibiydi. Üstelik her yer mis gibi kokuyordu. "Kadını da, erkeği de parfüm kullanıyor galiba," diye düşündüm. Yanılmışım, belediye bu temiz koku işini hallediyormuş.

Belediye Başkanı Erdoğan Kamburoğlu DSP'den seçilmiş. Sonra YTP'ye geçmiş. Hangi partiden olursa olsun, hiç önemli değil. Yaşadığı kenti ve insanlarını seven bir kişi. Halkla hep iç içe. Tek başına yapmıyor, doğal olarak tüm işleri. Sinem Kabasakal, Gazi Kızılçelik ve başka ardaşlar ona yardımcı oluyorlar. İlerdeki bir yazımda, olanakların elverdiğince Akhisar'ı anlatmaya çalışacağım. Aslında böyle bir kent yazılmaz, yaşanılır.

Önümüzdeki yerel seçimde adaylığını koymayacakmış Erdoğan Kamburoğlu. Halkıyla birlikte, lunapark eğlencelerinde bile omuz omuza, kucak kucağa olan böyle bir insanı, böyle bir belediye başkanını zor görür Akhisarlılar ya da başkaları...

GÜNEŞE YÜRÜYENLER

İnsancıl Emekçilerine

Yürüyoruz yılanlı patikalarda
Elimizde çiçek demetleri
Yanımızda
Denizin maviliği
Bulutların pamukluğuyla

Gözlerimiz ufukta
Düşecek her an
her damla
alnımızın açıklığına

kucak açıyoruz
evrendeki
canlılığı yansıtan
yıldıza...

Medet TURAN

İstanbul, İzmir derken Akhisar'la noktalıyorum. Ama İstanbul'a da, İzmir'e de, Akhisar'a da yine döneceğim. İstanbul'da içim buruldu, gözlerim doldu; İzmir'de üzüldüm ve biraz da birilerine acıdım; Akhisar'da içim mutlulukla, sevinçle doldu... Üzüntüleri de, sevinçleri de ilerde yazmaya çalışacağım...

KURGULAR*

Sabiha ÇETİNKAYA

I. Kurgu

Küçük bir dünyası vardı, küçük kadının. Daha çocuktu ve karnı burnuna kadar şişkin. Çocuğu olacaktı, çocuğun. Doğururken gıcırdayan karyolanın demir parmaklıklarını ufacık elleriyle sıkmış, bedenindeki bir başka çocuğa bağırmıştı: "Çabuk doğ!" diye. Ayaklarından başına kadar deniz kaplamıştı, her yeri sırılsıklamdı. Parıldayan güneşin etrafı ısıtmaya başladığı vakit, doğdu oğul.

Günlerdir ağlıyordu bebek. Tozlu sundurmanın altında bekleyen kadın suskundu. Alamıyordu kucağına bebeğini... Gözleri haykırdı: "Ağlama bebem!" diye.

Üç ay geçmişti. Küçük kadın, ufak dünyasında olduğundan daha küçülmüş, bir noktaya dönüşmüştü. Susmuyordu oğlu. Alıp yeniden bedenine sokmak istedi onu. Büyük nine: "Ağlama oğul, başkasının başını yakma oğul!" diye ağıt yakar oldu.

Küçük bebeği, büyük bir çınar altına götürdüler. Büyük beyaz bir çaput alıp, dilek dilediler Tanrı'ya "Oğul sussun, sesi çağlayan nehrin sesine karışıp akıp gitsin, bir daha dönmesin" diye. Susmadı...

Yaşam devam ediyordu. Küçük kadın bez yıkıyordu avluda. Daha kucağına alamamıştı oğlunu. Evin ikinci katındaki küçük odada, bebek iç çekerek ağlıyordu. Kadın, ellerinin köpüğü ile oğlunun odasına baktı. Sessiz bir haykırış: "Ağlama...." Yanaklarından sığ bir okyanus kaydı.

Kızıl saçlı kadının saçlarını topladığı bir vakit, oğul sustu. Bağırdı bir komşu açık pencereden sokağaX "Bebek sustu!" Küçük kadının kucağına verdiler bebeği ilk defa. Körpe göğüslere yöneldi oğlanın dudakları... Sessizce, gözlerini yumarak emdi sütü ve kadının içindekileri. Bebek de, kadın da rahatladı.

Küçük dünyası olan kadının, dünyasındaki bir başka sokakta büyük nine haykırıyordu. "Dede öldü... Yaktın oğul... Ağladın, başkasının başını yaktın oğul!" diye. "Çocuk ağladı. Çünkü ufacık kalbi hissetmişti dedesinin öleceğini... Gün görmemiş ruhunu sıkmıştı, ağırlaşmış, bir o kadar garipleşmiş ihtiyarın cansız bedeni" dediler. Nine haykırıyordu. "Başkasının başını yaktın çocuk!"

Sundurmanın altında misket oynuyordu oğul. Yuvarlak camdan misketleri sarı saçlı kadına tuttu, gözlerini kısarak içlerine baktı. Bakarken ağlamaya başlamıştı. Küçük kadın, korkuyla çocuğa koştu: "Başkasının başını yakma oğul!" Çocuğun ayağı takılmış, düşmüş, canı acımıştı. Yerden kalktı, ağlayarak üstünü silkeledi... Tozlu yüzünden akan gözyaşlarını koluna sildi... Çamurlu gözlerle baktı ve "Düştüm ana" dedi...

Küçük kadın ile nine, çaresiz ve bilgisiz olduklarından olumsuz kurgu yaptılar. Çocuğun, dedesinin ölümünü hissetmesi, gerçeklikte karşılığı olmayan bir düşünceydi. Bu kurgu, çocuğu hiç yalnız bırakmadı. Çocuk, hayatı boyunca savaşların, afetlerin nedenini kendisi bildi. Mücbir sebeplerin kaynağı oldu...

II. Kurgu

Mustafa'ya babaannesi bakardı. Üzeri küçük pembe çiçeklerle bezeli, zemini kahverengi, önden üç düğmeli geniş elbiseler giyerdi Mustafa'nın babaannesi... Elleri çilli, tombul, tipik bir büyükanneydi. Mustafa babaannesinin kadın olduğunu, kendisini yıkarken kocaman memelerini gördüğünde anladı. İşte o an, elbisenin üzerindeki pembe çiçekler, başından aşağı akan kaynar suya karıştı. Ne büyük hayal kırıklığı ne ürkütücü bir gerçek! Mustafa'nın ninesi kadındı! Zaten Mustafa, babaannesinin adının Zişan olduğunu da liseye gidene kadar bilmedi. Çünkü, Zişan Hanım torunun gözünde büyükanneydi.

Görünürden başka bir şey yok diyebilir miyiz? Olan, hiç de "bu kadar" değil. Mustafa öyle bir kurgu yapmıştı ki, görünürün ardında başka bir şey olmadığına kendini inandırmıştı. Babaannesi bir kadındı, öğrenince de şaşırdı... Kurgu, kafamızda büyüttüğümüz düşünceler ağıdır. Araştırma yapmaksızın edindiğimiz bu yanıltıcı bilgi yumağına göre de işyerinde yöneticiler, ulaşılmaz patron... koskoca kadınlar, adamlar ebeveynlerin gözünde bir türlü büyümeyen çocuk... annelerimiz sevişmeyen kadın... Cengiz Gündoğdu yanlış yapmayan adamdır.

III. Kurgu

Okumayı seven bir çocuktum. Her şeyi okurdum, elime ne geçerse... Bana uygun olup olmadığını bilmeden... Henüz on yaşındayken Çetin Altan'ın *"Viski"* adlı bir romanını okudum. Kitaptaki Sarhoş Serseri, kaşık kadar suratı olan, kara kuru sıska kızı bir güzel beceriyordu. Tüm erkeklerin, Sarhoş Serseri gibi davrandığını düşündüm... Öğ-

retmenim... babam... Alper... dayım... Kurgularından kaçmak için, bacaklarını göğsüne kadar çeker, ufaldıkça ufalır, dokunulduğunda tostoparlak olan tespih böceklerine dönerdim. Yanlış bilgi, olumsuz kurgu yapmak için yeterlidir.

IV. Kurgu

Kadın kurgular: "Türkiye'ye döneli beş gün oldu ve beni hiç aramadı. Oysa ben onu tam iki yüz gün bekledim. Dönüşünün üçüncü günü, 3 Nisan... Melis ile buluşmuş. Bana yazdıklarından anlıyorum buluştuklarını... Yıllık iznini uzaklarda kullanırken, onunla birlikte konsere gitti. İnanmaktan bahsediyoruz, insanı araştırmaktan... Neye inanacağımı bilmiyorum..."

Kadının bilmedikleri: Adam, denizden döndüğü için, henüz karaya adapte olamamış...zaten hiç kimseyi de aramamıştı... 3 Nisanda kuzeni Suna ile buluşmuştu. Adam da kadını tam iki yüz gün beklemişti... Konsere Melis'le gitmişti... çünkü arkadaşıydı. Sonra.... Kurgulayan kadın adama "hicap duydum" başlığı taşıyan bir yazı yazar: "Kendimle hesaplaştım dün. Size davranışlarımın kaynağını buldum. Güvensizlik ve sevgililik ilişkisinin nasıl olması gerektiği hususunda bilgi eksikliği... Güvensizlik sana değil... kadınlara karşı da değil... Melis'e hiç değil... Sanırım kendime. 'Siz bu öyküye inanıyorsunuz ama nedense kendinize aynı derecede inanmıyorsunuz gibi geliyor bana. Sorun edilemeyecek şeyleri sorun ediyorsunuz ama bunların temeli olmadığı için olduğu gibi üzerinize yıkılıyor... sonra da canınız acıyor' demiştiniz ya, haklısınız. Kendime inanmıyorum. Birazcık kendime inansam bu kuruntuları yapmayacağım. Olumsuz kurgunun bir örneğini böylece göstermiş oldum... Demek ki, 'invida'* denilen ve içimizde olup olmadığını merak ettiğimiz bu kavram, bende ziyadesiyle varmış... *'Franboğaz'* adlı yazınızı okudukta 'haklı' olduğunuzu gördüm, bu durumdan hicap duydum. Kendimi çok kötü hissediyorum, özür dilerim. Size inanıyorum."

Temelsiz bir yapının altında kalmaktır kurgu... Kendini yakından görmek, bir ders çıkarmaktır.

Son Kurgu

Yağmurun ıslak öpücükleri ile sarsılan ağaç dallarının, büyük ürpertiyle yeşil renkli bir orgazm içine girmesini izlemektir kurgu... Bahar olmaktır... düşten, düş ısırmak...

**invidia: Latince'de kıskançlık*
(*) Hayat Dersleri'ndeki sunumun metni

BEYAZ VE SİYAH

Ben beyazdım
Soğuk, uzak
Buz tutmuş su damlası
Sen siyahtın
Uzak ve sıcak...
Görebildiğim bin renk
Yakıcı kum taneleriydi
Tutsak edilmiş yüreğinde
Yaklaşamasam da...
Eriyebilirim,
Gökkuşağı olurum, gözlerinde

Nalan ÇELİK

Öykü

GÜLÜMSEDİ

Çiğdem İSTANBULLU

Az güneşli soğuk bir kış günüydü. Denizin koyu mavisi rüzgarla oynaşıyordu. İnsanların, yazın denize doğru akan bir nehir gibi doluştukları sahil boştu. Kışın soğuk sessizliği çay bahçelerini sarmıştı. Yeryüzü ve gökyüzünü gri tonlarla kaplamıştı kış. İnsanlar ve binalar, gri içerisinde şekilleri seçilemeyen siyah lekeler halindeydi. Çay bahçelerinin masaları kaldırılmış, masaların yerini toprağa dönüşmekte olan yapraklar almıştı. Kışın da denize bakıp çay içmeyi sevenler için salonlar açılmış, çaylar demlenmişti. Her yanı pencerelerle çevrili salon, denize en yakın olanıydı. Salon ile denizin arasında, asfalt dökme koşu yolu bulunuyordu. Fazla geniş olmayan salonda, masalar birbirine oldukça yakındı. Bu yakınlık, masalarda oturanların birbirlerinin konuşmalarını kolaylıkla duymalarına neden oluyordu. Yüksek bir rafta duran televiyon açıktı. Salonun ortasındaki kömür soba sessizce yanıyordu. İstemeden de olsa duyulmuş konuşmaları, bir süre sonra dikkatle dinlemeye başlamıştı, merak edenler. Kapının sağındaki iki masada oturanlar, kendi aralarında yüksek sesle konuşmaya başladılar. Konuşulan konunun devlet-millet meselesi olması diğer masalarda oturanları da hareketlendirdi. Böylesine can alıcı bir konuda herkesin diyecek bir sözü vardı. *"Bana kalırsa..."* ya da hiç kimse buna gerek duymadığı halde *"bana sorarsanız..."* diye başlayan konuşmalar yapılıyordu.

Salonun gündemine düşen, komşu ülkeye olası saldırı konusuydu. Konu, tabağa küt diye bırakılan çay bardakları kadar yerini bulmuştu. ABD dünyanın en büyük devleti, bizim dostumuz. Televizyondan, dostumuzun yanında savaşacak erlerimizin şehitliği hakkında açıklamalar yapılmıştı. Öyleyse çıksın savaş. Başbakan savaş olmasın, ülkeler, bizim gibi dost olsun diye gerekenleri yapmıştı. Basına uzun açıklamalar, ülkeler arasında barış yolculukları. Şimdi aklını kullanmanın zamanıydı... Konuşmaların devamı, en faydacı hayallerin sınırlarını zorladı. Sobaya yakın oturan yaşlı adam gururla konuşuyordu. Askerdeki oğlu sınıra "sevk edilmişti" Yaşlı adamın konuşması, televizyon izleyen birkaç gencin, gülüşmeleriyle bölündü. Gençler, kocasının her fırsatta aldattığı aktristle ilgili haberi izliyorlardı. Masasında açık gazetesini bırakıp konuşmaları dinleyen, orta yaşlı adam, yanındaki gençleri susturdu. Yaşlı adam, konuşmasını bitirdi. Acı bir gururla. Böyle önemli konuşmalar yapılırken gülmekle hata yapan gençler, televizyon kapatılarak cezalandırıldı. Zaten, herkes diyeceğini demiş, sanki savaşa gidip dönmüştü. Salonu, silahlardan çıkan duman, nur yüzlü şehitler ve bir miktar para doldurdu. Sessizlik çoğalarak sürdü.

Salondaki gözler, neredeyse aynı anda kapıdan gelen sese döndüler. Kapanan kapının yerine oturan kilit sesi, sessizliğin ortasına düşmüştü. Kapının önünde siyahlar giymiş bir kadın, kımıldamadan duruyordu. Ona yönelen gözler, boş olan iki masa ve onun arasında gidip geldiler. Nereye oturacağını tahmin etmek istiyorlardı. Oturdukları yerde sıkıntılı bir kıpırdanma oluşturdular. Kadın hemen çekip gitmek istiyormuş gibi duruyordu. Gözbebekleri, sağa ve sola ürkek ürkek döndü. Uzun paltosu, kısa kesimli saçları, boynuna doladığı şalı ve eldivenleri ile adeta siyahın esiriydi. Onun görüntüsünün verdiği şaşkınlıkla sessizlik, yeniden salonu doldurdu. Giysilerinin içinde kaybolmuş bir beden vardı. Zayıftı, inceydi demek az kalır. Kadın duruyor, içeridekiler bekliyordu. Esaretinin bir zincirini kırarcasına çıkarttı, sağ elindeki eldiveni. Yavaş hareketlerle, çantasından beyaz bir mendil aldı. İnce parmaklarını kapatan mendili burnuna götürüp tuttu. Uzun uzun kokladı. Böylece, giysilerle teni arasındaki siyahla beyazın mücadelesi büyüdü. Yüzü defterin yeni açılmış sayfasıyla aynı aklık içindeydi. Dudaklarındaki ve gözlerinin altındaki morluklar, sayfadaki karalamalardı. Elindeki mendille sıkıca tutuyordu, ağzıyla burnunu. Kadının uzayan hoşnutsuzluğu, garsonu harekete geçirdi. Güler yüzlü bir tavırla yaklaştı yanına. Kadın, elini indirip bir şeyler söyledi. Garson onaylayan baş sallayışıyla ayrıldı yanından. Kadın, hızla dışarı çıktı. Başını yukarıya kaldırıp derin derin nefes aldı. Tuttu. Bıraktı. Gözlerini sildi. Yürüdü.

Bahçenin, salondan uzak bir köşesine gelip bekledi. Onun için bir masa çıkartıldı, bahçeye. Sandalyesini bir kez daha sildirip oturdu. Çantasını dizlerinin üzerine aldı. Az şekerli kahvesini getiren garsonun, *"Başka bir isteğiniz var mı?"* sorusuna *"Hayır"* dedi. Yalnız kalınca sandalyesine yaslandı.

Şöyle, kendiliğinden düzenli nefes alıp verdi. Sağ tarafında kalan salondakiler, durumu bir aşağılanma olarak alıp onlarda kadın hakkında birkaç laf ettiler.

Başını sağa ya da sola çevirirse, aniden istemediği birini veya bir şeyi görecek olmaktan tedirgin doğruca karşıya bakıyordu. Karşısındaki deniz serilmiş, sallanıyordu. Bu çay bahçesine daha önce geldiği yoktu. Tatil günlerinde asla yapmadığı bir şeyi yapmış, evden dışarı çıkmıştı. Alışveriş yapmak istemişti. Ama sokakların kalabalığında olacak iş değildi. Caddeden ayrılıp daha tenha bir sokağa girmiş, kalabalığı gittikçe arkasında bırakıp sahile inmişti. Eve dönmek için sokakların kalabalığının azalmasını beklemeye karar vermişti. İçerisi sıcak da olsa, salon onun için kalabalıktı. Yüzünü yaralayıp gözlerini yaşartan soğuk rüzgara rağmen, bahçede oturmuştu. Yalnız kalmak istiyordu. İstemekten öte, bu, onun için nefes almak, su içmek kadar gerekliydi. Arada bir yoldan geçenler, biraz uzağında salondakiler yine de onu yalnız bırakmıyordu. Baktığı denizi değil, onları görüyordu. Böyle anlarda, göğsü sıkışıyor, gözleri yaşarıyor, öksürüklere boğuluyordu. Başını yukarı kaldırıp gökyüzünün boşluğunda oksijen arıyordu. Üzerine cam bardak kapatılmış karafatma gibi oradan kaçmak istiyordu. Çıkış arayışları ciğerlerindeki oksijeni tüketiyor, cam ona ihanet ediyordu. Bitkin bir haldeydi. Kahvesinden bir yudum aldı.

Bakıp, bir türlü göremediği denizle karşılıklı oturmaları sürüyordu. O da, deniz gibi içinde dalgalar taşıyordu. Belki de iyice sokulup, kaynaşmalıydılar birbirlerine. Kendi denizine dalıp uzun süre kalıyordu orada. Mendiliyle, penceredeki buhara dokunur gibi gözlerini sildi. Elini indirip gözlerini açtığında, bir süredir ona bakmakta olan adamı farketti. Küçük bir şaşkınlıkla elini fincanına götürüp başını sola doğru çevirdi. Yavaşça döndüğünde, hâlâ bakmakta olduğunu gördü. Kahverengi paltolu, yeşil kasketli adam elleri cebinde ilgiyle bakıyordu. Kadın, başını yine çevirdi. Mendilini kokladı. Gitmiştir, diye düşünüp birkaç dakika sonra döndü, çekinerek. Gitmişti. İçindeki kimsesizliği duyumsadı, insansız manzarasıyla baş başa kalınca. Çok geçmeden manzarasına yine aynı adam boyandı. Adam yanındaydı. Elinde sandalyesini tutuyor, aynı ilgiyle bakıyordu. "*Özür dilerim*" dedi adam. Kadın, mendilini burnuna tuttu. "*Oturabilir miyim?*" dedi. Kadın, ona bir kez bakıp indirdiği gözlerini yeniden kaldırdı. Cevap vermeden baktı. Orta boylu, esmer biriydi. Kasketinin kenarlarından çıkan saçları, beyaz çizgiler taşıyordu. "*Doğrusu, beni heyecanlandırdınız, sizinle sohbet etmek istiyorum*" dedi. Kadının aklına, heyecan duyulacak hiçbir şey gelmedi. Neden, heyecan duyulur ki diye düşündü. Hiçbir şey söylemeden bakıyordu. Oturmamasını söylemek istedi. Bir neden bulamadı. Sustu. Adam, gözlerini ondan ayırmadan elinde tuttuğu sandalyeyi masanın altına yavaşça yerleştirdi. Konuşmaya devam etti. Yüzünde, içten bir gülümsemeyle: "*Yağmurda yürümeyi sever misiniz?*" diye sordu. Cevap beklemeden "*Ben çok severim*" dedi. "*Karın yağışını pencereden izlemektense, sokağa atarım kendimi. Denizi, kışın da severim, yazın da. Bakın biz burada olduğumuz için deniz ne kadar mutlu. Koyu mavisi, açık bir tona dönüyor. Dalgalarıyla kucaklıyor bizi.*" dedi. Coşkuyla, heyecanla konuşuyordu. Kadın, denize doğru çevirdi gözlerini. Kendi denizinden çıkıp karşısında çırpınıp duran denizi gördü, kısa bir an. "*Şehirde yaşamanın öylesine güzel yanları var ki. Anladığım kadarıyla siz de benim gibi düşünüyorsunuz*" dedi, adam. Kadın, mendiliyle burnununu tuttu. Birkaç kez zorlanarak nefes aldı. Suskunluğunu sürdürdü. "*Tiyatroya, sinemaya, müzik dinletilerine, sergilere gidebiliyorsunuz. Sonra, istediğinizde binaları arkada bırakıp doğayla da kucaklaşıyorsunuz. Üstelik mevsimler engel olmuyor. Kışın, üşürüm diye, denize karşı oturmaktan korkmuyorsunuz*" dedi. Kadın, kafasında birçok soruyla baktı, adama. Hiç düşünmediği bir konuşmaydı bu. Ne demek istiyor; mevsimler, doğa... "*Mevsimler mi? Hayır! İnsanla kucaklaşamayan, doğayla nasıl kucaklaşır ki*" dedi, kadın. Kelimeler, istemdışı dökülmüştü, dilinden. Adam gülümsedi: "*İnsanlar mı? Onlar da doğanın içinde. Hiç bilmediğiniz, bazen adını duyup kendisini görmediğiniz, bazen adını da kendisini de bildiğiniz, tanıdığınız çiçekler gibi. Beni, küçük bir toprak parçasından çıkıp büyümüş bir papatya olarak düşünün. Ben de; sizin kırların yeşili arasındaki kırmızı gelincik olduğunuzu düşüneyim. Doğayı kucaklamak bu yüzden heyecan vericidir. Herhangi bir kara parçasında... nergisler, gelincikler, papatyalar vardır*" dedi, adam. Kadının aklındaki sorulara birçoğu daha eklendi. Çiçek mi? O, daha çok dikenleri düşünüyordu. Doğa; diken, çalı, çırpı. Şehir; beton ve demir diyordu. Çiçekler. Ben bir gelinciğim, salondaki garson bir menekşe... O da bir papatya. Kim bu adam? Ne istiyor? Bu laflarıyla mı?... diye düşünüyordu. Adam, hâlâ ayakta duruyordu. Yüzünde aynı gülümseme. Kadın, aklında cümle cümle duydukları, yüzünde şaşkın bir ifade bakakaldı. İçinden, heyecan diye geçirdi. Mendiline baktı. "*Hoşçakalın*" dedi adam. Arkasını dönüp yavaş yavaş uzaklaştı. Kadın, onun arkasından baktı. Papatya gidiyor dedi, kendi kendine. Yaşamındaki bütün insanları aklından geçirdi. Otuz yıllık yaşamında çocukluğunda ya da gençliğinde doğa yaşama bir dekordu. Kimse ondan söz etmemiş, önemsememişti. Mendilini kokladı. Tanıdığı erkekler, anne-

lerinin şımarttığı küçük çocuklardı. Erkek olmak, bir kadınla sohbet etmemek demekti. Ama o, sohbet etmek istiyorum demişti. Annesi de ona, erkeklerle konuşmamayı her şeyden önce öğretmişti. Konuşma, bakma, gülme demişti. Dinlememezlik edemezdi annesini. Derin derin nefes aldı.

O, bir papatya, ben bir gelinciğim... ya işyerindekiler... başka tanıdıkları yoktu. İşyerinde tanıdıklarım da çiçek mi, diye düşündü. Onlara *"Evimde rahat bir soluk alıyorum"* diyordu. Onlar da fazla açılmayı sevmeyen, kendi içine kapalı biri, diye düşünüp üzerine gitmiyorlardı. İşyerinde, birkaç insanı bir araya getirecek her teklif hayır ile karşılanıyordu. Hiç kimsenin evine gitmiyor, kimseyi de evine davet etmiyordu. İşyerinde, sık sık öksürüklere boğuluyor, aynı sıklıkla pencereye çıkıp bekliyordu. Bir doktora görünmesini söyleyenler oldu, ama o kimseyi dinlemedi. Yaşadıklarını kalabalık yerlere, bağlıyordu. Bunu biliyordu. Nefes almak, onun için bir sorun olmaya başladığında sinemadaydı. Bu yüzden başka bir sebep düşünmüyordu. Bir yıl önceydi. Sinemaya bir adamla gitmişti. İlişkileri başlayalı bir ay kadar olsa da, adam; kadına öyle yakın durmuyor, onu kibirli bir tavırla süzüyordu. Kadın, daha önce böyle bir ilişki yaşamadığı için ne yapacağını bilmiyordu. Bir ara adam; pek düşük olmayan bir ses tonuyla, *"Bu giydiklerin sana hiç yakışmıyor, anneannemin de seninki gibi bir eteği vardı"* dedi. Modadan, mankenlerin defilelerde sergilediği kıyafetlerden söz etti. Göğsünde bir sıkışma oldu. Yutkundu. Eliyle boğazını tuttu. Bir şey demedi. Adam, bununla kalmayıp filmin oyuncusunun ondan daha güzel olduğunu söyledi. Ona bir zavallı gibi davranmayı sürdürdü. Filmin ilk yarısını izliyorlardı. Kadın oyuncu, yakın plan çekimle sergiliyordu yüzünü. Birden oyuncunun yüzü annesinin yüzüne dönüştü. Filmin güzel oyuncusu annesiydi. Annesi beyaz perdeden elini uzatıp; sol elinin üzerine sertçe vurdu. Kaşığı alıp sağ eline verdi. Bir tırnak makasıyla geldi. Tırnaklarını; en dipten, canını yakarak kesti. Saç fırçasının acısı burnunu sızlatıyordu. Oturduğu koltuktan, elini kısa saçlarına götürüp hızla kalktı. Annesi kayboldu. Adam, ona şöyle bir bakıp ilgisini bölmeden filme döndü. Yavaşça oturdu koltuğuna. Elini göğsünün üzerine koyup, başını sağa sola çevirdi. Önce içerisinin çok havasız olduğunu düşündü. Sonra, göğsü balon gibi sönmeye başlayıp gözleri yerinden çıkacak vida gibi oldu. Oksijeni içine çekemiyordu. Dayanacak gücü kalmadı. Yerinden kalktı. Salondan çıktığında anladı. Nefes alamayan sadece kendisiydi. Salondakiler güzel kadın oyuncu için sıradan bir Amerikan filmini keyifle izliyorlardı. Tuvaletlere doğru yürüdü. Yüzüne su vurup duvara dayandı. Bir süre bekledi. Rahat rahat nefes alıp verdi. Tam çıkmak üzereyken; annesi yine karşısındaydı. Yavaşça eteğini kaldırdı. Gözleri yağmur yüklü bulutlar gibi doldu. *"Tuvalet kağıdı kullandım anne"* diyerek, indirdi iç çamaşırını. Öylece duruyordu. Dışarıdan gelen sesler onu kendine getirdi. Toparlandı. Filme ara verilmişti. Sinemadan hızla çıktı. Adamı bir daha görmedi. Bir iki denemeden sonra, sinema, lokanta, pastane, tiyatro gibi yerlere gitmemeye karar verdi. Evi tamamen onundu. Yalnızdı. Çocukluk arkadaşlarıyla bir iki akrabayla görüşmeyi bıraktı. İnsanlarla birliktelik neredeyse nefes almadan yaşamaktı. Yüzü gün geçtikçe soldu. Kemikleri, derisini delmek üzereydi. Her nefes alışında kumaşı içine çekiyor, boğuluyordu. Her gün biraz daha... akşamları erkenden yatıyor, sabahları uyanamıyordu.

Yalnız kalabileceği, evinin dışında bir de parklar vardı.Şehir içerisindeki bu bir avuç yeşil alanda, ağaçların altında oturuyordu. Bir gün, yine bir ağacın altında oturuyordu. Etini budunu sallayıp koşan bir kadına takıldı gözleri. Uzun süre bütün şaşkınlığıyla izledi. Şaşırmasının nedeni; kilolarına, kalın boynuna rağmen kadının neşeli oluşuydu. Şişman kadın, kendine bakıldığını anlamıştı. Onun oturduğu ağacın altına geldi. Kollarını iki yana açıp daireler çizer şekilde hareket ettirdi. Olduğu yerde koşar gibi yaptı. Göz gözeydiler, bekleme sürerken. Bir filin hortumu, yerdeki her şeyi süpürüyormuşcasına nefes alıyordu, şişman kadın. Oradaki bütün oksijeni içine çekiyordu. Kollarını indirip gülümsedi ve *"Nasılsınız?"* diye sordu. Karşıdan, cevap yerine ters ters bakışlar ve bir çığlık geldi. Bütün gücüyle çığlık atıyordu. Şişman kadın, korktu. Biraz geri çekilip ona baktı. Canın cehenneme der gibi salladı elinin tersini. Koşusuna döndü. O, sustu. Daha önce fark etmediği bir şeyi fark etmişti. Başkalarının yanında nefes alamıyordu. Ama nefesini sık sık dışarıya veriyordu. Kötüydü. Öyle ya! dedi kendi kendine. Siyah kumaşı içime çekip dışarıya taze orman havasında oksijen veriyorum. Ben onları rahatlatıyorum.

O günden sonra; erkekler dönüp dönüp baktıkları için sapık, kadınlar; kısa, kalın boyunlu olduklarını için çirkin çocuklar; sümüklü, uzun tırnaklı ve dağınık saçlı olmuşlardı. Karar verdi. Bundan böyle, birilerinin yanında nefes almak da vermek de yok.

İşyerinde ayrı bir odasının olması, yapacaklarını kolaylaştırıyordu. Odasına gelenleri, şirketin bölüm şefi olarak; *"Buyurun"* ya da *"Ne vardı"* diye karşılıyor, her iki durumda da ses tonunu sertleştiriyordu. Çoğunun kapıdan ileriye fazla gelmelerini engelliyordu. İçeride, uzun süre kalacak olurlarsa, yerinden hiç kalkmadan konuşuyordu. Penceresini yaz kış açık tutuyor, odasından çıkmıyordu. İşyerinden erken çıkabilmenin yollarını araştırıyor, her

gün biraz daha aceleyle evine gidiyordu. Artık, hayatı, evi arasındaki yoldan oluşuyordu. Çay bahçesine geldiği, cumartesi gününden üç gün öncesine kadar, hayatı bu şekilde sürüp gidiyordu. Çarşamba akşamı, deliğinden içeri hızla girip tehlikeyi arkada bırakan, bir fare gibi evine geldi. Evinin her yerinden aynı kötü kokuları almaya başladı. Evinin her köşesine parfüm sıktı. Uzun uzun ve sık sık yaptığı gibi bir işti evini temizlemek. Kokuya sebep olacak hiçbir şey yoktu. Çöpler ya da uzun süre beklemiş yiyecekler onun evinde bulunmazdı. Koku değişmiyordu. Her yere baktı. Dolapların, koltukların arkasına, altına yok, bulamadı. Yorgun bir halde koltuğuna çöktü. Bir süre sonra uyuyakaldı. Yanı başındaki sese, aniden uyandı. Aynı cümleyi yineleyip duruyordu ses: "*Tuvalet kağıdı kullan.*" Ertesi gün; yolda, işyerinde, aynı koku, aynı ses, aynı cümle yinelenip durdu. Cumartesi alışverişe çıkma nedeni; koku giderici parfümler, güzel kokulu mendiller almaktı. Evdeki mendillere parfüm sıktı, onları elinden bırakmıyordu. Sürekli burnuna tutuyor, kendince kokuyla başa çıkmaya çalışıyordu. Ama alışveriş yapamamış, caddenin kalabalığı yolunu kesmişti.

Hesabı ödedi. Garson uzaklaşırken kalktı, hızlıca yürümeye koyuldu. Sürekli önüne bakarak yürüyor, mendilini burnundan ayırmıyordu. Bulabildiği en tenha sokakları dolaşıp kendi mahallesine geldi. Sokağın başındaki çiçekçiyi ilk kez görüyormuş gibi durup bir süre baktı. Kapının önündeki iki basamağı hızla çıkıp, çiçekçinin kapısını açtı. Dışarıya, elinde bir demet kır çiçeği ile çıktı. Mahallenin bakkalına uğrayıp,.dört şişe kolonya ve altı kutu mendil aldı.

Bakkal, "*Cenazeniz mi var?*" diye sordu. Anlamsız anlamsız bakıp mendiliyle gözlerini sildi. Cevap vermeden çıktı. Bakkal, bir cenaze olduğundan emin, başsağlığı diledi, o çıkarken. Apartman kapısında, silahlı avcılarla köpeklerinin kovaladığı tavşan gibiydi. Eli titrese de kapıyı açtı. Merdivenleri koşarak çıktı. İkinci kattaki dairesinin kapısında, anahtarını iki kez yere düşürdükten sonra kapıyı açabildi. Kendini içeriye atıp kapıyı hemen kapattı. Bir süre eli kapının kolunda öyle kaldı. Rahat bir soluk alıp arkasına döndüğünde onu gördü. "*Olamaz, olamaz..*." diye inledi. Çantası elinden yere düştü. Öfkeyle, "*Çay bahçesinde yoktun*" dedi. "*Salondaydın ha! Anne sen yıllar önce öldün, ölüler üşümez*" dedi. Elindeki poşeti mutfağa bırakıp çiçekleri suya koydu. İçerisi yine aynı kokuyla doluydu. "*Üşümedim ben* " dedi. "*Tamam çantayı kaldırıyorum*" dedi. Öfkesi gözlerinden taşıyordu. Çantayı kapının yanındaki askılığa astı. Paltosunu çıkarttı. Elindeki mendili bumunda tutup kokladı. Koridoru geçip banyoya girdi. Yüksek sesle "*Kimseyi beklemiyordum*" dedi. "*Elimde, elimde tuvalet kağıdı*" dedi. Ellerini yıkarken aynada kendisine şöyle bir baktı. "*Biliyorum anne, sen benden daha güzelsin, senin ince uzun bir boynun var*" diye söylenerek mutfağa geçti. Alt çekmeceyi açıp bıçağı aldı. Tezgahın üzerine bıraktı. Buzdolabından; marul, soğan, salatalık, maydanoz çıkarttı. Hepsini tek tek yıkadı. Bıçağı eline aldı. Kesmeye başlamadan önce bıçağa uzun süre baktı. Şimdi hayatta olmayan babası, o daha on beş yaşındayken, yine mutfakta. Annesi durmadan konuşurken... eski, ahşap evde üzerine, cam bardak kapatıp böcekleri izlerken. Annem, otuz yıldır bana öğrettikleri ile hep hayatımdaydı diye düşündü. Son üç gündür peşimi bırakmıyordu. Mutfağın penceresini açtı. İçeride oksijen iyice azalmıştı. Pencereden içeriye döndüğünde, annesiyle burun buruna geldi. Sol elindeki bıçağa baktılar ikisi de; "*Bildiğini biliyorum anne*" dedi. Salata tabağını dolaptan indirdi. "*O mu? Kim olduğunu bilmiyorum, niye yalan söyleyeyim. Tanımıyorum*" dedi. Mutfak masasında, duran beyaz vazo içerisindeki renk birliğine baktı. Masaya yaklaşıp eğildi. Çiçekleri kokladı. Kimdi o adam? Ben bir gelinciğim, o da bir papatya. Doğa, deniz, mevsimler, yağmur, kucaklamak... Sohbet etmek istiyordu. Bir insana kendini anlatmak ve onu dinlemek... Gülümsedi. Yarın yine sahile inecekti. Olmazsa, haftaya cumartesi gidip aynı yerde oturacaktı.

Yüzündeki gülümseme çoğaldı.

Ilık Bir İstanbul Gecesinde Değil

Kardeşim Pelin'e

İnsanın sadece birine sarılmak ihtiyacı
duyduğu
Soğuk bir Ankara gecesinde
karşılaşmalıydık
Daha sonuçsuz kalmadığı sarılmaların
İntihar eden kardeşine
Karşılıksız kalan aşkıma

Bu yüzdendir
İçime alırcasına içine girercesine
Sarılmam sana

Mustafa TABAK

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

2 Mayıs Cuma

Bilim Teknik dergisinin geçen sayıda verdiği ekte şöyle bir söz gördüm. *"Anımsar mısın, sen doğduğunda ağlıyordun, çevrendeki herkes gülüyordu. Öyle bir hayat sür ki, sen öldüğünde herkes ağlasın, senin yüzündeyse anlamlı bir gülümseme olsun. Eski Tapınak Yazıtından. KseniUS"*

Bu söz beni derinden etkiledi. Kimseyi ezmeden, sömürmeden, insani bir çizgide yaşayan ancak böyle yapabilir. İnsanımızı sömüren, insanımızı çürük yapılarda oturtan kişilerin yüzünde, anlamlı bir gülümseme olmayacak öldüklerinde.

İşte Bingöl... Hafif bir yersarsıntısı... Çöken yatılı okul... yüzlerce çocuk enkaz altında.

Hele dün *Milliyet*'te Melih Aşık'ın köşesi.

1 Mayıs 1977'de Taksim'de 34 insan katledildi. Dönemin savcılarından Çetin Yetkin'le konuşmuş Melih Aşık. *"Açılan dava ne oldu?"* diyor Melih Aşık. Çetin Yetkin şöyle diyor, *"Katliamın asli failleri hiçbir zaman araştırılmadı. Feri fail olarak birkaç kişi yakalandı, onlar da kısa sürede beraat etti. Bir kişi bile mahkum olmadı."*

Melih Aşık'ın *"Neden böyle oldu peki?"* sorusuna bu kez Çetin Yetkin şöyle yanıt veriyor, *"Aylar sürmesi gereken soruşturma sadece 28 gün sürdü. İddianamede mahkemeye sevk ettiğimiz sanıklar ikinci derecede faillerdir, asli failleri Tanrı'ya havale ediyoruz gibisinden garip bir cümle yer aldı. Asli failler hiçbir zaman araştırılmadı. Tek elden yapılması gereken soruşturmayı 30 civarında savcı, ayrı ayrı yaptık. Bazı deliller göz göre göre yok edildi. Örneğin alanda bulunan patlamamış bombalar daha sonra garip bir şekilde adli emanette kayboldu. Alanda görevli komando jandarma üstteğmen ifadesinde, Sular İdaresi'nin üzerinden 5-6 kişiyi silahlarıyla birlikte yakalayarak 1. Şube ekibinin şefi Mete Altan'a teslim ettiklerini açıkladı. Mete Altan, bana böyle kişiler teslim edilmedi, Sular İdaresi'nin orada masum insanlar vardı, biz de onları serbest bıraktık dedi. O Mete Altan daha sonra hızla terfi ettirilerek Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı'na kadar yükseltildi."*

Melih Aşık, *"Siz davaya bakan mahkemenin duruşma savcısıydınız, değil mi?"* diye soruyor. *"Evet. Ama ikinci duruşmada, fazla ileri gittim diye başsavcı beni duruşmadan attı."* diyor, Çetin Yetkin.

Melih Aşık'ın son sorusu şu. *"Sonuç?"* Çetin Yetkin sonucu anlatıyor, *"Dönemin Başbakanı Demirel ve sonraki Başbakan Ecevit bu olayı iç ve dış karanlık güçlerin tezgahı olarak niteleddiler, üzerine mutlaka gidileceğini söylediler. Ama hepsi lafta kaldı. 1 Mayıs 1977 katliamı bana göre 12 Eylül'e giden yolun başlangıcıydı, bu yüzden özellikle üzeri kapatıldı."*

Türkiye'de bütün kırımlar bu düzenek içinde yapıldı. Kırımdan sonra söylevler çekildi. İlgisiz kişiler gözaltına alındı, ilgisiz kişiler tutuklandı. Yıllarca süren duruşmalardan sonra, herkes aklandı.

Türkiye'de iktidara gelen partinin yapacağı ilk iş, bu kırımların sorumlusunu bulup çıkarmaktı. Ama hiçbir parti bu işe el atmadı. Ölenler öldü, kalanlar acı içinde yaşıyor.

1 Mayıs 1977'de ben de Taksim'deydim. 1 Mayıs'ı kutlamanın sonuna gelmiştik. Yaşlı bir hanım, *"Ölmeden 1 Mayıs'ı kutladık"* dedi, silahlar patladı.

Bu olayın, daha sonra buna benzer olayların insanı nasıl yıkıma uğrattığının hesabını iyi biliyor kırım düzenekçileri.

Altmış yaşına geldim, şu ülkede esenlikli tek bir gün yaşamadım. Her gün mutlaka sinir bozucu bir şey olur. Hiçbir şey olmasa yersarsıntısı olur.

Tek umut, Türkiye'yi esenlikli yaşatmayanların ölürken, yüzlerinin darmaduman olmasıdır.

5 Mayıs Pazartesi

Dil-içi çevirisini Ahmet Necdet'in yaptığı Şeyh Galip'in *Hüsn-ü Aşk* adlı eserini okuyorum. *(Adam Yayınları)*

Hüsn-ü Aşk'ın yazılmasının öyküsü şöyledir. Asıl adı Yusuf olan Şair Nabi, Attar'ın *İlahiname* adlı eserinden pek etkilenir, *Hayr-Âbâd* adlı bir eser yazar, 1705 yılında. *Hayr-ı Âbâd* pek beğenilir. Hiç kimsenin *Hayr-ı Abâd* kadar güzel bir eser yazamayacağı söylenir. İşte bu söz üstüne Şeyh Galip *Hüsn-ü Aşk*'ı yazar.

Şeyh Galip, bu olayı *Hüsn-ü Aşk*'a şöyle anlatır, *"Ben bir dost meclisine mahrem oldum / Ve o cennet içinde ödem oldum // Meclis ama sevginin gül bahçesi / Dost ehlidir bülbüllerin hepsi // Sözünü tartan şairdir her biri / Cümlesi genç elde hazineleri (...) Kimi zaman okunurdu 'Hayr-Âbâd' / 'Na-*

bi' olunurdu hayr ile yâd // Doğrusu şu ki acayip bir eserdir / Erbabının yanında muteberdir // deyip Nabi'nin eserini eleştirir Şeyh Galip.

Attar'ın eserinde ne eksiklik vardı da *Nabi Hayr-Âbâd*'ı yazdı demeye getirir. Bunun üstüne dostları, *"Gel, davan için kanıt gerek şimdi"* derler. Bundan sonrasını Şeyh Galip şöyle anlatır, *"O hevesle kalemi ele aldım / Bu kırık şiiri yazıp kurtuldum // Eksiklerime vardır itirafım / Şöyle ki boşuna değildir lafım // Evren kumaşı kötü renkliyse de / Halep bezinden geri kalmaz yine // Tanıdık bir şehirden olan bilir / Bizim malımız da nereden gelir."*

Ahmet Necdet, *Hüsn-ü Aşk*'ı bugünkü dile uygularken kullandığı yöntemi şöyle anlatıyor. *"Elinizdeki yapıtı, şimdiye kadar yayımlanmış öteki Hüsn-ü Aşk'lardan farklı kılan temel özellik nedir? Bu özellik, hiç kuşkusuz, Hüsn-ü Aşk'taki koyu Osmanlıcadan kaynaklanan dil güçlüklerini çözümlemek ve onun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla başvurduğu yöntemdir: Daha önce bir Divan şiiri antolojisi için uyguladığımız eski şiirimizi bugünün diliyle yeniden şiir olarak kurma veya kurgulama, başka sözcüklerle ifade etmek gerekirse, dil-içi çeviri yöntemi."*

Ahmet Necdet, *Hüsn-ü Aşk*'ın sesini yakalamış. Yine de bu eserin tadına varabilmek için bir hazırlık döneminden geçmek gerekir. Çünkü bu eser *"Aşk'ın, Diyar-ı Kalb'e"* gezisidir. Maddenin tutsağı olan, aşkı, maddenin dışına çıkartmayan günümüz insanı, *Hüsn-ü Aşk*'ın düz anlamında kalır. *Hüsn-ü Aşk*'ın doyumsuz tadına varamaz.

Ahmet Necdet eserin sonuna küçük bir sözlük eklemiş. Bu, eserin anlaşılması açısından yararlı.

Hüsn-ü Aşk dikkatle okunursa, insanın aşk gözerimini boyutlandırır. Bunu önemsiyorum. Türkiye'de de ayaküstü kültürü oluşturuldu. Ayaküstü yemek... ayaküstü dostluk... ayaküstü aşk.

Nerde o, eskinin aşkları demiyorum. Eski yaşanamaz. Ayrıca eskinin ille de güzel olduğunu söylemiyorum. Ayaküstü eskiyi değil, insanın yaratıcılığını yıktı. Her şeyi, ucundan, iğreti tutarak yaşıyoruz.

Kırılması gereken bu. Ayaküstü, gelip geçici değil, yaratıcılığıyla kalıcı, derin, anlamlı ilişkiler kurabilir insan. Hem de eskisinden daha güzel.

Şeyh Galip, bakın ne der, *"Hazinede yeni usul gözettim / Ben açtım hazineyi, ben tükettim."*

Ne güzel. Sen aç hazineyi. Başkalarının önüne atıverdiği kırpıntılarla yetinme.

Şeyh Galip, hazineyi açmaktan söz ediyor. Hafız, yeni insanın yaratılması gerektiğini söyler.

Sorun, doğrudan doğruya insan sorunudur. İnsan, ne ararsa başkasında değil, kendisinde aramalıdır. Şeyh Galip, *"Senin idrak gücün varsa eğer / Onları bırak da bana kulak ver // Kısaca olayların yenilenmesi / Yeni sözlere sebep teşkil etmez mi."*

Şeyh Galip şairlere şöyle seslenir, *"Köhnemiş söze sakın sürme el / Bir kez söylenmiş ise senden evvel."*

Şairane Övünme bölümü şöyle biter, *"Şu zaman ki tek şairden eser yok / Söz sultanı benim, başka şair yok."*

7 Mayıs Çarşamba

Geçen gün bir arkadaşım, kendisi yazardır, bir dergide karşılaştığı saygısızlığı anlattı. Üzüldüm tabii. *"O kişi hiç çıraklık yapmamış anlaşılan..."* dedim. Sonra bu dediğimi şöyle açıkladım. *"Ben dört yıl Günay Akarsu'nun yanında, yedi yıl Kemal Özer'in yanında çırak durdum. Bir dergi yöneticisinin nasıl davranması gerektiğini öğrendim."*

Gerçekten de çıraklık son derece önemlidir. Hiç çıraklık yapmadan bir yere gelenlerin ilk önce burunları büyür. Dergi yöneticisiyle o karar verecektir, bir ürünün dergide yayınlanmasına.

Karar vermek doyumsuz bir taddır onun için. İstediği ürünü yayınlayacak, istediği ürünü yayınlamayacak.

Ne büyük bir iktidar değil mi. Masasında büyük bir ciddiyetle oturur, karşısındakine tepeden bakar. Karşısındaki hele gençse, bakışlarıyla tuznan buz eder genci.

Dergisinde yayınlanacak her ürün, onun beğenisine uygun olmalıdır. Hele bir de siyasetle ilgileniyorsa, siyasetine de uygun olmalıdır. Sözgelimi o yönetici, savaşı, haklı, haksız diye ayırıyorsa, *"haklı savaş var mı"* diye soran bir şiiri yayınlamaz.

Diyelim dergisi için bir konuda dosya hazırlanacak. Görüşlerini enikonu bilmediği kişilerden yazı ister. Aaa, o da ne, görüşlerine aykırı bir yazı gelmiştir. O yazıyı yayınlamaz.

Çıraklık yapsaydı bilirdi, yazardan bir yazı istenirse, o yazı yayınlanır. Çıraklık yapsaydı, enikonu incelemeden yazı istemezdi ondan bundan.

Bundan ötürü, bizim dergilerimiz çoğunlukla soğuktur. Buna karşılık *İnsancıl* sıcaktır. Bunun nedenini hep sorarlar bana. Bunun nedeni şudur. Ne Berrin Taş, ne ben, kendi düşüncelerimize, kendi beğenilerimize uygunluk aramayız ürünlerde.

Bu sorun gündeme geldikte, hep şöyle derim. Kendi beğenimiz, kendi düşüncemiz koşul olsaydı, Berrin Taş'la benim ürünlerim dışında ürün yayınlamazdık.

Edebiyat dünyası, değişik türde güzel çiçeklerden oluşan bahçeye benzer. Kimi karanfili yeğler, beğenir, kimi şebboyu... İşte bundan ötürü, şiirde, romanda, öyküde yarışma olmaz. Sen, karanfili yeğlersin, ama *"En güzel çiçek, birinci gelmesi gereken çiçek karanfildir"* diyemezsin.

Kültür dünyasında çeşitlilik önemlidir. Bir derginin yönetmeni beğeni yargısıyla estetik yargıyı karıştırmamalıdır.

Peki, diyelim benim eleştirdiğim bir romanın övgüsü yapılabilir mi *İnsancıl*'da. Tabii yapılır. Vedat Türkali'nin *Güven* kitabını eleştirmiştim. Karşı yazı geldi, yayınladım.

Temel Demirer, bir başka dergide Memet Fuad'ı övdü. O yazı *İnsancıl*'a gelseydi yayınlardım.

Karşı düşünceden korkmayız biz.

İnsancıl dergisi hiç kimsenin babasının çiftliği değildir. *İnsancıl* dergisi, yalnızca yöneticilerinin, beğenilerini, düşüncelerini sergilediği dergi değildir.

İnsancıl, İnsan için çıkan dergidir. Yanlışımız ortaya çıkacak diye insandan hiçbir şeyi saklamayız biz.

Tek ölçütümüz, şiir, öykü diye sayıklamamak, düşünce diye saçmalamamaktır.

Neden biz böyleyiz. Tekçiliğe alıştırılmışız da ondan. Sözgelimi, *"Türkiye Türklerin"* deriz. *"Türkiye her insanın"* diyemeyiz. Kimileri de *"Halkımızın % 99'u müslüman"* diye övünür. Keşke halkımız, çeşitli dinlerden, ateistlerden oluşsaydı.

Karşı düşünce çatlak sestir bize göre. Susturulmalıdır. Karşı düşüncede diye eziyet gören de, hapis yatan da böyle düşünür. Tek doğru düşünce, kendi düşüncesidir. Düşüncesinin yanlış olabileceği hiç aklına gelmez.

Bakın Recep Tayyip Erdoğan'a. Bir iki eleştirildi. *"Onlar ruh hastası"* dedi çıktı işin içinden.

Peki, bu, hep böyle mi gidecek. Gitmez. Değişir. Değişir ama zor değişir.

9 Mayıs Cuma

İlkyaz geldi ya, sabahları, gökyüzünün görünümü tekdüzeleşti. Yalnızca güneşin doğuşuyla güzelleşmiyor gökyüzü. Bulutlar da gerekli. Doğa, bu tekdüzeliği bitkilerle bozuyor. Çiçek açmış rengarenk ağaçlar güzelleştiriyor çevreyi... Yürürken orda burda sürünen solucanlara dikkat ediyorum. Kimileri dikkat etmiyor, basıp öldürüyor solucanı.

Solucan işte... savunmasız. ABD karşısında tıpkı solucana benziyor Türkiye. ABD postalı, şimdi üstümüzde *"Benim dediklerimi yapmazsan ezerim seni"* diyor.

Hayatında hiç baskıyı kabul etmemiş, hep bağımsızlığını korumuş bencileyen kişiler derin bir üzüntü içinde. Ona buna eğilip yaşayanlar... *"Evet efendimciler"* yine korkuyla ellerini oğuşturup, ABD'nin postalını yalıyorlar.

Yazık... bize çok yazık.

Bağımsız, demokratik Türkiye için mücadele edenler, bu ülkede hapse atıldı, bu ülkede hapsedildi.

Kim yaptı bunları.

Kim yapacak *"Küçük Amerika olacağız"* diye ABD'nin ardında, ABD'nin bastığı yere basanlar Irak işinde hafif yan çizdiler, *"Ezerim seni"* diye kükredi ABD.

ABD'ye *"Aklını başına al, çek şu postalını, yoksa darmaduman ederim seni"* demek var ama...

Yürürken aklımda şu türkü, *"Kadir Mevlam senden bir dileğim var / Beni muhannete muhtaç eyleme / Eğer muhannete muhtaç eylersen / Kara topraklara gark eyle beni."*

Tam bu sırada bir solucan gördüm. Eğildim, baktım. *"Ah"* dedim, *"seni anlıyorum solucan. Ne kadar korunmasızsın."*

Türkiye'yi korunmasız bırakanları kargışladım.

14 Mayıs Çarşamba

Geçen gün *Radikal-Kitap*'ta bir yazı okudum. Ferit Edgü, *Selam sana büyük usta* başlıklı yazıda Sait Faik'i övüyordu. Önce üstünde durmadım bu yazının. Ama daha sonra bu yazının beni rahatsız ettiğini anladım.

Acaba Ferit Edgü'den dolayı mı rahatsız oldum diye düşündüm önce. Çünkü Ferit Edgü, okuru kandıran biridir.

Nasıl mı kandırır. 1991 yılında, 8 Eylül tarihli *Yıldız Güncesi*'nde yazmıştım bunu. Unutulmuştur. Yeniden özetle anlatayım. Ferit Edgü oturmuş bir yazı yazmış. Boris Harloff adlı bir yazar varmış gibi, Boris Harloff'tan çeviren Ferit Edgü diye. *Yeni Dergi*'ye götürmüş. Bu yazı *Yeni Dergi*'de yayınlanmış. Memet Fuat'a şöyle demiş mi bilmiyorum, *"Bu yazıyı ben yazdım. Ama Boris Harloff'tan çeviri diye yayınlamak istiyorum. Tabii Boris Harloff adlı bir yazar yok."* Bunu söylemişse, kandırmacaya Memet Fuad da katılmış olur. Söylememişse Memet Fuat'ı da kandırmışlar.

Bundan sonra olay şöyle gelişiyor. Adalet Ağaoğlu, bir yazarın okuru kandırmayacağını düşünüyor. *Hayır* adlı romanında Borris Harloff'tan söz ediyor. Bunun üstüne Fethi Naci, *Adam Sanat*'ta soruyor, *"Yazar Boris Harloff. Sahiden Yaşadı mı Adalet Ağaoğlu?"*

Ben olay için şöyle demişim, *"... bu edebi değil, insani bir sorundur."*

Ferit Edgü'nün yazısını okudukta, ilk elde beni rahatsız eden, acaba yine kandırılıyor muyuz duygusu oldu. Belki de bu yazıyı Ferit Edgü yazmadı. Birine yazdırdı. Okurları kandırmak için kendi adını koydu. Yıllar sonra belki de *"O yazı benim değildi"* diyecek.

Bu sabah yazıyı dikkatle okudum. Kuşkum kalmadı. Bu yazı Ferit Edgü'nündü. Birileri, Sait Faik'in öykülerine gerçeküstücü demiş. Sait Faik'in öykülerine gerçeküstücü diyenleri şöyle eleştiriyor Edgü, *"Elli yıllık yaşamım boyunca bu hödüklerle az karşılaşmadım."* Gördünüz mü. Sait Faik'i eleştirdiniz mi hödük oluyorsunuz.

Ferit Edgü, Sait Faik için şöyle diyor, *"Sömürünün yalnız sınıfsal olmadığını, insanoğlunun toplumundaki (handiyse bokluğun, diyecektim ve bu, sanırım daha doğru olurdu) sonucu olduğunu..."*

Bu dil Ferit Edgü'nün dilidir. Bu kez okuru kandırmamış ama, kendini kandırmış. Bakın ne diyor Ferit Edgü, *"Gerçeküstücülüğün, bir okul, bir akım olmanın ötesinde, bir dünya görüşü olduğunu bilmedikleri, gerçeküstücülüğü sözcük anlamında algıladıkları için Sait Faik'in düş dünyasının kapılarını açan bu öykülerine gerçeküstücü dediler."*

Gerçeküstücülük bir dünya görüşü değildir. Ama kapitalizmden, burjuva dünyasından nefret eden küçük burjuvazinin dünyayı algılamasından doğmuş "edebi bir akımdır." Gerçeküstücüler genellikle Freud'un etkisinde kalmışlardır. Gerçeküstücülük bilinçaltına, rüyalar dünyasına kaçıştır.

Karşı gerçekçi bir akımdır.

Tabii burda bir ayrım yapmak gerekir. Bir sanat eserinde simge, eğretileme benzeri öğelerin kullanımıyla, gerçeküstücülüğü karıştırmamak gerekiyor.

Sait Faik'e geldikte. Sait Faik gerçekçidir. İnsanı anlatır. İnsanı sever. Ferit Edgü gibi insanı aşağılamaz.

Sait Faik, gerçekçi öykücülüğümüzün mirasıdır. Ferit Edgü'nün ustası değildir Sait Faik. Ferit Edgü burda da kendini kandırıyor.

Sait Faik, gerçekçi yazarın ustasıdır.

Ferit Edgü, Sait Faik'i eleştirenlere hödük diyor. Peki Yahya Kemal için ne diyecek. Yahya Kemal, Sait Faik için şöyle diyor, *"Sait Faik çok şişirildi, kendisini tanırdım, cahilin biri idi."*

15 Mayıs Cumartesi

Koştur koştur yaşarken, birdenbire bir panele gittim. O tatsız olaydan sonra Berrin Taş'ı yalnız bırakmamak için, *İnsancıl* dışındaki bütün etkinliklerimi kaldırdım.

Sarsıntı bütünüyle geçmedi. Hani diyorlar ya, büyük yersarsıntısından sonra artçı sarsıntılar gelir, işte öyle. Artçı sarsıntılar sürüyor.

Genç arkadaşım şair-öykücü Burcu'yu severim. Cerrahpaşa'da Tıp Fakültesinde okuyor Burcu. Kimi öğrenciler, *C.T.F. Tıp Öğrencileri Kulübü* kurmuşlar. Burcu bu *Kulüb*'ün düzenlediği açık oturuma çağırdı beni.

Üç kişiydik açık oturumda. Ben, öğrenci Ozan Toroman, bir de Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu.

Hamzaoğlu'nu dinlerken, "İyi ki geldim" dedim. İçimde dolaştı durdu sevinç. Şimdi sizlere bu sevincimin nedenini anlatacağım.

Niyazi Berkes'in *okumuşla, aydını* ayıran bir ölçütü vardır. Okumuş, diyelim hekim olsun. Bu hekim hastaları dışında hiçbir sorunla ilgilenmez. Ülkenin sorunları bir yana, hastalığın toplumsal nedenlerini bile düşünmez. Diyelim, okumuş iktisatçı olsun. Böyle bir iktisatçı, yalnız kendi konusuyla ilgilenir.

Aydına geldikte. Aydın bir hekim, bütün sorunlarla ilgilenir. Aydın iktisatçı da böyledir.

Onur Hamzaoğlu, aydın bir hekim.

Batırılan bankalardan, batıkların halka getirdiği yükten, faizlerden, hastalığın toplumsal nedenlerinden söz etti.

Bir aydını dinlediğim için, bir aydını tanıdığım için sevindim. Sevincim kişisel değildi tabii. Onur Hamzaoğulları oldukça, insanlığı hiç kimse geriye götüremez. Şimdi Türkiye'de olduğu gibi bir duraklama yaşanabilir. Ama bu geçicidir.

Ben düşüncelerimi kendime saklamam. Beğenmezsem beğenmediğimi, beğenirsem beğendiğimi söylerim. Onur Hamzaoğlu'nun aydın olduğunu, kendisini tanıdığım için sevindiğimi söyledim.

Onur Hamzaoğlu Kocaeli'nde, insan türüne katkı için mücadele ediyor. İşte bu nokta beni umutlandırıyor. Türkiye'nin birçok bölgesinde ben bilmesem de birçok insan Hamzaoğlu gibi yaşıyor.

İnsanlık için umut yeşeriyor.

19 Mayıs Pazartesi

Bugün bayram. Gerçi birçok kavramın içeriği bozuntuya uğratıldı. Yine de karşı cumhuriyetçilere karşı cumhuriyetle ilgili bayramları korumak gerekiyor. Ama şunu da bilmek gerekiyor. İnsani, eşitlikçi bir düzene karşı olanlar her alanda soğuk savaşı devam ettiriyor.

Bakın nasıl.

Önce gazetelerde okudum. *Tusiad*, liseler için felsefe kitabı hazırlatmış. Sonra *Dicle Haber Ajansı*, *Tusiad*'ın hazırladığı bu kitabı getirdi. Geçen hafta bu değerlendirmeyi yaptım. Ajans benimle yapılan söyleşiyi basına geçecek. Yayınlanır mı, yayınlanmaz mı bilmem. Ama ben *Tusiad*'ın hazırladığı *Felsefe 2002* adlı kitabı burda değerlendirmek istiyorum.

Önsözde şöyle deniyor, *"Felsefenin geliştirdiği eleştirel düşünce ve sorgulama becerisi sonunda bilimsel düşünce ve yenilikçi buluşların da temelini oluşturmaktadır."*

Önsözde felsefeyle demokrasinin ilişkisinden de söz ediliyor... Felsefe... demokrasi... bilim... eleştiri... düşünce... sorgulama. Bu kavramlar güzel. Ancak bu kitapla felsefe öğrenen biri demokrat olmaz. Hiçbir şeyi sorgulamaz. Çünkü bu kitap bilinci dumura uğratır.

Şimdi bunu göstereceğim.

Kitap şöyle başlıyor, *"Uzay ve zamanda yer alan uygarlıkların, çeşitliliğine rağmen bütün halkların tekniklere, inançlara, büyüsel ve dinsel tören-*

lere, estetik etkinliklere sahip olmuş bulunmaları dikkate değerdir. İçerikleri bakımından, değişik olmalarına karşılık insan dehasının her yerde var olan bu ifadeleri, dinsel, teknik, sanatsal (ve teknik ile bilimde bilimsel kaygının tohum halinde bulunması ölçüde bilimsel) biçim altında, kültürün kaynağını evrensel insan doğasında bulunduğunu göstermektedir."

Bu bölümü kim yazdı acaba. Belli ki Yayın Yönetmeni Prof. Dr. Tülin Bumin. Önce şunu söyleyeyim. Böylesi bozuk bir dille türkçede felsefe gelişmez. Önce bu bilinsin. İkinciye geldikte... uygarlıklar, insan dehasının ya da evrensel insan doğasının sonucu değildir. Uygarlığın kaynağı insanın emeğidir. Hele Sümer'de, Mısır'da, Yunan'da uygarlık kölelerin emeğiyle ortaya çıkmıştır.

Bir kitabın önce dili düzgün olmalıdır. Sonra doğru bilgi vermelidir.

Hegel'in o ünlü önermesi için şöyle deniyor, *Felsefe 2002*'de, *"Akılsal olan her şey gerçek; gerçek olan akılsaldır. Eğer bu cümle yalnızca gerçek olan her şeyin akılsal, yani zihinle kavranabilir, hiç olmazsa akılla açıklanabilir olduğu anlamına geliyorsa, akılcılığın kusursuz bir tanımıdır."*

Hegel'in o ünlü önermesi üstüne *"Eğer"*le başlayan bir yorum yapılıyor. Daha sonra bu yorum, bir başka yoruma dönüşüyor, *" Hegel, tarihin tümüyle zihinle kavranılabilir, akılla anlaşılabilir olması gerektiği şeklindeki bu cesur ve verimli fikirden, gizlice bir başka fikre, her şeyin akla uygun olduğu, meydana gelen ve geçmişte meydana gelmiş olan her şeyin sadece anlaşılabilir değil, aynı zamanda haklı olduğuna geçmektedir. (...) Böylece, 'kölelik, Engizisyon, çocukların çalıştırılması, gaz odaları, nükleer hazırlıklar' haklı çıkarılabilirler."*

Hegel'in o ünlü önermesi, *"Gerçek olan her şey aklidir, akli olan her şey gerçektir"* için Engels şöyle der, felsefede hiçbir önerme, Hegel'in meşhur "Gerçek olan aklidir, akli olan her şey gerçektir' tezi kadar, dar kafalı hükümetlerin minnettarlığını ve dar kafalılıkta onlardan aşağı kalmayan liberallerin öfkesini üzerine çekmiş değildir."

Dar kafalı liberaller, Hegel'in bu önermesinden *'kölelik, engizisyon, çocukların çalıştırılması, gaz odaları, nükleer hazırlıklar haklı'* çıkarılabilir. Oysa Engels şöyle der, *"... Hegel'e göre gerçek (realite) bütün şartlarda ve bütün zamanlarda, belirli toplum ya da siyaset durumuna uygulanan bir vasıf değildir asla. Tam tersine Roma Cumhuriyeti gerçekti. Ama onun yerine gelen Roma İmparatorluğu da gerçekti. 1789 Fransız monarşisi öylesine gerçekdışı, yani her türlü zaruretten öylesine yoksun, o kadar akıl-dışı oldu ki, Hegel'in sonsuz bir coşkunlukla anlattığı büyük Fransız Devrimi tarafından yıkılmak zorunda kaldı. Yani, burada, monarşi gerçek değildi. Gerçek olan devrimdi. Böylece, gelişme boyunca, vaktiyle gerçek olan, gerçek-dışı olur, zaruriliğini, varolma hakkını, rasyonel karakterini yitirir. Eski durum, ölümü, karşı koymadan kabul edecek kadar anlayışlı ise, ölen gerçeğin yerine yeni, canlı, barışçı bir gerçek gelir; eski durum bu zarurete karşı koyarsa, yeni gerçek şiddetli olur.* (*L. Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, Çev.Nizamettin Burhan, *Sosyal* Yayınlar, İstanbul, 1962)

Tüsiad'ın felsefe kitabında Hegel, dar kafalı liberallerin yorumuyla anlatılıyor.

Bu kitap, soğuk savaşın devam ettiğini gösteriyor. Bu kitaba göre Marksizm *yorumbilgisidir.* Buna örnek diye 19.yüzyılda Fransa'da kraliyet ailesinin mücadelesini gösterir. Kitapta bu bölüm şöyle anlatılmış, *"XIX. yüzyıl Fransa'sında Bourbonculara Orleancılar iki karşı kraliyet ailesi, iki ayrı gelenek, iyi ayrı bayrak (...) için dövüştüklerine inanırlar. Bu siyasal çatışmaların açık anlamı budur. Marksist analiz, onda bir sınıf mücadelesi olan gizli bir anlamı keşfeder."*

Freud'la Marks yorumsama (hermeneutics) bölümüne alınmış. Bu bölüm şöyle bitiyor, *"Bir psikanalist, bütün klinik olayları yorumlayabilir. Bundan dolayıdır ki, Jacques Monod, Karl Poper'in eserinin Fransızca baskısının önsözünde hermenotik akılsallığı, bilimsel doğruluktan kökten bir biçimde ayırmaya özen gösterir: 'Marksizm ve psikanaliz, kuramları kendi yapıları gereği çürütülemez oldukları için bilim dışıdırlar."*

Oldu mu. Oldu ama ayıp oldu. Çünkü Marksizm, toplumu yorumlamayı değil, insani açıdan dönüştürmeyi, eşitlikçi, sömürüsüz dünyayı kurmanın bilimsel adıdır. Marksizmin bilimselliği kendinden menkul değildir.

Marksizm herhangi bir kişinin kurgusunu gerçekleştirme değildir. Marksizm bilimsel verilerle, insanlığın yüce özlemini gerçekleştirecek yöntemsel-kuramsal bir dünya görüşüdür. Bilimselliği kendinden değildir. Bilimsel verilerle hareket ettiği için bilimseldir. Marksizmin çürütülmezliği kendinden kaynaklanmaz. Bundan ötürü, marksizme bilimdışıdır demek, marksizmi yorumsama diye yorumlamak soğuk savaş yöntemidir.

Devam ediyorum.

Kitabın 15. bölümünde şöyle bir başlık var. *"İnsanın dinsel yorumu ve materyalist saldırı"* İşte bu dil, tam soğuk savaş dili. Materyalist eleştiri denmiyor, materyalist saldırı deniyor.

Tam burda şunu söylemeliyim. Bu kitabı hazırlayanlar, amaçlarına göre dili iyi kullanıyorlar. Ne yazık, sosyalistler dili kullanmayı öğrenmediler.

Materyalist saldırı, önemli değildir. Çünkü Marksizm, "ruhçu inançlarla" özdeştir. Şöyle deniyor bu

konuda *"Oluş diyalektik, yani açılan çelişkilerle ilerler. Tezden antiteze ve senteze giden bu diyalektik mantık, gerçek oluşta ve insan düşüncesinde ortaktır."*

Bu cümleden sonra çift takla atılarak şöyle bir çıkarım yapılıyor, *"Burada akılla saçma bir dünya arasında artık bir çelişki yoktur. Ruh, oluşla barışık ve tarihteki sıçramalar sonunda insanın ölçülerine göre olan bir dünyayı meydana getirecektir. O halde marksist bakış açısı içinden insanın bir geleceğinden söz edebiliriz; çünkü tarihin bir anlamı vardır, o insanlığı 'parlak yarınlar...'a hazırlar. Ve 'sınıfsız toplum' geleceği marksist felsefede ruhçu inançlarda "öte dünya"nın oynadığı rolü oynar."*

İnsanın, insanca yaşama özlemine, insanı aşağılarcasına, acımasızca bir saldırı ancak böyle olur.

Şimdi bir fotoğrafı anlatacağım size. Fotoğrafın alt yazısı şöyle *"6 Kasım 1984'de Moskova'da Ekim Devrimi'nin yıldönümünün kutlanışı."*

Fotoğrafın yanında proletarya diktatörlüğünün, "komünist partisinin ve onun liderinin" diktatörlüğe dönüştüğü anlatılıyor. Fotoğrafın yukarısında Chaplin'in *Diktatör* filminden bir sahne. Böylece proleterya diktatörlüğüyle nazizim özdeşleştiriliyor.

20 Mayıs Salı

Bilirsiniz, geçinemeyenler, durup durup laf sokuştururlar. *Tüsiad*'ın felsefe kitabı da öyle. İkide bir Marksizme, diyalektiğe laf atıyor. Sartre doğanın diyalektik işleyişini "reddiyor"muş... Celal Şengör de reddediyor.

N'apalım şimdi.

Bir zamanlar dünyanın döndüğü de reddediliyordu.

Bu kitabın temel sorunlarından biri de psikanaliz. Tabii bu psikanalist yorumlar beni hep güldürdü. Bakın Aristoteles için ne deniyor, *"Aristoteles'in bilim öncesi anlayışında maddi cisimler farkında olmaksızın evlerine (doğal yer) kavuşmaya çalışan insanlara, yuvalarına dönmeyi arzu eden hayvanlara benzetilmektedir. Taşın düşme hareketinde yerçekimi ivmesi, onun "aşağıya doğru gitmeyi arzu etmesi" ve "tavlanın kokusunu aldıkları"nda daha hızlı giden atlar gibi hareketini hızlandırmasıyla açıklanmaktadır."* buraya kadar bir sorun yok. Ama burda durulmuyor. Aristoteles'in düşmeyle ilgili görüşü şöyle yorumlanıyor, *"Psikanalizin diliyle ifade etmek gerekirse, Aristoteles'in kuramında bir 'yuva kompleks'ni yansıttığını, başka deyişle maddi cisimlere oturdukları yerlere karşı özel bir duygu yüklediğini söylememiz mümkündü."*

İnsan, yaşadığı doğayı, çözümlemek için, çok ciddi, çok çetin bir uğraş verdi. Taş niçin düşer, duman niçin yükselir, yer niçin sarsılır. Güneş nerden gelir, nereye gider.

Son derece heyecan verici bir serüvendir bu. Aristoteles bu serüvenin önemli, ciddi bir insanıdır... Aristoteles'i psikanalizle yorumlamak... Gülüyorum ama, buna, insanın uğraşına ciddi bir saygısızlık diye bakıyorum. Saygısızlık bir yana hani psikanaliz, yapısı gereği bilimdışıydı.

Aristoteles'i bilimdışı bir yapıtıyla niye yorumluyorsunuz. Aslında Aristoteles birçok konuda önemli saptamalar yapar. Marks bu yüzden dahi der Aristoteles'e.

Bernal şöyle değerlendirir Aristoteles'i, *"Aristo'nun nerdeyse kelime kelime, Newton'un hareket kanunlarından birincisini yazması ve bunun **a priori**'nin inkarını başının birkaç kilometre üzerindeki bir şeyin imkansızlığını kanıtlamakta kullanması ilginçtir."*

Dönemin koşulları hesaba katılarak Aristoteles'in nasıl yanıldığı anlatılsaydı, yararlı, sağlıklı bir iş yapılırdı.

Aristoteles'in yaptığı yanlış bugün bile yapılıyor. Aristoteles öznelle nesneli karıştırıyordu. Tıpkı sizin felsefe kitabında yaptığınız gibi. Aristoteles döneminin koşullarıyla da sınırlıydı. Siz de kendinizi burjuva ideolojisiyle sınırlamışsınız.

Felsefe kitabı yazmadan önce bu sınırlamadan kurtarın kendinizi.

23 Mayıs Cuma

Bir kez daha *Tüsiad*'ın Felsefe Kitabı... Beni gülderen bölümle başlıyorum. *"Kavram ve Soyutlama"* bölümünde şöyle deniyor, *"Kavram **soyut** bir fikirdir, yani gerçeğin zihin tarafından yalıtılmış bir cephesini temsil eden bir fikirdir. Soyut fikir, tam da soyut olduğu için geneldir. Örneğin, insan fikri **genel**dir. İnsan ne Pierre'dir, ne Jean, ne de René."*

Şu batı tutsaklığını görüyor musunuz? Ahmet, Mehmet, Ayşe, Fatma diyemiyor. Kitabın bir bölümünü fransızca bir kitaptan çevirmişler ya, orda ne varsa almışlar.

Dergiler bölümüne geldikte... *Kadro* yok, *Fikir Hareketleri* yok. Ama denk getirip *Birikim*'den söz edilmiş. Buna karşılık *Varlık, Yön, Yürüyüş* yok. En azından on yıldan fazla her ay çıkan şu dergiler de yok. *Adam Sanat, İnsancıl, Evrensel, Damar*, kapansa da *Kıyı.*

Fazla yazmaya gerek yok. Bu kitap nerden tutarsan tut, orası dökülüyor. İslam felsefesi şöyle bir geçiştirilmiş, bu dünyada Konfüçyüs adlı bir düşünür yaşamamış. Bilim felsefesi neden Comte'la başlıyor, belli değil.

Marksizmle gizli bir hesaplaşmaya girişilmiş bu kitapla. Marksizmle açıktan bir hesaplaşmayı göze

alamadıkları için denk getirip sokuşturmuşlar, laf atmışlar Marksizme.

Kitabın kapağında Rafaello'nun *Atina Okulu* adlı resmi var. Resimde Platon, eliyle idealar dünyasını gösterirken Aristoteles, eliyle yeri gösterir... Kitabı yayına hazırlayan Tülin Bumin, keşke Aristoteles kadar gerçekçi olabilseydi.

26 Mayıs Pazartesi

İçinden Kuş Çıkan Felsefe... Cumhuriyet-Bilim Teknik'teki (17 Mayıs 2003, sayı 843) bir yazının başlığı bu. Yazı Ahmet İnam'ın.

İçinden Kuş Çıkan Felsefe başlıklı yazıda Ahmet İnam felsefenin gücünü irdeliyor. "Felsefenin gücü varsa, bu güç nereden geliyor?" diye soruyor Ahmet İnam.

Önemli bir soru bu. Ahmet İnam, felsefenin gücünü felsefece düşünebilmeye bağlıyor. Peki bir insan, felsefece düşünebilme için n'apmalı. Ahmet İnam, bu konuda şöyle diyor, *"Felsefe etkinliği üstüne bilgileri olan bir uzman felsefecinin her zaman felsefece düşünebildiğini sanmak yanıltıcı olabilir. Uzmanlıkla, felsefece düşünebilmeyi aralarında birbiriyle örtüşebilen özellikler olsa da, birbirlerinden ayırmak gerekir. Felsefece düşünebilme, felsefece tavırla, felsefece yaşayabilme salt uzman bilgisiyle kazanılamaz. Akademik basamağın en üstüne çıkmış nice felsefe uzmanın felsefece düşünebilme, felsefece eyleyebilme özelliklerinden yoksun olduğunu gözlemlemek hiç de zor değildir."*

Ahmet İnam doğru söylüyor. Uzman felsefecinin, felsefece düşünemediğini, felsefece yaşamadığını, şaşkınlıkla, ciddi bir hayal kırıklığıyla gördüm. İşte o zaman elektrik çarpmışcasına sarsıldım. Üstelik çok korktum.

Korkmamın nedeni şuydu. Ahmet İnam çok doğru saptıyor, *"Felsefe, bir düşünme bilimi. Bu düşünce biçiminin kaynaklandığı yaşama biçimi."* Sözgelimi, fizik, kimya, coğrafya böyle değildir. Ama felsefe yaşama biçimini de öğretir insana. Uzman felsefeci yaşamayı öğrenememişse, felsefe işlevsiz mi dedim. İşte bu korkuttu beni. Felsefeyi içselleştirmeyi düşününce onlar adına üzüldüm, felsefe adına sevindim.

Felsefeyi içselleştiremeyen uzman felsefeciler için şöyle der Belinski, *"Kürsüsünden bakılırsa ona ancak Tanrılarla konuşmak yaraşır, ama hayatta mahalle kahvesinin en saygı değer müşterisidir... Kürsüsünde hakikat kahramanıdır, hakikatı bütün dünyaya karşı mantıklı delillerle müdafaa etmeye hazır bir adamdır. Hayatta ise işini bilen, dünya kuvvetleriyle uyuşmayı bilen, her türlü şartlar altında yaşamayı bilen bir adamdır."* (*Yunan Özel Sayısı*, Tercüme *MEB* Y. Sayı 29-32, Ankara, 1945.)

Yeniden Ahmet İnam'ın yazısına dönüyorum, *"Felsefi ruhdan yoksun, yüreği felsefe aşkıyla bir kez olsun tutuşmamış, okuduklarını anlamaktan yoksun, felsefe memurlarının felsefeden çıkması umulan 'kuşla' ne ilgileri vardır dersiniz (...) Felsefenin gücü, felsefece düşünebilen insanların, düşünme, yaşama, anlama, kavrama ufuklarımızı açmalarında ortaya çıkar. Elbette bu, 'kuru bilgiyle' olanaklı değildir. Felsefece bir duyarlıktan yoksun, düşünmeyle olmaya düşünmeyle dönüşmeye hazır olmayan insanlara felsefenin gücü yetmez."* diyor Ahmet İnam.

Sorunun temeli, Ahmet İnam'ın dediklerinde. Felsefeyi içselleştirmeyeceksen, düşünmeyle olmaya, düşünmeyle, dönüşmeye hazır değilsen Sokrates'le, Platon'la, Aristoteles'le, Hegel'le ne uğraşıyorsun.

Peki, içselleştirme nasıl sağlanabilir. Ahmet İnam şöyle diyor, *"Önce kafanızdaki çıkar hesaplarıyla, ucuz çözümler arayarak kafes içine koyduğunuz özgür düşünme kuşlarını salın gökyüzüne."*

Doğru. Yeterli değil ama. Bu konuda şöyle düşünüyorum. Kapitalist toplumda herkes bir "iş" öğrenecek. Sonra bu işi satarak para kazanacak. Felsefe de bu durumda. Felsefeyi bu durumdan kurtarmak gerekiyor.

Felsefe para kazanılan bir iş olmamalı.

Tabii bu dünyada para kazanmadan yaşamak mümkün değil. İşte bu ikilem felsefeyi köreltiyor.

Ahmet İnam'ın yazısını, cumartesi günü *Felsefe Semineri*'nde okuduk. *İnsancıl Atölyesi* katılımcıları, felsefeyi para kazanabilecek iş olarak görmüyor. Bu yüzden hepsi "düşünmeyle olmaya, düşünmeyle dönüşmeye" hazır bireyler.

Hepsi bu gizilgücünü kullanabilecek mi, bilemem. Ama emeğimiz boşa gitmeyecek. Bu umudu, bu inancı taşıyorum.

30 Mayıs Cuma

Bugün bir bulut gördüm.

Sabaha karşı 00.03'te kalktım. Gökyüzünün doğu bölgesinde kocaman kara bir bulut. En azından benim bildiğim, benim görebildiğim bir karalık değildi bu. Bu rengi hiçbir ressamda görmedim.

Buluttaki güzel karalık içimi titretti.

Tabii sabah kalktıkta, o bulut gitmişti. Başka bulutlar süslüyordu gökyüzünü. Giyindim, çıktım. Yağmur sesi vardı havada... Yağmuru sevdiğim için, yağmurcu demezler herhalde bana. Felsefeyi sevdiğim için felsefeci diyorlar da...

Şu bilinsin. Felsefeci değilim ben. Felsefecinin derinliği, yoğunluğu yoktur bende. Felsefeyi seven, felsefeden tad alan biriyim ben. Bütün bunlar bir yana olmak çok zordur.

KUŞLAR UÇAR

Yürek ağacının kehribar elleri uzar göğün çıldırtgan
maviliğinin mihenk dağlarının kaf noktasına ve her
şey birşeyin püf noktasına bilmeceler hohlarken
koklarım özgürlük seni...

Yani beni sencilliğinize taşıyan taşkın sularıdır
aslında usunuzun suçumun vücut bulmadığı
doğsallıkları doğuran kalemimin ucundan
öteye...

Kuşlar uçar, kuşlar uçar, kuşlar uçar. Kanatlarına
taktığım selamlarım üzerinize olsun. Dost dost
illa ki dost. Elveda bundan böyle yanılışların
yangınına. Üstüne bastığımız paspastır artık
o maske bu post...

Kaplan KOZANOĞLU

On üç yaşından beri yazar olmak, insan olmak için mücadele ettim. İnsan olmakla yazar olmayı hiç ayırmadım. Onun bunun değil, insanın, çalışan, emek veren, kültür yaratan insanın yazarı olmak istedim.

Yıllar çabucak geçip gitti. Olabildim mi insan, olabildim mi yazar. Bilemem. Kendim karar veremem, ikisi için de oldum diyemem.

Zordur, olmak.

Meyveleri düşünelim. Olmuş diye alırsın. İçine bir bakarsın, olmamıştır, hamdır. Kimi insan böyledir. Oldum sanır ama, içi hamdır. Çiğdir.

Olabilmek için, tetikte yaşamak gerekir. Başkasına karşı değil, kendine karşı tetikte olacaksın. Felsefe burda katkı sağlar kişiye. Aristoteles sordu ya, *"insanın işi ne"* diye. İnsanın işi, insan olmak, insana katkı yapmak.

Hep sormalı insan kendine. *"İnsanın işi ne"* diye.

Pelin'in Şiir Defterinden;

ÖZGÜRLÜK

Bir zamanlar
kaktüslerin ve kertenkelelerin bulunduğu bir vadide
bir çocuk yaşıyordu.

Çocuk gözlerini
o göğe kadar uzanan
geçilmez dağların arkasındakileri hayal edecek
ısıtıyordu.

Bir gün
geçilmezi geçilir yapan bir olay gerçekleşti
Bir çift martı görmüştü çocuk
rüzgarın sırtına binmiş
süzülüyorlardı gökyüzünde.

Başını göğe kaldırdı
özgürlüktü gözlerinin aynasına yansıyan

Sn. Benoit 1994-1995
PELİN

Simge Özer Pınarbaşı'nın Macbeth'in Resim Sanatındaki Yansımaları (Sayfa 1) adlı yazısında sözü edilen resimler.